

www.miltonerose.com

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

27/07/2566

พิมพ์ครั้งแรก
(๑,๐๐๐ เล่ม)

ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกตรี
พระยาประพันธ์คำรสลักษณ์ (ดม สุชะวนิช)

พ.ศ. ๒๕๑๒

พระราชนิยม
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ
มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์คำวิเสสอักษร

(ตม ศษ:วณิษ)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

๒๐ มกราคม ๒๕๑๒

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์ตำรัสลักษณ์ (ถม ศุขะวณิช) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กำหนดงานวันที่ ๒๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ นายทวี ศุขะวณิช ผู้เป็นบุตร ได้มาติดต่อกรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง **พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินยอมอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักปราชญ์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถในการปกครองประเทศ ได้ทรงปรับปรุงกิจการภายในประเทศ ตลอดจนระเบียบแบบแผนและประเพณีหลายประการ อันเป็นทางนำประเทศไทยให้ก้าวสู่ความเจริญทัดเทียมกับอารยประเทศทางฝ่ายตะวันตก กล่าวคือ ในด้านการศึกษา พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงและขยายการศึกษาให้เจริญแพร่หลายทั่วพระราชอาณาจักร ทรงยกโรงเรียนมหาดเล็กซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งขึ้นสำหรับสอนนักเรียนที่จะเข้ารับราชการในกระทรวงมหาดไทย ให้เป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน และใน พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้ยกโรงเรียนขึ้นเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงริเริ่มการฝึกหัดครู และได้ทรงตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ในด้านการคมนาคม ได้ทรงตั้งกรมรถไฟหลวงขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ และได้โปรดให้ขยายทางรถไฟออกไปเป็นอันมาก

ในด้านการบำรุงกำลังรบ และปลุกใจพลเมืองให้รักชาติ พระองค์ทรงตระหนักถึงภัยอันตรายอันใหญ่หลวงซึ่งจักบังเกิดจากบรรดาประเทศมหาอำนาจ ซึ่งกำลังแสวงหาเมืองขึ้น จึงทรงพยายามบำรุงกำลังของบ้านเมืองให้มีสมรรถภาพเข้มแข็งเพื่อป้องกันประเทศชาติ ได้ทรงวางระเบียบแบบแผนในการฝึกทหารตามแบบยุโรป ทรงตั้งกระทรวงทหารเรือเพื่อจัดการทัพเรือ และจัดตั้งกองทัพอากาศ ทรงแก้ไขพระราชบัญญัติ

การเกณฑ์ทหารใหม่ พระองค์ได้ทรงปลุกใจประชาชนพลเมืองทั้งในทางตรงและทางอ้อม ให้รักชาติ รู้จักหน้าที่ของตนที่มีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รู้จักเสียสละและ มีความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ วิธีการปลุกใจพลเมืองในทางตรงก็คือ การที่ทรง จัดตั้งกองเสือป่าขึ้นฝึกหัดข้าราชการตลอดจนพลเรือนทั่วไป ผู้ยังไม่เคยเป็นทหารใหม่ ความรู้ทางยุทธวิธี และทรงให้กำเนิดกิจการลูกเสือในเมืองไทย เพื่อฝึกหัดอบรมเยาวชน ของชาติให้มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมทางจิตใจ รู้จักบำเพ็ญประโยชน์ และปลุกฝังให้ มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เพื่อเตรียมตัวที่จะเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป ส่วนวิธีปลุกใจพลเมืองทางอ้อมของพระองค์นั้น ได้แก่การที่ทรงพระราชนิพนธ์บท ปลุกใจประเภทต่าง ๆ ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง บทความ บทเพลง และบทละครตอน ตลอดจน จนพระบรมราโชวาทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก อันมีผลในทางปลุกใจและปลุกฝังความรักชาติให้แก่ประชาชนชาวไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัย

ในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ในรัชกาลนี้ประเทศไทยได้มีสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ ขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตัดสินพระทัยนำประเทศเข้าร่วมในมหา สงคราม โดยเข้ากับฝ่ายสัมพันธมิตร เป็นเหตุให้ชื่อเสียงและเกียรติคุณของประเทศไทย ปรากฏเป็นที่รู้จักแพร่หลายในนานาประเทศ และเมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรชนะสงคราม ประเทศไทยได้รับสิทธิเท่าเทียมชาติอื่น ๆ ได้รับเอกราชในทางการศาล การเก็บภาษีอากร และได้แก้ไขสนธิสัญญาซึ่งได้ทำไว้กับประเทศต่าง ๆ ในยุโรป

ในด้านพระพุทธศาสนาและกิจการอื่น ๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทำนุบำรุงวัดวาอารามต่าง ๆ ทรงวางระเบียบแบบแผนการปกครองคณะ สงฆ์ และทรงขยายการศึกษาของสงฆ์ให้กว้างขวางขึ้น ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเกี่ยว กับศาสนา และทรงอบรมสั่งสอนศาสนาแก่ข้าราชการด้วยพระองค์เอง ทรงฟื้นฟูและ ทำนุบำรุงศิลปกรรมของไทยทุกสาขา เช่น ทรงตั้งกรมมหรสพ ทรงฟื้นฟูการสร้างอาคาร ต่าง ๆ ตามแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยอันงดงาม ทรงส่งเสริมศิลปหัตถกรรมของชาติ

ทำให้เศรษฐกิจของชาติเจริญมั่นคง นอกจากนี้ยังมีพระราชกรณียกิจสำคัญ ๆ อีกหลายประการ อันเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยให้สูงขึ้น เช่น ทรงจัดตั้งการประปาและการไฟฟ้าหลวง ตั้งคลังออมสิน โปรดให้เลิกทวยและบ่อนเบี้ย ทรงตราพระราชบัญญัติขนานนามสกุล และกฏมณฑลเทียบบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ โปรดให้ใช้ธงไตรรงค์เป็นธงประจำชาติ และใช้พุทธศักราชเป็นศักราชในราชการ เป็นต้น

นอกจากพระปรีชาญาณในด้านต่าง ๆ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วนี้ ในด้านอักษรศาสตร์และวรรณคดี พระองค์ทรงเป็นเมทากวีและนักเขียนคนสำคัญของไทย ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมไว้ทุกประเภทเป็นจำนวนมากประมาณ ๒๐๐ เรื่อง ทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ ทรงใช้พระนามแฝงในการประพันธ์หลายพระนาม คือ ศรีอยุธยา อัครพาคู รามจิตติ พระขรรค์เพชร พันแหลม นายแก้วนายขวัญ ฯลฯ นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงตั้ง “วรรณคดีสโมสร” ขึ้นเพื่อส่งเสริมศิลปวรรณกรรมของไทย และทรงสนับสนุนผู้ใฝ่ใจในการประพันธ์ ทำให้เกิดมีกวีสำคัญในรัชสมัยของพระองค์หลายท่าน

ในด้านการศึกษาและการปกครองและบริหารบ้านเมืองนั้น นอกจากจะได้ทรงจัดกิจการทะนุบำรุงบ้านเมืองประการต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วนั้น พระองค์ยังได้ทรงตั้งพระราชนิยมต่าง ๆ ขึ้นไว้เป็นจำนวนมาก ดังปรากฏตามเอกสารซึ่งเก็บรักษาไว้ ณ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ และที่ได้ตีพิมพ์ไว้ในหนังสือราชกิจจานุเบกษาในรัชสมัยของพระองค์ พระราชนิยมเหล่านั้นบางอย่างได้ใช้สืบมาจนถึงปัจจุบันนี้ เมื่อนายทวิ ศุขะวณิช ทิดต่อ ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์ (ถม ศุขะวณิช) ได้แสดงความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเป็นการเทอดพระเกียรติคุณในพระองค์ท่าน ทั้งนี้เพราะ มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์ (ถม ศุขะวณิช) ได้เคยเป็นข้าราชการบริพารในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์จึงจัดรวบรวมพระราชนิยมต่าง ๆ ให้ ดังที่ได้ตีพิมพ์ไว้ในเล่มนี้

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุประทาน ซึ่งเจ้าภาพได้จัด
บำเพ็ญอุทิศแด่ มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์คำรสลักษณ์ (ถม ศุขะวณิช) เป็น
ปีติปฏิฐานธรรม และได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ออกแจกจ่ายเป็นกุศลสาธารณประโยชน์
ขออำนาจกุศลทั้งปวงนี้ จงเป็นพลวปัจจัยตลบันกาลให้ มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์-
คำรสลักษณ์ (ถม ศุขะวณิช) ผู้วายชนม์ ประสบแต่อิฏฐคุณมณูญผล ตามควรแก่คติ
วิสัยในสุคติสัมปรายภพ สมดังมโนปณิธานของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๔ มกราคม ๒๕๑๒

มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์สารปลัดขันธ์

(ถม กุขระมณิบ)

ชาตศ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๒๔

มตศ ๕ กรกฎาคม ๒๕๑๑

พระยาประพันธ์ ฯ เมื่ออุปสมบท
ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

พระยาประพันธ์ ฯ เมื่อสามเสด็จ ฯ
ขึ้นเกล้า ฯ วันที่ ๕ ประพาสประเทศชวา

พระยาประพันธ์ ๖ ในชุดเสือป่า สมัย ร. ๖

พระยาประพันธ์ ๖ เมื่อทามเสด็จฯ
ต้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ ประพาสประเทศชวา

สพาทีนี   เกษม   พระยาประพันธ์ ำ   ทวี   วุฒิ
 วิภาพันธ์   เทพสิทธิ์   คุณหญิงประพันธ์ ำ

พระยาประพันธ์ ำ กำลังรับของประทาน
 จากสมเด็จพระราชชนนี โฉมงามเสด็จ
 คนชรา ของสมาคมคนชรา ณ โรงพยาบาล
 บาดลงมี เมื่อปี ๒๕๑๘

ประวัติ

มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์ (ถม สุขะวณิช)

มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์ (ถม สุขะวณิช) เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๒๔ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเส็ง ณ บ้านเยื้องหน้าวัดมรินทราราม คลองบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี บิดาชื่อนายพิณ สุขะวณิช เป็นจางวาง* ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ มารดาชื่อนางหุ่น สุขะวณิช มีพี่น้องรวม ๖ คน คือ

๑. มหาเสวกตรี พระยามเรศร์สมบัติ (ถ้วน สุขะวณิช) อดีตผู้อำนวยการพระคลังข้างที่ และเป็นพระยาอินชิ่งซ้ายคนสุดท้ายหลังจากที่ทางราชการได้เลิกพิธีไล่ชิ่งซ้ายตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี ๒๔๗๕

๒. มหาเสวกตรี พระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์ (ถม หรือตุ้ สุขะวณิช)

๓. มหาอำมาตย์ตรี พระยาวิกรมรัตนสุภาห (ชม สุขะวณิช) อดีตประธาน

คณะกรรมการศาลฎีกา

๔. นางเชย ไสยจิตร

๕. รองเสวกเอก ขุนประกิจอังกนี (อิม สุขะวณิช) อดีตหัวหน้าแผนกคลังสำนักงานพระคลังข้างที่

๖. หลวงธรรมาภพาทิ (อิน สุขะวณิช) อดีตอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พี่น้องทุกคนได้เสียชีวิตไปหมดแล้ว คงเหลือพระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์เท่านั้นที่เป็นญาติผู้ใหญ่ของสกุลนี้

* หมายเหตุ- จางวาง เป็นยศข้าราชการชั้นสูงในกรมมหาดเล็กและตำแหน่งหัวหน้าข้ารับใช้ของเจ้านายชั้นบรมวงศ์ หรือเจ้านายที่ทรงกรมสมัยก่อนก็เรียกว่า จางวาง เทียบเท่ายศนายพลในกองทัพก

การศึกษา

พระยาประพันธ์คำรสลักษณ์ ได้เคยศึกษาวิชาชั้นต้นมาจากสำนักศึกษาอื่น ต่อมาเมื่ออายุ ๑๓ ปี ได้เข้าศึกษาวิชา ณ สำนักโรงเรียนบ้านช่างพระ ตั้งอยู่ในบ้าน พระยาโอวาทกรกิจ (แก่น เป็รียน) โดยพระยาโอวาทกรกิจเป็นอาจารย์ ซึ่งสมัยนั้น สอนมูลบทบรรพกิจ สอบไล่ได้ชั้นประโยค ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ ซึ่งขณะนั้นมีอายุได้ ๑๕ ปี

ประวัติรับราชการ

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วก็ได้รับการชักนำจากพระยาโอวาทกรกิจไปฝากพระ เจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์ และกรมหลวงปราจิณกิติบดี ให้เข้ารับราชการ เป็นข้าราชการราชสำนักในกรมราชเลขาณการตั้งแต่วันที่เดือนพฤษภาคม ๒๔๓๙ ซึ่งขณะนั้น มีอายุได้ ๑๕ ปี หน้าที่เสมียน ได้รับพระราชทานเงินเดือน ๑๕ บาท ต่อมาได้เลื่อน ตำแหน่งหน้าที่ขึ้นตามลำดับ ดังนี้

วันเดือนปี

ตำแหน่งหน้าที่ราชการ

พ.ศ.-ม.ศ. ๒๔๓๙

เสมียน

ก.พ. ๒๔๓๙-ม.ศ. ๒๔๔๐

เสมียน

ก.พ. ๒๔๔๐-เม.ย. ๒๔๔๒

เสมียน

พ.ศ.-ม.ศ. ๒๔๔๒

นายเวร

เม.ย.-ม.ศ. ๒๔๔๓

นายเวร

เม.ย. ๒๔๔๔

ปลัดกรม

พ.ศ. ๒๔๔๔-ม.ศ. ๒๔๔๕

ปลัดกรม

เม.ย. ๒๔๔๖-ก.ศ. ๒๔๔๕

นายเวร

พ.ย. ๒๔๔๙-พ.ย. ๒๔๕๔

ปลัดกรม

ร.ศ. ๒๔๕๔-พ.ย. ๒๔๕๕

เจ้ากรมร่างแต่ง (ภายหลังเปลี่ยนชื่อ เป็น เจ้ากรมกอง สารบรรณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ และเปลี่ยนเป็น ผู้ช่วยแผนกสารบรรณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐)

ร.ศ. ๒๔๕๕- ๑ เม.ย. ๒๔๖๘

เจ้ากรม

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ มีการคุลยภาพครั้งใหญ่ ได้ถูกลดเงินเดือนลง เมื่อ ๑ เม.ย. ๒๔๖๙ จาก ๗๐๐ บาท เหลือ ๕๖๐ บาท ๑ เม.ย. ๒๔๗๐-๑ เม.ย. ๒๔๗๓ เป็นผู้ช่วยแผนกสารบรรณ

ได้รับเงินเดือนตั้งแต่เริ่มรับราชการเดือนละ ๑๔ บาท จนถึงครั้งสุดท้าย ๗๐๐ บาท ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ออกจากราชการรับพระราชทานบำนาญเดือนละ ๓๕๒ บาท ต่อมากระทรวงการคลังได้เพิ่มอัตราบำนาญขึ้น ๒ ครั้ง จึงได้รับบำนาญครั้งสุดท้าย ๒,๓๒๑ บาท จนกระทั่งถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๕ ก.ค. ๒๕๑๑ รวมเวลารับพระราชทานบำนาญนานถึง ๓๖ ปี

รับพระราชทานบรรดาศักดิ์

๒๐ ม.ค. ๒๔๔๕	เป็นขุนรจจิตรวรรณวิมล	เมื่ออายุ ๒๑ ปี
๒ ม.ค. ๒๔๕๓	เป็นหลวงพิจารณ์ราชหัตถ์	เมื่ออายุ ๒๙ ปี
๓๑ ร.ศ. ๒๔๕๖	เป็นพระบรรจงสารวินิจฉัย	เมื่ออายุ ๓๒ ปี
๑๐ พ.ย. ๒๔๕๘	เป็นพระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์	เมื่ออายุ ๓๔ ปี

รับพระราชทานยศ

พ.ศ. ๒๔๕๓	เป็นรองเสวกเอก (เทียบเท่าร้อยเอกในกองทัพบก)
พ.ศ. ๒๔๕๔	เป็นเสวกตรี (เทียบเท่าพันตรีในกองทัพบก)

๒๒ พ.ย. ๒๔๕๖	เป็นเสวกโท	(เทียบเท่าพันโทในกองทัพบก)
๔ พ.ย. ๒๔๕๘	เป็นเสวกเอก	(เทียบเท่าพันเอกในกองทัพบก)
๑ ม.ค. ๒๔๖๖	เป็นมหาเสวกตรี	(เทียบเท่านายพลในกองทัพบก)

รับพระราชทานยศเสือป่า

๑๗ มิ.ย. ๒๔๕๘	เป็นนายหมู่โท	ประจำกรมปลัดเสือป่า
๒๐ พ.ค. ๒๔๖๐	เป็นนายหมวดตรี	ประจำกรมปลัดเสือป่า
๓๐ ธ.ค. ๒๔๖๑	เป็นนายหมวดโท	„
๑๑ พ.ค. ๒๔๖๒	เป็นนายหมวดเอก	„
๑๙ ธ.ค. ๒๔๖๓	เป็นนายกองตรี	„

รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์และสิ่งของพระราชทาน

๘ พ.ค. ๒๔๕๑	เหรียญทองแดงที่ระลึกในการเสด็จฯ ประพาสยุโรป ร.ศก ๑๑๖	๓๐
พ.ศ. ๒๔๕๓	เหรียญประพาสมาลา (เงิน)	
๒๒ ก.ย. ๒๔๕๓	เหรียญราชรุจิ กาไหล่ทอง ร. ๕ (ร.จ.ท.)	
๖ พ.ค. ๒๔๕๖	เหรียญทวิชาติเชก (เงิน)	
๓๐ ก.ย. ๒๔๕๘	มงกุฎไทยชั้นที่ ๕ วิจิตรภรณ์ (บ.ม.)	
- ก.ย. ๒๔๕๘	เหรียญปฏิทิน มีอักษรปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร.	
๓๐ พ.ย. ๒๔๕๐	เหรียญรัชมงกล (เงิน)	
พ.ศ. ๒๔๕๑	เหรียญรัชมงกลาภิเชก (เงิน)	
๑๓ พ.ค. ๒๔๕๒	ข้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ (บ.ช.)	
๒๓ มิ.ย. ๒๔๕๔	เหรียญราชรุจิ กาไหล่ทอง ร. ๖ (ร.จ.ท.)	
พ.ศ. ๒๔๕๔	เข็มไอยราพต (สำหรับกองเสือป่า)	

- ๓๑ ฐ.ภ. ๒๔๕๕ มงกุฎไทยชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์ (จ.ม.)
- ๑๐ พ.ย. ๒๔๕๔ เหรียญรัตนาภรณ์ ร. ๖ ชั้นที่ ๕ ว.ป.ร. ๕
- ๒ ม.ภ. ๒๔๕๕ เข็มข้าหลวงเดิม
- ๕ ม.ภ. ๒๔๕๖ เหรียญที่ระลึกงานเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระพันปี
พระชนมายุครบ ๕๐
- ๒๒ ฐ.ภ. ๒๔๕๖ เสมาทองคำ มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อ (ว.ป.ร.)
- ๓๑ มี.ภ. ๒๔๕๖ กระดุมทองลงยา มีอักษรพระปรมาภิไธยย่อ ว.ป.ร. ๑ สำหรับ
๕ คน
- ๓๑ ฐ.ภ. ๒๔๕๗ ข้างเฝือกชั้นที่ ๔ ภูษณาภรณ์ (จ.ช.)
กับเหรียญรัตนาภรณ์ ร. ๖ ชั้นที่ ๕ (ว.ป.ร. ๔)
- ๑๑ พ.ย. ๒๔๕๙ ตติยจุลจอมเกล้าพิเศษ โตะทอง กาทอง (ต.จ.ว.)
- ๓๑ ฐ.ภ. ๒๔๖๐ มงกุฎไทยชั้นที่ ๓ มณฑนาภรณ์ (ต.ม.)
- ๓๑ ฐ.ภ. ๒๔๖๑ ข้างเฝือกชั้นที่ ๓ ตริตาภรณ์ (ต.ช.)
- ๓๑ ฐ.ภ. ๒๔๖๒ เข็มอักษรพระปรมาภิไธยย่อ ว.ป.ร. ชั้นที่ ๒ ลงยา
- ๓๑ ฐ.ภ. ๒๔๖๓ ตรามงกุฎไทยชั้นที่ ๒ ทวีติยาภรณ์ (ท.ม.)
- ๑๐ พ.ย. ๒๔๖๔ เหรียญรัตนาภรณ์ ร. ๖ ชั้นที่ ๓ (ว.ป.ร. ๓)
- ๑๑ พ.ย. ๒๔๖๘ ทุติยจุลจอมเกล้า พานทอง (ท.จ.)
- ๒๐ ก.พ. ๒๔๖๘ เหรียญบรมราชาภิเษก ทองคำ ร. ๗
- ๓๑ มี.ภ. ๒๔๗๔ เหรียญเฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี (ทอง)

การสมรส

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้สมรสกับคุณหญิงชื่น วงศาโรจน์ บุตรีพระยาอัมรินทร์
ฤกษ์ชัย เจ้าเมืองราชบุรีสมัย ร. ๕ ซึ่งภายหลังได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น
พระยาภักดีนฤบดีรินทร์ (นิ่ม วงศาโรจน์) ณ บ้านตำบลป้อมเหนือ เมืองราชบุรี ภาย

หลังได้อพยพย้ายมาอยู่ที่บ้านเยื้องวัดอมรินทราราม คลองบางกอกน้อย ธนบุรี แล้วย้ายมาอยู่ที่บ้านเลขที่ ๑๑๔ ตรอกวัดสามพระยา บางขุนพรหม พระนคร (ขณะนี้เป็นสถานเอกอัครราชทูตเวียดนาม) ต่อมาได้รับพระราชทานที่ดินที่ถนนเพชรบุรี จึงได้ย้ายมาอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๓๘๖ ถนนเพชรบุรี สีแยกราชเทวี จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

มีบุตรกับคุณหญิงชื่น ฯ รวม ๙ คน คือ

๑. นายสมบูรณ์ สุขะวณิช (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๒๕ ปี) อดีตครู (นักเรียนสอน) ร.ร. เทพศิรินทร์ และเคยรับราชการในกรมสาธารณสุข สมัยเมื่ออยู่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย

๒. บุตรหญิง (ถึงแก่กรรมในครรภ์)

๓. น.ส. วิภาพันธ์ (เต็ม) สุขะวณิช

๔. ก.ญ. ฉออัน สุขะวณิช (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๔ ปี)

๕. น.อ. เกษม สุขะวณิช ร.น. (หัวหน้ากองดินระเบิด กรมสรรพาวุธ ทร.)

๖. นายทวี สุขะวณิช (ผู้อำนวยการกองนโยบายภายในประเทศ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี)

๗. น.ส. สุภาพินี (แดง) สุขะวณิช (อาจารย์ใหญ่ ร.ร. กุณนทีรุทธาคม วิทยาคม)

๘. นายวุฒิ สุขะวณิช (สถาปนิกพิเศษ กรมชลประทาน)

๙. ท.ช. เทพสิทธิ์ สุขะวณิช (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๗ ปี)

มีบุตรกับภริยาอื่น

๑. นางอุไรวรรณ นวรัตน์ภรณ์

๒. นางชุมนนุพร ณ นคร

๓. เด็กหญิง (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๑ ปี)

๔. นายองอาจ สุขะวณิช

พระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์ ตามปกติมีร่างกายแข็งแรง โรคภัยประจำตัว
ไม่มี เพราะรักษาสุขภาพอนามัยเป็นอย่างดี ตลอดชีวิตได้พบปะกับแพทย์เพียงไม่กี่ครั้ง
นอกจากในระยะหลัง ๆ นี้เท่านั้น ซึ่งได้ต่อสู้กับการครองชีวิตมาช้านาน ร่างกายก็ย่อม
จะเสื่อมโทรมไปตามสภาพของวัย ระวังไว้ว่าการป่วยครั้งสุดท้ายนี้ใคร ๆ มาพบเห็นก็นึก
ว่าคงจะไม่รอด แต่ที่แท้ก็ยังอยู่รอดมาได้อีกนานหลายเดือน จนแพทย์ที่ทำการรักษาถึง
กับออกปากว่าทำนอกตนมาก อาการป่วยในวาระสุดท้ายเป็นโรคปอดบวม และประสาท
เสื่อมจนร่างกายทางค้ำช้ำหมดความรู้สึกไปทั้งแถบ ได้พยายามรักษาอย่างสุดความสามารถ
สามารถตลอดระยะเวลาประมาณ ๓ เดือน ในที่สุดอวัยวะแทบทุกส่วนค่อย ๆ เสื่อมไป
ทีละน้อย ๆ จนถึงวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๑๑ เวลา ๑๖.๕๕ น. ก็ได้ถึงแก่อนิจกรรม
ไปด้วยความสงบในท่ามกลางของบุตรทุกคน สิริรวมอายุได้ ๘๗ ปี

บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่ประทับใจประชาชนชาวไทย

หากสยามยังอยู่ยัง
เราก้เหมือนอยู่คง
หากสยามพินาศลง
เราก้เหมือนมอดม้วย

ย่นยง
ชีพด้วย
ไทยอยู่ ได้ฤ
หมดสิ้นสกุลไทย

๐ ๐ ๐ ๐

ใครรานใครรุกตัว
ไทยรบจนสุดใจ
เสียเนื้อเลือดหลังไหล
เสียชีพไปเสียสิ้น

แดนไทย
ขาดคน
ยอมสละ สิ้นแล
ชอกองเกียรติงาม

๐ ๐ ๐ ๐

แม่หวังตั้งสงบ
ศัทรุกลามาประจัญ

จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ
จักอาจสู้รบสลาย

๐ ๐ ๐ ๐

ใครมาเป็นเจ้าเข่าครอง
เคียวเข็ญเข็นตำราไป

คงจะต้องบังคับขับไล่
ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็นนาย

สารบัญ

พระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

หน้า

พระบรมราโชบายลักษณะการปกครองของรัฐบาล

เรื่องเกี่ยวกับราชสำนัก

๑

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยที่รโหฐานในราชสำนัก

๑๒

เรื่องเกี่ยวกับระเบียบและประเพณี

ให้กระทรวงต่าง ๆ ปฏิบัติการในเรื่องนำชาวต่างประเทศเข้าเฝ้า

๑๕

พระราชนิยมทรงเซ็นพระบรมนามาภิไธย ราม ร. แทน สยามินทร์

๒๕

พระราชนิยมมิให้ใส่นามสกุลเจ้าจอม

๒๘

พระราชนิยมให้ใช้วันที่ ๖ เมษายน (วันจักรี) เป็นวันชาติ

๓๕

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามเด็ก

๓๘

พระราชนิยมเรื่องเครื่องแต่งกายหญิงบรรดาศักดิ์

ในงานพระศพพระราชวงศ์

๔๘

เกี่ยวกับชื่อสถานที่

เรื่องชื่อศาลาสหทัยสมาคม

๕๕

เรื่องชื่อพระที่นั่งพิมานรัตยา

๕๘

เกี่ยวกับภาษา

พระราชนิยมเรื่องให้ใช้สรรพนามสิ่งของและความหมาย

๖๕

ให้เรียก “กางเกงไทย” แทน “กางเกงจีน”

๖๗

ให้ใช้คำว่า “สัตยาบัน” แทนคำว่า “รติพิเศษณ์”

๖๘

ให้ใช้คำว่า “ยาดราหัพ” แทนคำว่า “กรีฑาหัพ”

๗๒

ให้ใช้คำว่า “เสด็จออกทะเลเพื่อทอดพระเนตรการฝึกซ้อมในกองทัพ
เรือ” แทนคำว่า “เสด็จพระราชดำเนินประพาสทะเล” ๗๕

อธิบายความหมายของคำ Reich ในภาษาเยอรมัน ๗๖

พระราชานิยมในการสะกดคำ

ให้เขียนคำว่า “บัญญัติ” แทนคำว่า “บาญชี” ๗๘

ให้เขียนคำว่า “สมพัตสร” แทนคำว่า “สมพัคสร” ๘๐

ให้เขียนคำว่า “ประพาส” แทนคำว่า “ประพาศ” ๘๕

พระราชานิยมแปลเทียบศัพท์

แปล ยศ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ๘๘

แปลเทียบศัพท์เกี่ยวกับการศึกษา ๘๑

เทียบตำแหน่งในกระทรวงวังเป็นภาษาต่าง ๆ ๘๕

เทียบศัพท์นามเมือง ๘๘

แก้ตัวอักษรโรมัน นามเมือง และตำบล ๑๐๑

พระบรมราโชบายลักษณะปกครอง
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

รายงานประชุมเสนาบดี (พิเศษ)

วันจันทร์ ที่ ๓๑ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีประชุมเสนาบดีเป็นพิเศษ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เบื้องบูรพทิศ เวลา ย่ำค่ำ ๒๐ นาที เปิดการประชุม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^(๑) ประทับเป็นประธาน

ผู้มาประชุม คือ

จอมพล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช จเรทั่วไป

มหาอำมาตย์เอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทวะวงศ์วโรปการ^(๒) เสนาบดีว่าการต่างประเทศ

มหาอำมาตย์เอก พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ^(๓) เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยายมราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล

มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาอภัยราชา เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

นายพลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต เสนาบดีกระทรวงกลาโหม

มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาวงษาอนุประพัทธ์ เสนาบดีกระทรวงคมนาคม

มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี^(๔) เสนาบดีกระทรวง-

ธรรมการ

มหาเสวกเอก เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง

มหาอำมาตย์โท พระยามหาอำมาตยาธิบดี รองเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

มหาเสวกโท พระยาศรีสุนทรโวหาร สภาเลขานุการ บัวย ทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้มหาเสวกโท พระยาศรีวรวงศ์ จดรายงานแทน

(๑) คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

(๒) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

(๓) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ

(๔) เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบ็ญ มาลากุล)

เริ่มประชุม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^(๑) มีพระราชดำรัสว่า ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการประชุมเสนาบดีวันนี้ เพราะใกล้เวลาจะเสด็จพระราชดำเนินเสียบมณฑล บัญชีได้ จะเสด็จพระราชดำเนินไปหลายวัน ไม่ควรจะให้มีการอันใดติดขัด ผู้ใดมีการจรที่จะปรึกษา จะไปปรึกษากันเสีย คณะเสนาบดีเห็นด้วยเกล้าฯ พร้อมกันว่า จะไม่มีอันใดติดขัด

การรักษาพระราชฐาน

๑. มีพระราชกระแสว่า ในการเสด็จพระราชดำเนินคราวนี้ เจ้าพระยาธรรมานุการนิพนธ์จะไปตามเสด็จด้วย แลกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ก็เสด็จ ไม่อยู่ราชการในพระราชฐาน ควรจะมีผู้ใหญ่ดูแลต่างพระเนตรพระกรรณ ขอทรงมอบกิจการนั้นถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงเป็นพระธุระ

พระบรมราโชบาย ความประพฤติกองเมืองไทยต่อฝรั่ง

๒. มีพระราชกระแสเป็นพระบรมราโชบาย (General Policy) สำหรับคณะเสนาบดีทราบทั่วกัน และได้มีความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ปัญหาเรื่องความประพฤติกองเราต่อฝรั่งจะทำอย่างไรต่อไป ทางที่เดินมาแล้ว เป็นอย่าง "กลัวแกมกัน" เช่นในพระราชอาณาเขตทางแหลมมลายู เดิมปีคบางแห่ง เบียดบางแห่ง ถ้าฝรั่งเขาจะมา รวบรวมเอา จะป้องกันได้ฤาไม่ เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ ก็คงรับว่า ยังสู้เขาไม่ได้ ธรรมดาการรบย่อมมีการแพ้ชนะเป็นคราวๆ แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ข้อแรก เช่นประเทศเบลเยียมเขาป้องกันข้อแรกไว้อยู่ ถึงเคียวจะยับเยิน ก็ไม่เสียข้อ ส่วนเราจะป้องกันข้อแรกได้ฤาไม่ ก็ยังจะต้องตอบว่า เรายังไม่แข็งแรงพอจะป้องกันข้อแรก แต่กำลังของเราไม่ใช่หนึ่งอยู่เฉยๆ คงเจริญขึ้นทุกที มีผู้กล่าวโทษเร่งรัดรัฐบาลต่างๆ ให้รัฐบาลรีบจัดการเตรียมกำลัง เช่นในหนังสือพิมพ์ รัฐบาลก็ถียงไม่ได้ จะได้ถียงแลชี้แจงก็เป็น

(๑) คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

การประกาศให้ผู้รับรู้ ในระหว่างที่กำลังเรายังไม่พอ เราต้องใช้วิธีรักษาทางไมตรี (Diplomacy) ทรงพระราชดำริว่า การรบเวลานี้ ไม่ได้เป็นไปเพื่อแผ่นดินแดน การรบทุกวันนั้นมุ่งผลเพื่อการค้าขาย การที่จะปิดต่างประเทศเป็นการปิดไม่อยู่ ถ้าเมืองเราเปิดให้เขาเข้ามาค้าขายก็ค่อยยังชั่ว ดินแดนก็คงเป็นของเรา อีกประการหนึ่งสินค้าจะทวชนดีกว่าการเพิ่มอัตราภาษีอากร

แต่ถ้าเปิดประตูให้กว้างพริบเดียว เขาเข้ามาเต็ม ชื่อนี้จะจริงเพียงใด ทรงพระราชดำริว่า ที่ดินของเรากว้างใหญ่ ต้องเร้าพวกเราให้ทำมาหากิน พลเมืองควรทำเอง ที่จะพูดว่าให้รัฐบาลช่วย รัฐบาลไปทำการค้าขายด้วยไม่ได้ เมื่อจะว่าตามโวหารฝรั่งเมื่อไทยเราช่วยตัวเราเองไม่ได้แล้ว พระเจ้าก็ช่วยไม่ได้ การที่จะเร้าแลชักชวนให้พลเมืองถือเอาที่ดินทำการหากินนั้น เสนาบดีทุกกระทรวงอาจจะช่วยได้ เช่น คมนาคม จัดการรถไฟให้สะดวก ธรรมการ สอนให้พลเมืองรู้สึกเกียรติยศในการหัตถกรรม กสิกรรม ให้รู้สึกว่าการถือเสียม ถือไถ มีเกียรติยศเท่าถือปากกา มหาชาติไทย ช่วยในการจับจองที่ดินให้สะดวกขึ้น ดังนี้เป็นต้น

เรื่องกรมราชโลหกิจ

๓. เนื่องจากข้อที่จะทะนุบำรุงที่ดิน ทรงพระราชดำริว่า กรมราชโลหกิจเวลานี้ยังทำอันใดไม่ได้ผล นอกจากการออกอาชญาบัตรตรวจแร่ ต่อมีผู้ขอไปตรวจแล้วจึงอนุญาตไป ทางที่จะจัดเบื้องต้น ควรจ้างผู้ชำนาญการตรวจแร่มาตรวจแล้วประกาศให้มหาชนทราบ ใครต้องการจะทำ จะได้รับรู้ เจ้าพระยายมราช เจ้าพระยาวงษาอนุประพัทธ์ยืนยันว่า แร่เหล็กมีแน่แลมีมาก กรมพระเทวะวงศ์วโรปการว่า แต่โบราณก็มี ยังมีคำเรียกว่า เหล็กนาฟ แลส่วยเหล็กหางกุ้ง แต่มีการทำน้อย ถ้าได้ตรวจเป็นแน่อนแลมีผู้ทำ รัฐบาลรับซื้อเหล็กให้มาก ๆ ก็คงมีผู้นิยมทำช้นมาก แต่การกรมราชโลหกิจนั้น ได้มีพระราชกระแสกับกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์แล้ว กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ขอผู้จัดการเรื่องทตนาเสียก่อน แล้วจะจัดเรื่องโรคระบาดสัตว์พาหนะ มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งเจ้าพระยายมราชให้เชิญพระราชกระแสไปปรึกษากรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ จะทรงจัดอย่างไร หรือจะทรงมอบให้กระทรวงมหาดไทยรับไปจัด

บาทหลวงร้องเรื่อง ไทยเกลียดฝรั่ง

๔. มีพระราชกระแสเรื่องบาทหลวงคอลัมเบต์ร้องว่า มีผู้ยุยงไทยให้เกลียดฝรั่ง อย่างตัวอย่างทหารเดินไม่หลีก ทรงพระราชดำริว่า ข้อที่ว่าไทยเราเกลียดฝรั่งมากขึ้นนั้น ไม่จริง เกลียดเท่าเดิม เป็นแต่กล่าวนั้น เพราะคนมีความคิดมากขึ้น เมื่อแต่ก่อนกลัวฝรั่ง แม้ฝรั่งเดินเมากลางถนน ก็เรียกนายขอรับ การที่บาทหลวงคอลัมเบต์ร้องเรื่องทหารไม่หลีก น่าจะเป็นตัวไปกีดแถวทหารเขา การที่ฝรั่งมาร้องเช่นนั้น เราควรเฉยเสียเท่านั้น แต่ไม่ส่งเสริมให้ดูหมิ่นเขา

เรื่องทางคนเดินแลการหลีกเลี่ยงทหาร

๕. เนื่องจากเรื่องไม่หลีกแถวทหาร มีพระราชกระแสว่า ที่เมืองนอกมีกฎหมายบังคับให้เคารพต่อกองทหารที่ไปในความควบคุม แลเมืองเราเวลานี้ ถนนโดยมาก ก็มีทางคนเดินเป็นส่วน ๑ เมืองฝรั่งเศสมีกฎหมายห้ามคนเดินกลางถนน แต่กองทหารต้องเดินบนถนน จะไปเดินบนทางคนเดินยิ่งก็มากขึ้น ทรงพระราชดำริว่า กระทรวงนครบาลควรจะทำคำสั่งให้กรมพลตระเวนแนะนำให้คนเดินถนนเดินบนทางคนเดินอย่าง ๑ แลแนะนำเรื่องรถที่เดินบนถนนอย่าให้ผ่านแถวทหารที่ไปในความควบคุม แลเมื่อรถหลีกให้เบียดแทรกอย่าง ๑ เจ้าพระยายมราชรับกระแสพระบรมราชโองการ

เรื่องหนังสือพิมพ์

๖. มีพระราชกระแสว่า มีเรื่องกระแสนกระสายคือ เรื่องหนังสือพิมพ์ พระองค์เองทรงสารภาพว่า ได้ทรงศึกษามาจากประเทศอังกฤษ ก็ไม่โปรดในการปิดปากหนังสือพิมพ์ แต่หนังสือแพนทไทยในเมืองเราชอบกล่าวกระทบกระเทือน เป็นสำนวนกัซพะ (Bad taste) ผู้จัดการที่เป็นฝรั่งออกมารับเอาเสียเอง เหมือนตงตัวเป็นลิบแลคอยบัง แต่ที่จริงฝรั่งไม่รู้ถ้อยคำหนักเบาในภาษาไทย หนังสือพิมพ์เมืองนอกก็อย่างแรงที่สุด เขาไม่พูดอย่างเช่นนั้น ทรงพระราชดำริว่า บรรดาหนังสือพิมพ์ที่ออกเป็น ๒ ภาษา คงต้องมีผู้

รวบรวมเรื่องเล่ารับผิดชอบเป็น ๒ แพนก ได้มีพระราชกระแสแก่เจ้าพระยาอภัยราชา
ให้คิดร่างเป็นพระราชบัญญัติหนังสือพิมพ์ขึ้น ไม่มีพระราชประสงค์จะให้เป็นที่กฎหมาย
รุนแรงอย่างประเทศรัสเซียแลเยอรมนี มีพระราชประสงค์เพียงว่า ในพวกหนังสือพิมพ์
ที่ออกเป็น ๒ ภาษา ต้องมีผู้รับผิดชอบเป็น ๒ แพนก แลต้องมาลงทะเบียน กรมพระ
เทวะวงศ์วโรปการ^(๑) กราบบังคมทูลว่า ที่เมืองญี่ปุ่น พระยามหิธร (หม่อมมาเช่า) ว่า
หนังสือพิมพ์มักใช้วิธีจ้างลูกกระโถ้ (The man of straw) เสมอวานตึกๆ รัฐบาลใช้
วิธีห้ามไม่ให้ออกหนังสือพิมพ์ชั่วคราว แต่เมืองเราคนเช่นนั้น ถูกเข้าจริงคงเข็ด คณะ
เสนาบดีเห็นด้วยเกล้าๆ ตามพระราชกระแสทุกประการ

เรื่องพวกขบถต่อต่างประเทศ

๗. มีพระราชกระแส เรื่องลำบากที่เกี่ยวกับกระทรวงมหาดไทยมากกว่า
กระทรวงอื่น คือเรื่องต่างประเทศสงสัยเรื่องพวกขบถต่อเขาเหลื่อมเข้ามาในพระราชอาณา
เขต ทรงพระราชดำริว่า การที่เขาสงสัยใครจะให้เราจับให้หนีไม่ไหว แต่ถ้าถึงออก
โฆษณาชักชวนให้ก่อเหตุการณ์ เรายอมไม่ได้ ต้องจับ กับได้พระราชทานพระกระแส
ให้พระยาภักดีธาดาไมตรีคิดหาผู้ชำนาญการสืบสวนทางลับมาสำหรับกระทรวงนครบาลสัก
คน ๑ แลให้มีในข้อสัญญาว่า สำหรับสอนคนไทยด้วย ให้นักเรียนพลตระเวนแลตำรวจ
ภูธรเรียนได้ เจ้าพระยามรราชแลพระยามหาอำมาตยาธิบดีรับพระบรมราชโองการ
แลเจ้าพระยามรราชกราบบังคมทูลว่า พระยาภักดีธาดาไมตรีจะหาคนชาติฝรั่งเศส

เรื่องศาลมณฑลปัตตานี

๘. เรื่องศาลมณฑลปัตตานีที่จะยกจากกระทรวงมหาดไทยมาอยู่ในกระทรวง
ยุติธรรมให้ถูกต้องตามระเบียบฝ่ายตุลาการแลธุรการ มีพระราชกระแสรอไว้เสด็จพระ-
ราชดำเนินทอดพระเนตรถึงห้องที่ก่อน

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

เรื่องกำลังในแหลมมลายู

๘. เรื่องกำลังคนถืออาวุธในมณฑลแหลมมลายู มีพระราชกระแสว่า ทางยุทธศาสตร์ไม่มีประโยชน์ แต่ทางปกครองอย่างคราวเกิดสงครามครั้ง^{๕ ๕๗}นี้เป็นอยู่บ้าง อย่างที่ส่งทหารเรือออกไป จนกระทรวงทหารเรือมีบัญชาว่า จะต้องอยู่ประจำหรือไม่ จะได้คิดเรื่องงบประมาณ ทรงพระราชดำริว่า ถ้าใช้ทหารเรือต้องมีเรือรบ ทรงเห็นว่าควรมีกำลังทหารบกให้ติดต่อกับกองพลราชบุรี ถ้าจะมีทหารไม่สะดวก ต้องคิดทางเพิ่มตำรวจภูธร แต่ไม่ใคร่ทรงโปรด เพราะจะต้องไปอยู่นอกบังคับบัญชากรมทหาร เรื่องนี้กรมหลวงนครไชยศรีเคยทรงปรารภจะย้ายกรมพรานที่ ๔ ไปทั้งกรม มีพระราชกระแสว่า ถ้าย้ายกรมพรานที่ ๔ ไป ควรตั้งที่เมืองนครศรีธรรมราช แต่ที่เมืองกาญจนบุรีก็ควรมีทหารไว้บ้าง ดีกว่าเล็กทีเดียว เจ้าพระยาบดินทรเดชา^{๕๗}อธิบดีกรมพระบรมราชโองการไปปรึกษากับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ.^(๑)

เวลา ๑ ทุ่ม ๕๕ นาที เลิกประชุม.

พระยาศรวิรวงศ์. ตรวจ เห็นว่าถูกต้องแล้ว.

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

รายงานประชุมพิเศษ

วันจันทร์ที่ ๓๐ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๕๕๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^(๑) เสด็จประทับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทวะวงศ์วโรปการ^(๒) เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ

๒. พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ^(๓) เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

๓. เจ้าพระยามรราช เสนาบดีกระทรวงนครบาล

๔. พระยามหาอำมาตยาธิบดี ผู้รั้งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท มีกระแสพระราชดำรัสในข้อราชการ

พระยาศรีวรวงศ์ เป็นผู้จกรายงาน

เปิดการประชุม เวลาบ่าย ๕ โมง ๕๐ นาที เลิกประชุมเวลาทุ่ม ๑

รวมใจความสำคัญที่พระราชทานพระกระแส คือราโชบายการปกครอง คือกรมการมหณฑล กรมการเมือง แลกรมการอำเภอ ควรรู้สึกรับแบ่งพระราชอำนาจไปจากพระเจ้าแผ่นดินโดยตรง ไม่ใช่แบ่งอำนาจไปจากกระทรวงใดกระทรวงหนึ่งกระทรวงเดียว เช่น ไม่ใช่แบ่งอำนาจไปจากกระทรวงมหาดไทย เป็นต้น

เสนาบดีทุกกระทรวงเป็นผู้รับใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน มีหน้าที่ปฏิบัติราชการเป็นส่วนเป็นแผนก ตามหลักของราชการ กิจการควรบันเป็นส่วนเป็นแผนกให้เหมาะแลให้เสมอกัน

(๑) คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

(๒) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

(๓) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ

การที่^๕ทำมาแล้ว เป็นไปเพื่อความสะดวกชั่วคราวและเหมาะสมแก่ส่วนตัวบุคคล เพราะฉะนั้นควรจัดการให้เป็นไปตามหลัก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงตั้งพระราชกำหนดไว้ เป็นการถอยหลังไปตามหลักของสมัยเก่าและเหมาะสมแก่สมัยใหม่ เช่น

๑. กรมสรรพากรนอก ควรยกจากกระทรวงมหาดไทยไปอยู่ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ขอน^๕ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยามหาอำมาตยาธิบดี ซึ่งมีความเห็นเป็นข้อปริวิตกแสดงความเห็นเฉพาะที่ประชุม พระยามหาอำมาตย์กล่าวว่า งานกรมสรรพากรอยู่ในหน้าที่กรมการอำเภอ กรมการเมือง จะเทียบอย่างกรมสรรพากรในไม่ได้ กรมการเมือง กรมการอำเภอ มีหน้าที่ระงับโจรผู้ร้ายแลเก็บเงินสรรพากร แลสุขาภิบาล เวลาใดมีการอย่างหนักแน่น ก็ผ่อนการอย่างโน้น มีวิธีทำการผ่อนผันกันอยู่ในตัว ถ้ามีพนักงานต่างกระทรวง หากเกิดการแก่งแย่งกัน พระราชาอาญาจะไม่ฟันเกล้าฯ เพราะการสรรพากรมีการเก็บพระราชทรัพย์เป็นจำนวนปีหนึ่งถึง ๒๑ ล้านบาท แต่^๕ขอนเมื่อใด^๕แข็งกันถึงพระบรมราโชบาย คือไม่ได้เปลี่ยนตัวเจ้าพนักงาน เปลี่ยนแต่เสนาบดีเจ้าหน้าที พระยามหาอำมาตย์เห็นด้วยเกล้าฯ ตามพระกระแส

กรมหลวงจันทบุรี^(๑) จะมีหนังสือกราบบังคมทูลในความคิดจัดการสรรพากรรวมกัน แลจะได้มีพระราชดำรัสสั่งโดยทางราชการภายหลัง

๒. กรมตำรวจภูธรแลเรือนจำหัวเมือง ซึ่งอยู่ในกระทรวงมหาดไทย ควรยกมาอยู่ในกระทรวงนครบาล เพราะการกรมพลตระเวนกับการตำรวจภูธรเป็นอย่างเดียวกัน เช่นโรงเรียนนายหมวดแลโรงเรียนนายร้อยตำรวจภูธร ควรจัดการรวมกันได้ ไม่เปลืองพระราชทรัพย์

อนึ่ง กองมหันตโทษควรจะต้องอยู่ในที่ห่างจากประชุม ควรย้ายกองลหุโทษที่สนามสถิตยาศิขธรรม ซึ่งก็ติดอยู่ในที่ใกล้พระบรมมหาราชวัง ไปไว้กองมหันตโทษส่วนกองมหันตโทษไปตั้งที่บางขวาง ซึ่งเป็นที่กำหนดไว้เดิม โรงเรียนราชวิทยาลัยบางขวาง ย้ายมาตำบลไผ่สีงห์โต แถวบึงกุ้มวัน ซึ่งเดิมกำหนดไว้เป็นโรงเรียนอยู่แล้ว

(๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ

เรื่องเหล่านี้ เจ้าพระยามรธาธิบดีรับกระแสพระบรมราชโองการไปปรึกษาเจ้า
กระทรวงที่เกี่ยวข้อง และได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาต่อไป

๓. หัวเมืองชั้นมณฑลกรุงเทพฯ ควรยกไปอยู่กระทรวงมหาดไทย แต่ขยาย
เขตเมืองกรุงเทพฯ ให้กว้างขึ้น เช่นเมืองนครเขื่อนขันธ์ สมุทรปราการ เมืองนนทบุรี
แลบางส่วนของเมืองธัญบุรี ควรอยู่ในกรุงเทพฯ เจ้าพระยามรธาธิบดีรับพระราชกระแส
ไปปรึกษากับกระทรวงมหาดไทย

๔. กระทรวงมหาดไทยควรจัดการทะเบียนคนเกิด ตาย ฯลฯ แลการสุขาภิบาล
(Municipalities) ให้ดีขึ้น เป็นการมากแลหนักของกระทรวงมหาดไทย แต่สุขาภิบาล
กรุงเทพฯ ทรงมอบไว้แก่เจ้าพระยามรธาธิบดี

ราชโองการขึ้นหน้าทีกระทรวงต่างๆ เหล่านี้ โปรดเกล้าฯ ให้กรมพระเทวะวงศ์^(๑)
รับพระราชกระแสไปร่างประกาศเป็นฉบับเดียว สิ่งใดจะควรจัดก่อน ก็จะได้เริ่มไปก่อน.

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยที่รโหฐานในพระราชสำนัก

พระราชปรารภ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า แต่โบราณมา สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินมิได้เคยต้องทรงกำหนดเขตพระราชฐานบางตอนว่า ที่นั้น ๆ เพียงนั้น ๆ เป็นที่รโหฐาน คือ เป็นที่ซึ่งผู้ใดจะเข้าไปมิได้นอกจากได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ฤ็มีพระราชดำรัสเรียกเข้าไปโดยเฉพาะที่ไม่ได้เคยต้องทรงชี้คเส้นเช่นนี้ เพราะประการ ๑ คนทั่วไปย่อมมีความเกรงกลัวพระราชอาญา ไม่กล้าเข้าไปในพระบรมมหาราชวังโดยผลการตนเองเลย แลมิได้เคยคิดถุาฝันไปอย่างอื่น นอกจากว่าพระราชวังย่อมเป็นที่รโหฐานโดยทั่วทุกแห่ง อีกประการ ๑ ข้าราชการยังมีจำนวนน้อย จึงได้รู้ขนบธรรมเนียมแลรู้พระราชนิยมอยู่ทั่วกัน เป็นอันไม่มีผู้ใดฝ่าฝืนพระราชนิยมในเรื่องที่รโหฐานนั้นเลย

ต่อมาเกิดมีข้าราชการบางจำพวก ซึ่งมีความคิดความเห็นเป็นอย่างที่ตนเองเข้าใจว่าเป็นอย่างใหม่ สำคัญคิดว่าตนมีวิชาความรู้ดีกว่าบิดามารดาปู่ย่าตายายของตน คนจำพวกนี้ดูเหมือนจะเข้าใจไปเสียว่า พระราชวังเป็นสาธารณสถาน คือเป็นที่ใครจะไปจะมาเมื่อใด ๆ ก็ได้ตามใจ แลโดยความทะเยอทะยานของตนที่จะเสมอหน้ากับคนอื่น เห็นใครเข้าได้ถึงไหนก็จะเข้าไปถึงบ้าง ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน โดยทรงพระมหากรุณาแก่ข้าราชการ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าได้โดยเสมอหน้ากัน อย่างมากที่สุดที่จะพึงจัดให้เป็นไปได้ แต่ถ้ามัวจะโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการทุกคนเข้าได้ทุกแห่งไป ก็เป็นการพินเพื่อเหลือเกิน แลสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินก็จะไม่ทรงมีเวลาที่จะทรงพระราชสำราญโปรดพระราชหฤทัยได้บ้างเลย จึงต้องมีกำหนดชี้คคั้นว่าที่นั้น ๆ เพียงนั้น ๆ เป็นที่รโหฐาน ฤ็เรียกตามศัพท์ที่เข้าใจกันอยู่โดยมากว่าเป็นข้างใน ในที่เช่นนี้ ในชั้นต้นมี

กำหนดเข้าใจกันอยู่ว่า เฉพาะข้าราชการในพระราชสำนักเท่านั้นจึงจะเข้าไปได้ ครั้น
ต่อมาข้าราชการมีจำนวนมากขึ้น ความรู้ในขนบธรรมเนียมแลพระราชนิยมก็ไม่มีทั่วถึงกัน
จึงเกิดความเข้าใจผิดไปได้ต่างๆ เช่นแลเห็นข้าราชการในพระราชสำนักเข้าเฝ้าแทน
ในทึรโหรานได้ ก็มีจิตริษยา เห็นเป็นว่าพวกข้าราชการเหล่านั้นได้เปรียบตน หากคิด
ไม่ว่า การที่ข้าราชการในพระราชสำนัก เข้าไปในทึรโหรานได้นั้น เพราะเขาเป็นผู้มี
หน้าที่เช่นนั้น กลับคิดเห็นไขว้เขวไปต่างๆ เมื่อความคิดเขวกันไปได้เพียงนี้แล้ว ก็ทำ
ให้ระแวงสงสัยพวกข้าราชการในพระราชสำนักอยู่เป็นเนืองนิตย์ ไซ้แต่เท่านั้น มีหน้าซ้ำ
เมื่อพระเจ้าแผ่นดินมีพระราชดำรัสอนุญาตให้ผู้ใดเข้าเฝ้าได้ในทึรโหราน ก็พลอยระแวง
สงสัยผู้นั้นไปด้วย ที่เป็นไปดังนี้เพื่อความทะเลาะทะยาน แล้วจึงเลยเป็นเหตุให้ริษยา
แลคอยมองหาช่องทางที่จะเข้าใกล้จิตพระองค์บ้างเนื่องๆ โดยความเข้าใจผิดเช่นนั้น
เมื่อมีอะไรเป็นรูปสโมสรรฤสมาคมอันใดขึ้น ถ้าแม้ว่ามีสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอยู่ในนั้น
ก็คงจะไม่พ้นความรำคาญต่างๆ มีข้อสำคัญอยู่เป็น ๒ สถาน คือสถาน ๑ จะมีผู้ที่ทะเลาะ
ทะยานอยากเข้าเป็นสมาชิก โดยความหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์ในส่วนตัวอย่างใดอย่าง
หนึ่ง แต่ถ้าไม่ได้เข้าก็คงจะมีความโทมนัสแลพุดจาหาความต่างๆ อีกสถาน ๑ จะมีผู้ที่
ช่างคิดมาก คิดเห็นการเป็นสลักสำคัญใหญ่โตเกินไปกว่าที่เป็นอยู่จริง เพราะฉะนั้น
สโมสรรฤสมาคมที่จะตั้งขึ้นเพื่อบำรุงพระราชสำราญก็กลายเป็นเครื่องนำมาซึ่งความรำคาญ
พระราชหฤทัย

แต่ความจำเป็นในส่วนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็มีอยู่บ้าง
คือเมื่อเป็นเวลาที่ว่างพระราชกิจแล้ว ก็ย่อมจะมีพระราชประสงค์ที่ทรงพระสำราญอย่าง
สามัญชนบ้าง แต่ต้องมีเวลาที่ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้
ข้าราชการบางคนได้เข้าเฝ้าบ้างโดยไม่เกี่ยวแก่ทางหน้าที่ราชการ แต่เพื่อมิให้ความเข้าใจ
ผิดเกิดขึ้นเพราะไม่รู้ความจริงถึงกล่าวแล้วข้างต้น จึงทรงพระราษดำริเห็นสมควร
ประกาศอธิบายประเพณีเดิมให้ทราบไว้ กล่าวคือกำหนดที่ในพระราชสำนักเป็นทึรโหราน
แต่คำว่าโหรานนี้ ก็มีคนเข้าใจน้อยลงทุกทีแล้ว เพราะฉะนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ พระราชทานพระราชกฤษฎีกาไว้ดังต่อไปนี้

พระราชกฤษฎีกา

ข้อ ๑ ที่รโหฐานแปลว่าที่ลับที่เงียบ จึงเป็นที่สำราญ และผู้คนไม่พลุกพล่าน

ข้อ ๒ พระราชวังทุกแห่ง สวนหลวงฤๅที่คืนซึ่งนับว่าติดต่อกับพระราชฐานให้ถือว่าเป็นที่รโหฐานทั่วไป ถึงวงเจ้านายฤๅบ้านข้าราชการ ตลอดจนถึงบ้านราษฎรก็ยอมเป็นที่รโหฐานแห่งเจ้าของ

ข้อ ๓ เมื่อกำหนดลงว่าพระราชวังแลสวนหลวง ฤๅที่คืนซึ่งนับว่าติดต่อกับพระราชฐาน เป็นที่รโหฐานทั่วไปเช่นนั้นแล้ว ก็ต้องพึงเข้าใจต่อไปว่า บรรดาสถานที่ที่กรมทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นที่รโหฐานทุกแห่งไปไม่ว่าหลังใดแห่งใด ถึงแม้ที่กรมที่ใช้เป็นที่ทำการของกระทรวงใดกรมใดก็ ถ้าอยู่ในเขตพระบรมมหาราชวังแล้วก็ต้องนับว่าเป็นที่รโหฐานทั้งสิ้น แต่ต้องถือว่ากระทรวงแลกรมนั้น ๆ มาอาศัยที่ภายในพระราชวังเพื่อเป็นที่ทำการเท่านั้น จะถือว่าเป็นสาธารณสถานไม่ได้เป็นอันขาด

ข้อ ๔ เมื่อพระราชวังแลสวนหลวง ฤๅที่คืนซึ่งนับว่าติดต่อกับพระราชฐานเป็นที่รโหฐานเช่นนั้นแล้ว ก็ต้องพึงเข้าใจว่า การที่ผู้ใดจะเข้าออกก็ได้แต่โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงดำรงตำแหน่งเจ้าของบ้านเท่านั้น ผู้ใดจะถือว่าตนเองมีอำนาจอันชอบธรรมที่จะเดินเข้าออกได้ตามอำเภอใจไม่ได้เป็นอันขาด ต้องเข้าใจว่าจะเดินเข้าออกที่บ้านสามัญชน ตามอำเภอใจไม่ได้ฉันทใด ก็เข้าออกที่พระราชวังไม่ได้ฉันทนั้น

ข้อ ๕ ตามที่กล่าวไว้แล้วในข้อ ๓ ที่ทำการของกระทรวงบางกระทรวงในเวลานี้ยังตั้งอยู่ภายในเขตกำแพงพระบรมมหาราชวัง ที่ไปตั้งอยู่เช่นนั้นก็เป็นเพราะแต่ที่กระทรวง ๑ ๆ ก็เหมือนส่วน ๑ ๆ แห่งการในพระองค์พระเจ้าแผ่นดิน เจ้ากระทรวงก็เป็นคนใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งได้รับมอบให้ดูแลคนใช้อื่น ๆ การงานใด ๆ ก็มาทำอยู่ใกล้ ๆ เพื่อสะดวกแก่พระเจ้าแผ่นดิน ประเพณีอันนี้ใช้กันเรื่อย ๆ มา แต่ระเบียบราชการเปลี่ยนแปลงไปที่ละเล็กละน้อย ข้าราชการมีจำนวนมากขึ้น แต่มีความรู้สึกว่า

เป็นข้าพระเจ้าแผ่นดินนั้นน้อยลง จึงเข้าใจผิดไปว่าที่ทำการเป็นสาธารณสถานอื่น ๑ แลเลยเหมาเอาพระราชวังเป็นสาธารณสถานไปด้วย ความเข้าใจอันนี้ผิดโดยแท้ พระเจ้าแผ่นดินยังทรงมีอำนาจอันชอบธรรมเต็มที่ จะทรงกำหนดอนุญาตฤๅห้ามผู้ใด ๆ มิให้เข้าไปในพระบรมมหาราชวัง ฤๅแม้จะทรงห้ามทั่วไปก็ได้ แต่ถ้าแม้จะทรงห้ามเช่นนั้น ก็อาจที่จะเป็นทางเสียราชการได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องทรงวางเป็นกำหนดไว้ดังนี้ คือ

(ก) ตลอดเวลาที่ทำการของกระทรวงฤๅกรมในราชการแผ่นดินยังคงต้องตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ให้เสนาบดีกระทรวงวังจัดการผ่อนผันในเรื่องคนเข้าออก เฉพาะในส่วนที่จำเป็น ต้องไปทำการในสถานที่นั้น เพื่อมิให้เสียราชการ แต่ว่า

(ข) ต้องให้เป็นที่เข้าใจกันชัดเจนว่า ผู้ที่ได้รับผ่อนผันเช่นนั้นจะถือว่าเป็นผู้ที่ได้รับพระบรมราชานุญาต ฤๅว่ามีอำนาจอันชอบธรรมที่จะเข้าออกในพระบรมมหาราชวัง ตอนอื่น ๆ แลสวนหลวงฤๅที่ดินซึ่งนับว่าติดต่อกับพระราชฐานทั่วไปไม่ได้ คือต้องเข้าใจว่า การที่อนุญาตให้เข้าไปทำการในพระบรมมหาราชวัง ไม่ใช่แปลว่าอนุญาตให้เข้าที่รโหฐานของพระเจ้าแผ่นดินได้ทั่วไป

ข้อ ๖ สถานที่ติดเรือนโรงใด ๆ ถึงแม้ว่าแลดูประหนึ่งว่าเป็นสโมสรสถาน ฤๅที่สมาคมก็ดี ถ้าแม้ว่าอยู่ภายในเขตพระราชวังแลสวนหลวง ฤๅที่ดินซึ่งนับว่าติดต่อกับพระราชฐานแล้ว ต้องพึงเข้าใจว่าเป็นที่รโหฐานทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นข้าราชการผู้ใด ๆ จะหวังเข้าเป็นสมาชิกใช้สถานที่เช่นนั้นไม่ได้เป็นอันขาด เว้นเสียแต่จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตเป็นพิเศษเฉพาะบุคคล ฤๅจะมีพระราชดำรัสให้หาเข้าไปในที่นั้น จึงจะเข้าไปได้ จะถือว่าเหมือนอย่างสมาคมฤๅสโมสรอย่างที่ตั้งอยู่ภายนอกเขตพระราชวังแลสวนหลวง ฤๅที่ดินซึ่งนับว่าติดต่อกับพระราชฐานไม่ได้เป็นอันขาด การที่ข้าราชการในพระราชสำนักฤๅนอกพระราชสำนักบางคน จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้สถานที่เช่นกล่าวมาแล้วนั้น โดยอาการคล้ายเป็นสโมสร ไม่เป็นพยานว่าใคร ๆ ก็มีอำนาจอันชอบธรรมที่จะใช้สถานที่นั้นได้เท่ากัน เพราะสถานที่อันนั้นอยู่ในที่รโหฐาน ฤๅใช้ตามศัพท์สามัญว่าอยู่ในบ้าน โดยแท้ แลการที่ผู้ใด ๆ จะเข้าจะออกในบ้านใดก็แล้ว แต่ความพอใจแห่งเจ้าของบ้านเท่านั้น

27/07/2566

พระราชกฤษฎีกาอันนี้ ให้เป็นหน้าที่เสนาบดีกระทรวงวัง สมุหราชองครักษ์
แลสมุหพระตำราวจ จะรักษาให้เป็นไปโดยเรียบร้อย แลถ้าแม้มีผู้ใดเคลือบแคลงสงสัย
ฤๅเข้าใจข้อความผิดเพี้ยนไป ก็ให้เป็นหน้าที่ชี้แจงให้เข้าใจ

พระบรมราชโองการดำรัสสั่งแต่วันที่ ๒๐ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๓๑
เป็นวันที่ ๕๘๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้^(๑)

(คัดจากราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๕ หน้า ๑๐๐-๑๐๒ วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๑๓๑)

(๑) คือสมัยรัชกาลที่ ๖

พระราชกฤษฎีกาเรื่องทรีโหลฐาน

(สำเนาร่างพระราชหัตถ์)

วันที่ ๑๙ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๓๑

ถึง พระยาสุรเสนา สมุหราชองครักษ์

ด้วยพระราชกฤษฎีกากำหนดเรื่องทรีโหลฐานก็จะให้มีขึ้นแล้ว แต่เห็นว่า ถ้าแม้จะกำหนดแต่เพียงที่ ยังไม่เป็นการเพียงพอ สมควรที่จะกำหนดเวลาที่พระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่จะเข้าเฝ้า เพื่อกราบบังคมทูลกิจการโดยเฉพาะ การที่จะปล่อยให้เฝ้ากันพร่ำเพรื่อไปทุกเวลาย่อมจะเป็นเครื่องรำคาญแก่ตัวเรา แต่ถ้าแม้ว่าจะไม่กำหนดเปิดเวลาไว้ให้เฝ้านอกจากวันเสด็จออกขุนนางตามธรรมดา แลวันเสนาบดีเข้าเฝ้าบ้างแล้ว ก็อาจจะมีการให้บังเกิดความเสื่อมเสียในราชการ ฤ็เป็นการไม่สะดวกในส่วนกิจการบางเรื่อง ซึ่งนับเนื่องอยู่ในความสะดวกแห่งพระราชวงศ์ เพราะฉะนั้นต่อไปให้กำหนดเวลาดังนี้

(๑) นอกจากวันที่เสนาบดีเข้าเฝ้าแล้ววันเสด็จออกขุนนางกับวันอาทิตย์ ให้กำหนดเวลาตั้งแต่บ่าย ๔ โมงถึงย่ำค่ำ เป็นเวลาที่พระบรมวงศานุวงศ์ ท่านเสนาบดี แลข้าราชการผู้ใหญ่จะขอเฝ้าได้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ

(๒) ในวันแลเวลาที่กล่าวแล้วนี้ แม้ผู้ใดมีความประสงค์จะเข้าเฝ้าเป็นพิเศษโดยเฉพาะ ให้สมุหราชองครักษ์นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบ ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท สุกแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เฝ้าฤ็ไม่

(๓) ถ้าผู้ใดมาขอเฝ้านอกจากวันแลเวลาที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ ๑ ให้สมุหราชองครักษ์ถามเสียก่อนว่า จะเฝ้าด้วยธุระอันใด ถ้าเมื่อผู้ขอเฝ้านั้น บอกข้อความแลสมุหราชองครักษ์เห็นว่าสมควรที่จะรอไว้เฝ้าในวันแลเวลาดังกำหนดไว้ในข้อ ๑ นั้น ก็ให้บอกผิดไว้แล้วแลนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาเรียนพระราชปฏิบัติ เพื่อนัดให้มาเฝ้าในวันแลเวลาอื่นต่อไป แต่ถ้าผู้ขอเฝ้านั้นมีราชการด่วน ให้สมุหราชองครักษ์

จดข้อความโดยย่อส่งเข้ามากราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
ถ้าแม่ผู้ใดจะขอเฝ้านั้น ไม่อยากที่จะบอกข้อความแก่สมุหราชองครักษ์ ก็ให้สมุหราช
องครักษ์จัดหาเครื่องเขียนหนังสือให้เขียนหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณาเอง แลให้
สมุหราชองครักษ์ส่งหนังสือนั้นเข้าไปทูลเกล้าฯ ถวาย สดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ประการใด

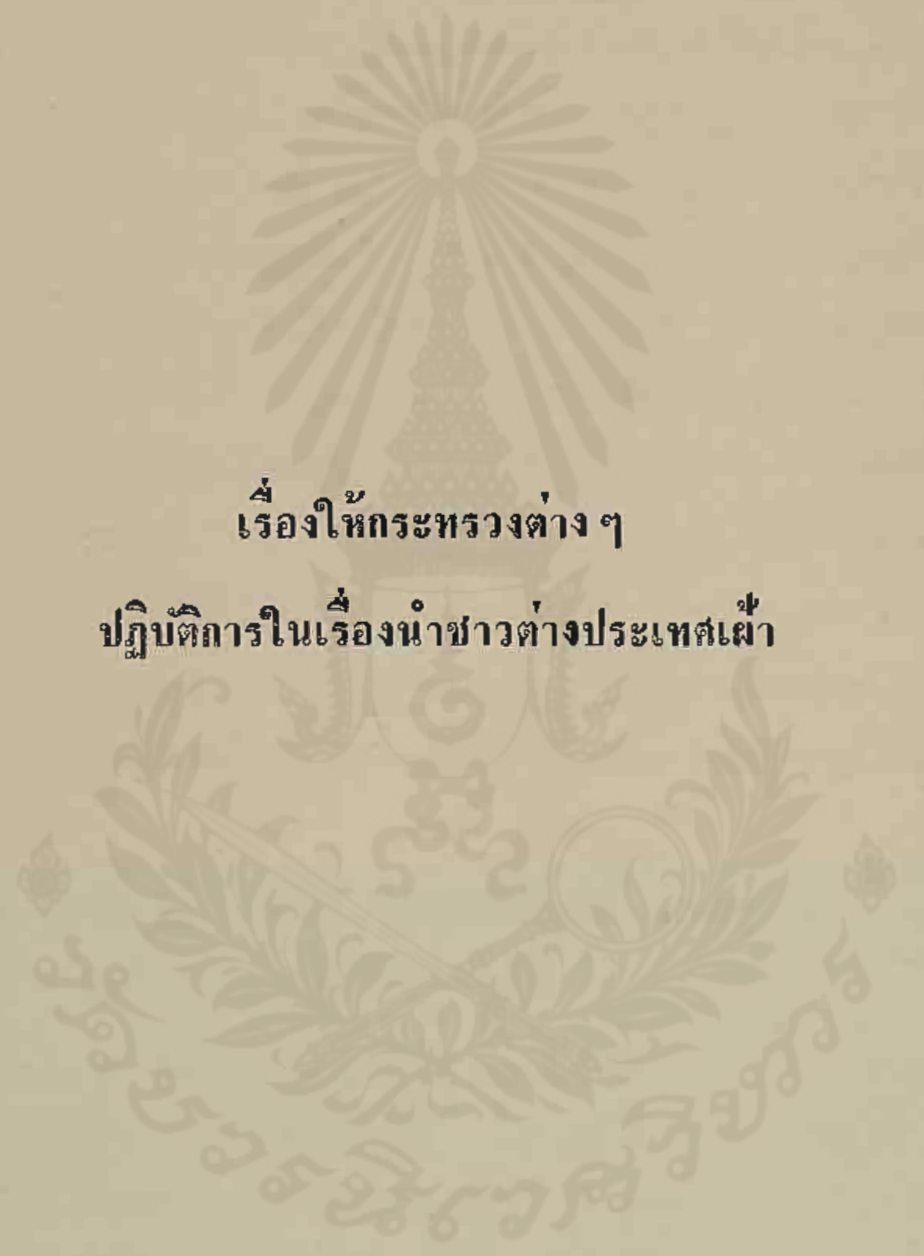
(๔) วันอาทิตย์ให้พึงเข้าใจว่า เป็นวันว่าง ควรถือเป็นวันว่างโดยแท้
เพราะฉะนั้นแม่ผู้ใดจะมาขอเฝ้าในวันอาทิตย์เวลาใดๆ ก็ดี ถ้าสามารถแล้วให้สมุหราช-
องครักษ์บอกผิดไปเสีย แต่ถ้าแม่ผู้ใดขอเฝ้านั้นอ้างว่ามีขอราชการสลักสำคัญเป็นการด่วน
จะรอไว้แม่แต่ ๒๔ ชั่วโมงก็ไม่ได้จะนั้นไซ้ จึงให้สมุหราชองครักษ์เขียนข้อความโดยย่อ
กราบบังคมทูลพระกรุณาฯ ให้ผู้ใดขอเฝ้าเขียนกราบบังคมทูลเอง ตั้งได้กำหนดไว้แล้วใน
ข้อ ๓

(๕) ผู้ที่จะมาขอเฝ้า ถ้ายังมีได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เข้าเฝ้า
แล้ว ให้นำขอยอยู่ที่ตำหนักราชฤทธิรุ่งโรจน์ ถ้าประทับอยู่ที่พระราชวังสวนดุสิต ถ้า
ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ก็ให้นำขอยอยู่ที่ห้องราชองครักษ์ แลถ้าประทับอยู่
ณ ที่อื่นๆ นอกจากที่ใดกล่าวมาแล้ว ก็ให้เป็นหน้าที่สมุหราชองครักษ์จัดหาที่ให้นำขอย
ในระหว่างเวลาที่คอยเฝ้า

ข้อกำหนดทั้ง ๕ ข้อ ให้เป็นหน้าที่สมุหราชองครักษ์รักษาให้เป็นไปโดย
ระเบียบเรียบร้อย จนกว่าจะได้มีพระบรมราชโองการคำสั่งสั่งเป็นอย่างอื่น

อนึ่ง ให้พึงเข้าใจว่า ข้าราชการในพระราชสำนักไม่ตกอยู่ในข้อบังคับเหล่านี้.

เรื่องให้กระทรวงต่าง ๆ
ปฏิบัติการในเรื่องนำข่าวต่างประเทศเข้า

หมายเหตุ

๑. ให้มีเป็นคำสั่งไปยังกระทรวงต่าง ๆ ทัดกัน แลกรมราชองครักษ์ว่า
 เพื่อให้การที่ชาวต่างประเทศจะขึ้นฤๅเข้าไปในเขตพระราชฐานโดยเรียบร้อย มิให้มีเหตุ
 ชักช้องโดยเข้าใจผิด ให้กำหนดวางระเบียบเสียว่า กระทรวงใดมีกิจที่จะพาชาวต่าง
 ประเทศขึ้นไปในพระราชฐาน ให้แจ้งแก่กรมราชองครักษ์ เพื่อกรมราชองครักษ์จะได้ส่ง
 ทหารผู้หน้ารักษาการให้ปล่อยเข้าไปได้ ถ้าแม้ชาวต่างประเทศคนใดจะเป็นผู้หน้าท
 ต้องเข้าออกอยู่เนื่อง ๆ ถ้าสมุหราชองครักษ์เห็นเป็นการสมควร จะให้ใบอนุญาตกำกับ
 ประจำตัวผู้นั้นเสียทีเดียวก็ได้ แลใบอนุญาตนั้น จะมีกำหนดอายุให้ใช้ได้ภายในเวลา
 เท่านี้เท่านี้ ฤๅจะเป็นอนุญาตเสมอไปก็ตามแต่จะเหมาะแก่ตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถือใบ
 อนุญาตนั้น แลให้สมุหราชองครักษ์ส่งบาญชีรายชื่อผู้รับตัวอนุญาตเช่นนี้ไว้แก่ผู้บังคับ
 บัญชาฝ่ายทหาร เพื่อจะได้รู้กันไว้

๒. ถึงเสนาบดีกระทรวงกลาโหม กระทรวงวัง เรื่องทหารรักษาวังได้
 ทราบว่า มีข้อที่ยังเข้าใจกันไม่ชัดเจนอยู่บ้างบางข้อ จึงควรทำความเข้าใจกันไว้ให้ชัดเจน
 ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ กรมทหารรักษาวัง ขึ้นต่อกระทรวงวัง ในส่วนการปกครองบังคับ
 บัญชาอย่างตำรวจภูธรขึ้นกับกระทรวงมหาดไทยฉะนั้น

ข้อ ๒ แต่กรมทหารรักษาวังนับว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งทหารบก เพราะฉะนั้น
 ในการที่กรมทหารนี้จะขอเลื่อนยศฤๅบำเหน็จ ก็ควรปฏิบัติตามแบบที่ใช้สำหรับกรม
 ตำรวจภูธร คือให้กรมเสนอต่อเสนาบดีกระทรวงวัง แลเสนาบดีกระทรวงวังบอกไปยัง
 เสนาบดีกระทรวงกลาโหม เว้นแต่ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเอง
 ก็เป็นอันไม่ต้องทำเช่นนี้ก่อน แต่เมื่อใครได้รับพระราชทานสัญญาบัตรฤๅบำเหน็จอย่าง
 ไฉนแล้ว ให้เสนาบดีกระทรวงวังบอกไปยังกระทรวงกลาโหมทราบไว้ด้วยทุกครั้ง

ข้อ ๓ ส่วนระเบียบการฝึกหัดอย่างทหารทั้งปวง ให้กระทรวงกลาโหมมี
อำนาจตรวจตราดูแลให้เป็นไปตามระเบียบที่ใช้อยู่ในกองทัพบก

๓. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่กระทรวงต่างๆ ได้ขอให้เป็นบำเหน็จแก่ข้าราชการ
ถ้าจะยังไม่มีดวงตราพอ ก็ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาอย่างประกาศเลื่อนยศบรรดาศักดิ์
จะได้ทันใจผู้ที่รับบำเหน็จ

๔. พระที่นั่งนงคราญสโมสร ที่ในสวนสุนันทานั้น ให้งดไว้ไม่ทำต่อไป
(ส่งโยธา.)

(พระบรมนามาภิไธย) งาม ร.

วันที่ ๑๓ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐

ทูล, ถึง

ด้วยในการที่ชาวต่างประเทศจะขึ้นฤๅเข้าไปในเขตพระราชฐาน ยังเป็นข้อลำบาก
 สำหรับกองทหารรักษาการที่ประจำอยู่ ณ พระราชฐาน คือ ทหารมหาดเล็กเป็นพันอยู่บ้าง
 เหตุว่ามีข้อห้ามมิให้ชาวต่างประเทศขึ้นบนพระที่นั่ง นอกจากมีอนุญาตพิเศษ แต่การที่
 อนุญาตนั้นบางที่กองรักษาการทราบบ้าง ไม่ทราบบ้าง เพราะเจ้ากระทรวงที่พาเข้าเฝ้าเอง
 แล้วไม่ใคร่จะบอกกล่าวให้กองรักษาการทราบ เพื่อจะให้การที่ชาวต่างประเทศจะขึ้นฤๅ
 เข้าในเขตพระราชฐานโดยเรียบบ่อย มิให้มีเหตุขัดข้องโดยเข้าใจผิด ให้กำหนดวางเป็น
 ระเบียบเสียว่า กระทรวงใดมีกิจที่จะต้องพาชาวต่างประเทศขึ้นไปในพระราชฐาน ให้แจ้ง
 แก่กรมราชองครักษ์ เพื่อกรมราชองครักษ์จะได้ส่งทหารผู้หน้าที่รักษาการให้ปล่อยเขา
 ไปได้ ถ้าแม้ชาวต่างประเทศคนใดจะเป็นผู้หน้าที่ต้องเข้าออกอยู่เนื่อง ๆ ถ้าสมุหราช-
 องครักษ์เห็นเป็นการสมควร จะให้ใบอนุญาตกำกับประจำตัวผู้นั้นเสียทีเดียวก็ได้ แล
 ใบอนุญาตนั้นจะมีกำหนดอายุให้ใช้ได้ภายในเวลาเท่าไรนั้นเท่าไร ฤๅจะเป็นอนุญาตเสมอไป
 ก็ตามแต่จะเหมาะแก่ตำแหน่งหน้าที่ของผู้ถือใบอนุญาตนั้น แลให้สมุหราชองครักษ์ส่ง
 บัญชีรายชื่อผู้รับตัวอนุญาตเช่นนั้นไว้แก่ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหาร เพื่อจะได้รู้กันไว้.

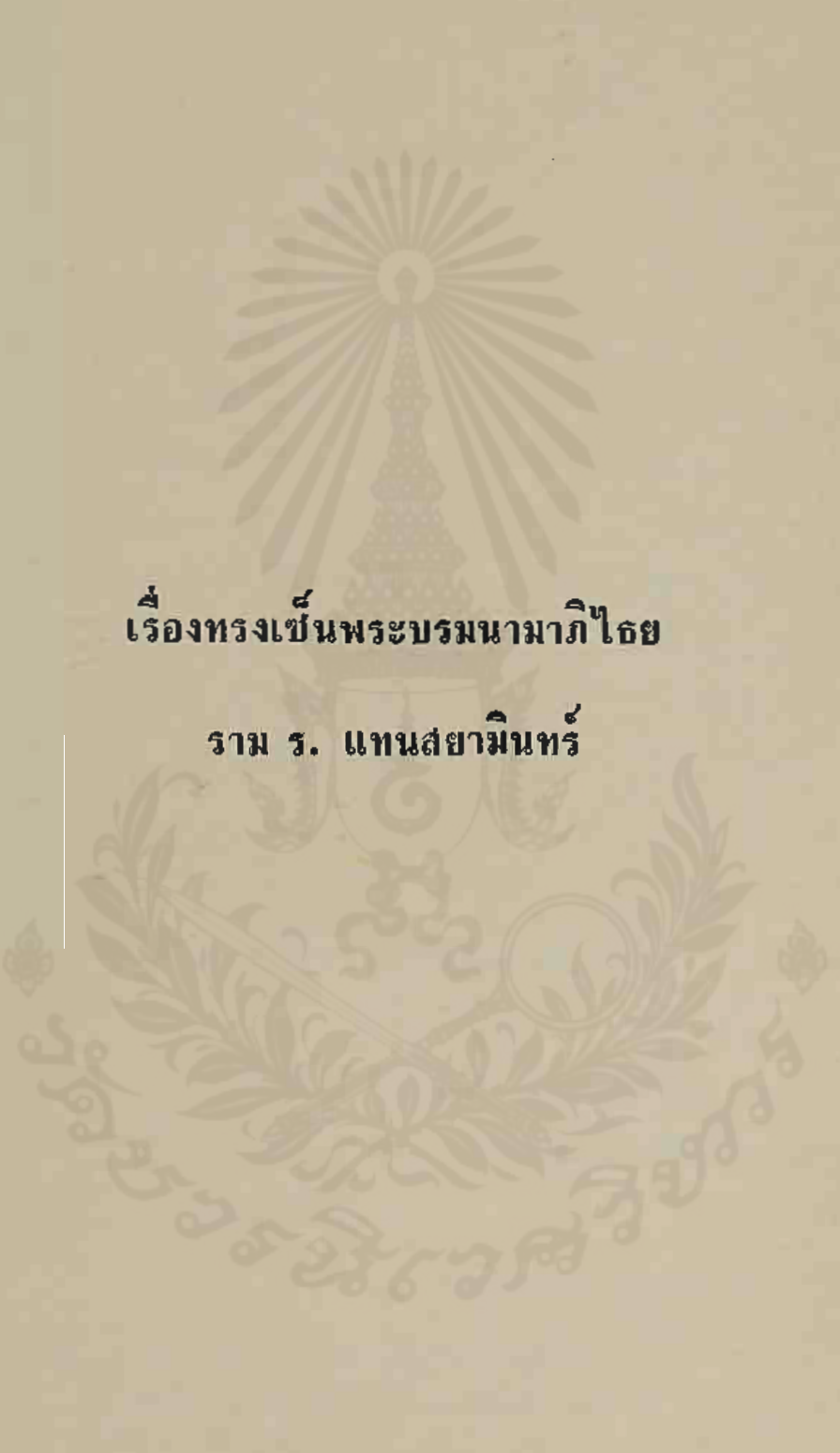
- ที่ ๔๑/๘๖๗ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิชณุโลภ^(๑) กระทรวงกลาโหม
- ที่ ๓๐/๘๖๘ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์^(๒) กระทรวงทหารเรือ
- ที่ ๒๕/๘๗๐ กรมพระเทวะวงศ์^(๓) กระทรวงต่างประเทศ
- ที่ ๒๑/๘๗๘ กรมพระนเรศ กระทรวงโยธา
- ที่ ๗๕/๘๖๖ กรมพระดำรง^(๔) กระทรวงมหาดไทย
- ที่ ๑๖/๘๗๒ กรมขุนสรรพลสิทธิ์^(๕) กระทรวงวัง

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิชณุโลภประชานาถ
 (๒) สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต
 (๓) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
 (๔) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
 (๕) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพลสิทธิ์ประสงก์

- ที่ ๑๕๕/๘๗๔ กรมหลวงจันทบุรี^(๑) กระทรวงพระคลัง
 ที่ ๘๘/๘๗๖ หม่อมเจ้าจรุญ^(๒) กระทรวงยุติธรรม
 ที่ ๔๔/๘๗๑ เจ้าพระยายมราช กระทรวงนครบาล
 ที่ ๘๒/๘๗๕ เจ้าพระยาวงษา กระทรวงเกษตร
 ที่ ๓๔/๘๗๗ พระยาวิสุทธิ^(๓) กระทรวงธรรมการ
 ที่ ๑๖/๘๘๒ พระยาสุรเสนา สมุหราชองครักษ์

- (๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ
 (๒) พระราชวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจรุญศักดิ์กฤดากร
 (๓) เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เบี้ย มาลากุล)

เรื่องทรงเขียนพระบรมนามาภิไธย

ราม ร. แทนสยามินทร์

วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๑

กราบทูล	{	สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ^(๑)	ที่ ๓๖/๑๔๘๘
		สมเด็จพระยาเทวะวงศัวโรปกการ	ที่ ๖๖/๑๔๘๗
		กรมพระนเรศวรฤทธิ	ที่ ๓๙/๑๔๘๓
		กรมพระจันทบุรีนฤนาถ	ที่ ๑๖๙/๑๔๘๔
		กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ	ที่ ๑๑๕/๑๔๘๐
เรียน	{	เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต	ที่ ๕๘/๑๔๘๔
		เจ้าพระยายมราช	ที่ ๑๔๒/๑๔๘๑
		เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี	ที่ ๑๓๙/๑๔๘๒
		เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์	ที่ ๑๒๖/๑๔๘๖
		เจ้าพระยาอภัยราชา	ที่ ๑๓๓/๑๔๘๗
		เจ้าพระยาวงษานุประพัทธ์	ที่ ๔๕/๑๔๘๖
		เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ^(๒)	ที่ ๑๐๖/๑๔๘๕
แจ้งความมายัง		พระยาสุภกรณบรรณสาร	ที่ ๙๑/๑๔๘๘

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ กราบทูล
เรียน
แจ้งความ } มาว่า ตั้งแต่

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๑ เป็นต้นไป จะทรงเซ็นพระบรมนามาภิไธยในหนังสือราชการต่างๆ ทัวไปว่า ราม ร. แทน สยามินทร์ การที่เปลี่ยนทรงเซ็นใหม่นี้ เพื่อให้สิ้นเข้าใจ แลคงได้ความเช่นเดียวกัน.

(ลงพระนาม) ประวิตร.^(๓)

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต
 (๒) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
 (๓) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี

พระราชนิพนธ์

เรื่องเรียกนาม เจ้าจอม ไม่ให้ใช้นามสกุล

ต้นเก็บเรื่องถวายที่ดินทตนาแควป่าสัก

เลข ๑๒/๒๒

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

๔. กระทรวงเกษตรธิการทูลเกล้าฯ ถวาย
บำัญชีรายพระนามแลรายนามเจ้านายข้าราชการ แล
ราษฎร ซึ่งได้ถวายที่ดินให้แก่รัฐบาลสำหรับใช้ในการ
ทตนาไชน้ำแควป่าสัก รวม ๖๐ แปลง ได้รับพระ-
ราชทานทูลเกล้าฯ ถวายบำัญชีมาด้วยแล้ว.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ขอเดชะ

ขอบใจ

(อนึ่ง ขอให้กำหนดว่า ถ้าจะลง
รายนามในราชกิจจา “เจ้าจอม
เอิบ” อย่าเติมนามสกุล บุญนาค
ต้องใช้แต่ว่า “เจ้าจอมเอิบ (ใน
รัชกาลที่ ๕)” ตั้ง^{นี้}.

สำเนา

ที่ ๓๐/๑๘๑

กระทรวงเกษตรธิการ

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๒

ขอพระราชทานกราบทูล มหาเสวกเอก พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี^(๑)

ราชเลขานุการ ทรงแทบ

ทูลถวายพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์^(๒) เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ มีรับสั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าถวายบัญชีรายพระนามแลรายนามเจ้านาย, ข้าราชการ แลราษฎร ซึ่งได้ถวายที่ดินให้แก่รัฐบาลสำหรับใช้ในการทคหน้าไชน้ำแควบ้ำสัก รวม ๖๐ แปลง ทั้งที่ข้าพระพุทธเจ้าได้ถวายมาพร้อมกับหนังสือนี้ด้วยแล้ว เพื่อฝ่าพระบาท ได้ทรงโปรดนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทตามเวลาอันสมควร.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

(ลงนาม) ข้าพระพุทธเจ้า พระยามโนปกรณนิติธาดา.

(๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี

(๒) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

สำเนา

ที่ ๔๕/๖๓๒

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พระพุทธศักราช ๒๕๖๒

กราบทูล พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์^(๑)

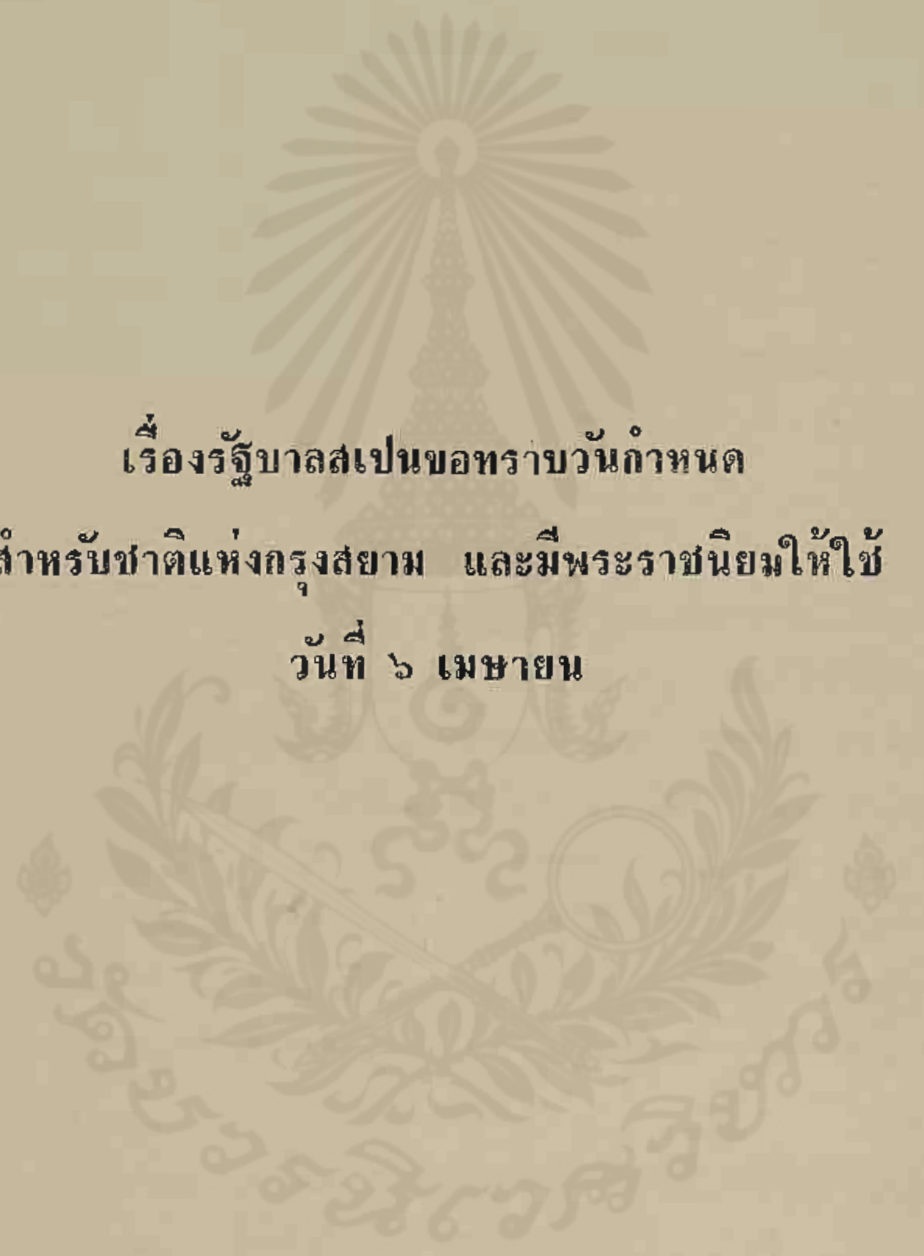
ได้รับหนังสือกระทรวงเกษตรการ ที่ ๓๐/๑๘๑ ลงวันที่ ๒๒ เดือนนี้
ส่งบาญชีรายพระนามแลนามผู้ที่ถวายที่ดินแก่รัฐบาล สำหรับใช้ในการทคหน้าไซน้ำแคว
ป่าสักมานั้น ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท โปรดเกล้าฯ
ให้ตอบขอพระทัยแลชอบใจ

อนึ่ง โปรดเกล้าฯ ให้กำหนดว่า ถ้าจะลงรายนามในราชกิจจา เจ้าจอมเอิบ
อย่าเติมนามสกุล บุณนาค ต้องใช้แต่ว่า เจ้าจอมเอิบ ในรัชกาลที่ ๕ ตั้งนี้.

(๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

เรื่องรัฐบาลสเปนขอทราบวันกำหนด
สำหรับชาติแห่งกรุงสยาม และมีพระราชกฤษฎีกาให้ใช้
วันที่ ๖ เมษายน

สำเนา วันที่ ๑๑๙๔

วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

ที่ ๗๐/๕๓๗๙

ศาลาว่าการต่างประเทศ

วันที่ ๕ กรกฎาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

แจ้งความมายัง มหาเสวกเอก พระยาจักร์ปณัศศิริวิสุทธิ์ ราชเลขาธิการ ทราบ

ด้วยเมื่อวันที่ ๒ เดือนนี้ ข้าพเจ้าได้รับโทรเลขพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า จรูญศักดิ์กฤดากร ฉบับ ๑ ว่า เสนาบดีว่าการต่างประเทศสเปนขอทราบว่าวันที่กรุงสยาม กำหนดขึ้นเป็นวันสำหรับชาติ เพื่อที่จะได้ลงไว้ในหนังสือแจ้งความแก่พวกทูตให้ทราบ ทูตผู้ใดมีวันสำคัญที่มงานสำหรับชาติทุกปีไป พระองค์เจ้าจรูญบอกมาว่าที่สถานทูตปารีส มีวันที่เคยฉลองอยู่สามวัน คือวันเฉลิมพระชนมพรรษาวัน ๑ วันปีใหม่วัน ๑ แลวัน เสด็จเถลิงถวัลยราชย์วัน ๑ รวมเป็น ๓ วัน พระองค์เจ้าจรูญจึงขอคำสั่งมาว่าจะให้ตอบ เสนาบดีว่าการต่างประเทศสเปนวันใด ทั้งมีความพิศดารแจ้งอยู่ในสำเนาคำแปลโทรเลข ที่ส่งมาแล้ว

ข้าพเจ้าเห็นว่า กำหนดวันที่รัฐบาลสเปนตามมานี้ ประสงค์ความจะทราบ ว่า วันสำหรับชาติไทย ฤาแน่ชแน่ลเคย์ นั้นวันใดคือวันอย่างเช่นอังกฤษเรียกว่า เอ็มไปร์เคย์ วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ฝรั่งเศสกำหนดวันที่ ๑๔ กรกฎาคม อเมริกัันกำหนดวันที่ ๔ กรกฎาคม นั้น ถ้าจะให้บอกวันสามอย่างที่พระองค์เจ้าจรูญถามมาอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น ก็จะไม่ตรงความหมายซึ่งเขามีสมา แลเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดวันที่ ๖ เมษายน คือวันเฉลิมถวัลยราชสมบัติในรัชกาลที่ ๑ เป็นวันสำหรับ ชาติมาแล้ว ข้าพเจ้าก็คิดเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า จะตอบไปว่า วันสำหรับชาติไทยนั้น ได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดวันที่ ๖ เมษายน ไว้แล้วดังนี้ ถ้าความข้อนี้ชอบด้วย กระแสพระราชดำริ ฤาถ้ามิชอบด้วย จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตอบไปประการใด จะได้มีไปประการนั้น

ขอเจ้าคุณได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาเรียนพระราชปฏิบัติ ว่า จะ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าจรูญบอกวันใดไป.

ข้าพเจ้าขอแสดงความนับถืออย่างฝิ่งมายังเจ้าคุณ
(ลงพระนาม) เทวะวงศ์วโรปการ

สำเนา

กรมราชเลขาธิการ

ที่ ๖๔/๕๘๐

พระราชวังบางปะอิน

วันที่ ๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๓

ขอพระราชทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

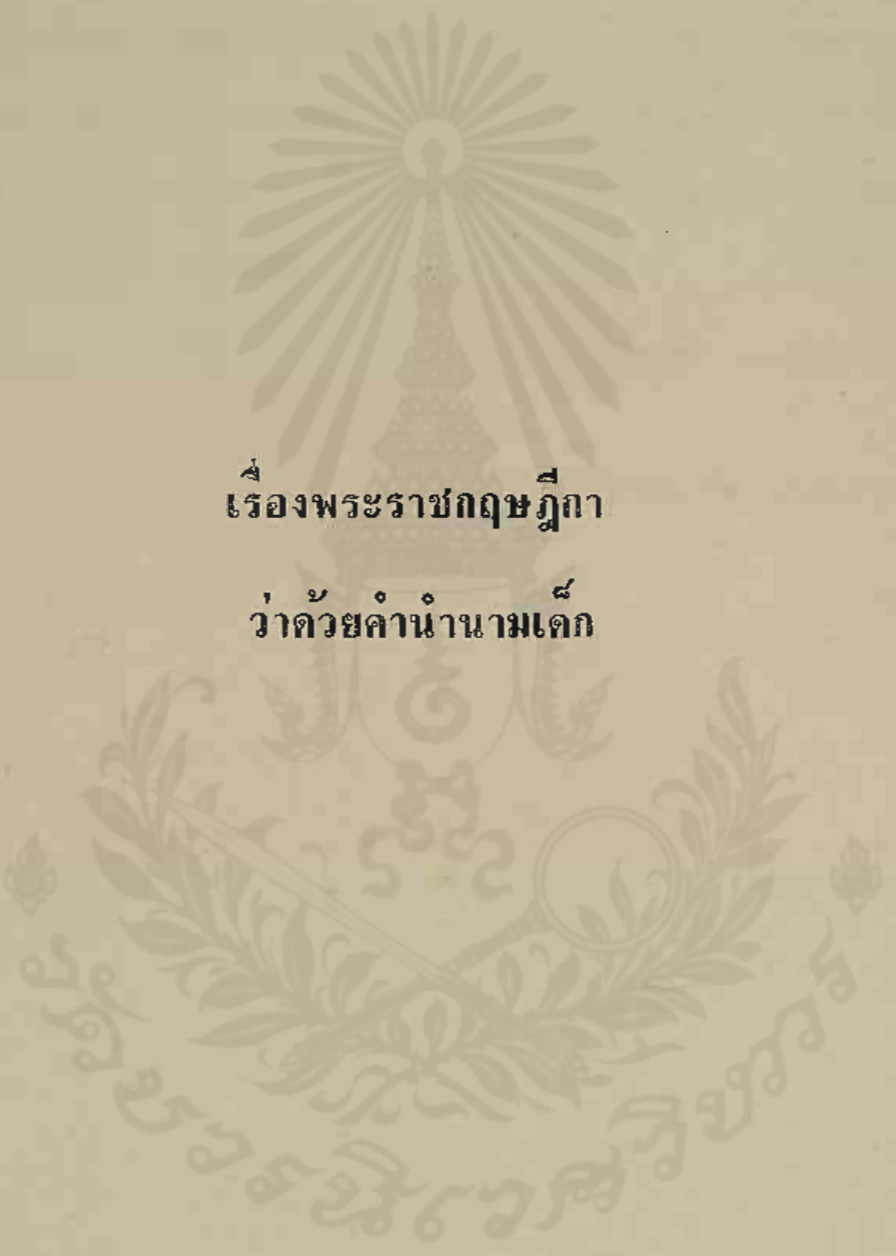
ตามลายพระหัตถ์ที่ ๗๐/๕๓๗๙ ลงวันที่ ๕ เดือนนี้ ว่ารัฐบาลสเปนขอ
ทราบวันสำหรับชาติเพื่อไปรวบรวมทำบุญสำหรับใช้ราชการทุก ทรงเห็นว่าวันที่ว่า
คงจะหมายถึงเนคสนัลเตย์ อย่างอังกฤษใช้ เอ็มไปร์เตย์ เป็นต้น ของเราน่าจะเป็น
วันที่ ๖ เมษายน นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบฝ่าละออง
ธุลีพระบาท โปรดเกล้าฯ ว่าถูกต้องแล้ว ควรบอกไปวันที่ ๖ เมษายน ซึ่งเป็นวันที่เราเรียก
กันว่า “วันจักรี” (Chakri Day)

(ลงพระนาม) ข้าพระพุทธเจ้า หม่อมเจ้าธานีวัต^(๑)

ลงนามแทนราชเลขาธิการ.

(๑) พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

27/07/2568

เรื่องพระราชกฤษฎีกา

ว่าด้วยค่านำนามเด็ก

ที่ ๔๔/๒๕๕

กระทรวงวัง

วันที่ ๒๕ กันยายน พระพุทธศักราช ๒๕๖๔

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ที่มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ พระราชทานกระแสพระราชดำริ
ให้ข้าพระพุทธเจ้าจัดร่างพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยค่านำนามเด็กชั้นนี้ พระเดชพระคุณ
เป็นล้นเกล้าฯ บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานให้ร่างขึ้นแล้ว ขอพระราชทาน
นำขึ้นเรียนพระราชปฏิบัติ ณ บัดนี้

การจะควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาธรรมมาชิกรณ.

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามเด็ก

พ.ศ. ๒๔๖๔

เจ้าพระยาธรรมธาดาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง รับพระบรมราชโองการ
ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศ
ให้ทราบทั่วกันว่า จำเดิมแต่ได้พระราชทานพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามสตรีมาแล้ว
นั้น ก็ปรากฏว่าเป็นหลักฐานแน่นอนยิ่งขึ้นกว่าเมื่อยังไม่มีพระราชกฤษฎีกากำหนด จึงได้
ทรงพระราชปรารภถึงคำนำนามเด็กว่า ที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้ต่าง ๆ นานา ทั้งไม่มีหลัก
เกณฑ์อันใดที่จะแสดงให้ผู้ที่ได้ยินได้ฟังทราบได้ว่ามีอายุเพียงใด กำเนิดในตระกูลขุนนาง
ชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นบุตรสามัญชน เพื่อให้ประจักษ์ความเหล่านี้นั้น แลเพื่อป้องกัน
ความเข้าใจผิดในเหตุทั้งปวง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาไว้
ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. คำว่า “เด็ก” ในที่นี้ ให้พึงเป็นที่เข้าใจว่า ผู้ที่มีอายุแต่ ๑๕ ปี
ลงมา คำว่า “บุตร” ให้พึงเป็นที่เข้าใจว่า ผู้ที่สืบสายโลหิตทางตระกูลบิดา ไม่เกี่ยวแก่
บุตรบุญธรรมหรือบุตรศิษย์มารดา ซึ่งตระกูลของบิดาเดิมไม่ใช่ข้าราชการชั้นสัญญาบัตร

ข้อ ๒. เด็กที่เป็นบุตรข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ชาย - ให้ใช้คำนำนามว่า
“นายน้อย” หญิง - ให้ใช้คำนำนามว่า “นางน้อย”

ตัวอย่าง เช่น ชายชื่อสิริ ใช้คำนำนามว่า “นายน้อย สิริ” หญิงชื่อศรี
ใช้คำนำนามว่า “นางน้อย ศรี” เป็นต้น

ข้อ ๓. เด็กที่เป็นบุตรสามัญชน ให้ใช้คำว่า “เด็กชาย” หรือ “เด็กหญิง”
เป็นคำนำนาม

ตัวอย่าง เช่น “เด็กชาย สิริ” “เด็กหญิง ศรี” เป็นต้น

ข้อ ๔ ส่วนเด็กที่เป็นเชื้อราชตระกูลหรือที่เดิมพระราชกฤษฎีกากำหนดคำนำ
นามไว้เป็นอย่างอื่นแล้วนั้น ให้คงใช้คำนำนามตามชั้นบรรดาศักดิ์ แลที่เดิมพระราช-
กฤษฎีกากำหนดไว้เดิมนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ประกาศมา ณ วันที่

พระพุทธศักราช ๒๔๖๔

เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน (๑)

ที่ ๒/๔๔๕

วันที่ ๒๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๕

เรียน ท่านเจ้าพระยามหิธร

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียนว่า ได้ทอดพระเนตรรายงาน ลูกเสือเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๐ เดือนนี้ ปรากฏว่ามีการใช้เรียกทหารอายุ ๓ ขวบว่า “นายนั้น” “นายนี้” อย่างไร ๆ ก็ไม่ทรงหายรู้สึกสะอึกสะอื้นพระราชหฤทัย แลสำหรับเด็กหญิงเรียก “นางสาว” ยิ่งขัดมากขึ้น ฉะนั้น ต่อไปในหนังสือราชการ หรือในประกาศทางราชการ, มีพระราชประสงค์ให้ถือเป็นระเบียบกันว่า เมื่อจะต้องกล่าวถึงทหาร ให้ใช้ว่า “เด็กชาย ชื่อนั้น ๆ” “เด็กหญิงชื่อนั้น ๆ” โปรดเกล้าฯ ให้ท่านบอกนัยหมายให้เจ้าหน้าที่ราชกิจจา ทราบไว้ด้วย, ถึงแม้ทางใด ๆ จะส่งหนังสือมาให้พิมพ์ ถ้าเรียกทหารว่า “นาย” หรือ “นางสาว” ให้แก่เสียในเมื่อจะนำลงพิมพ์; แลถ้าจะบอกให้กระทรวงที่จะต้องทูลเกล้าฯ ถวายรายงานเรื่องเด็กบ่อย ๆ ทราบเสียด้วย ว่าพระราชนิยมเป็นอย่างไร ก็จะเป็นการที่ กระทรวงเหล่านี้ คือ กระทรวงมหาดไทย, ศึกษาธิการ, ยุติธรรม.

พระยาราชสาสนโสภณ นายกองใหญ่

สถานเลขานุการจัดการลูกเสือ.

ย่อรายงาน

ทูลเกล้าฯ ถวายที่ ๗ / ๑๑ / ๖๕

พระราชทานออกมากที่ ๘ / ๑๑ / ๖๕

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

ขอเดชะ

๑. เสนาบดีมรุธาธร ทอรับกระแสพระบรมราชโองการ ในเรื่องหนังสือหรือประกาศทางราชการ ซึ่งมีพระราชประสงค์ ให้ถือเป็นระเบียบเมื่อจะต้องกล่าวถึงทารกให้ใช้ว่า “เด็กชายชื่อ นันท์” “เด็กหญิงชื่อนันท์” ให้เจ้าหน้าที่หนังสือราชกิจจานุเบกษา คอยระวังตรวจแก้ เมื่อมีผู้ส่งมาลงพิมพ์ให้เป็นไปตามพระราชนิยม กรมพระนเรศได้ทรงส่งเจ้าหน้าที่แล้ว แต่คำนำนามเด็ก (พระราชกระแสว่า ทารก) ทรงเห็นควรจะกำหนดขีดคั่นอายุไว้ ด้วย ตั้งแต่อายุ ๑๕ ปีลงมาตามพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยคำนำนามเด็ก. (พระยาประสิทธิ์ ย่อ).

๑. ขีดเพียงนั้นก็แล้ว.

ราม ร.

วันที่ ๒๙ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๕

แจ้งความมายัง มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

ตามหนังสือที่ ๑๖๒/๒๕๒๖ ลงวันที่ ๒๔ เดือนนี้ ดำเนินกระเสพระบรม-
ราชโองการโปรดเกล้าฯ ในเรื่องหนังสือหรือประกาศทางราชการ มีพระราชประสงค์
ให้ถือเป็นระเบียบว่า เมื่อจะต้องกล่าวถึงทารกให้ใช้ว่า “เด็กชายชื่อนั้นๆ” “เด็กหญิง
ชื่อนั้นๆ” โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่หนังสือราชกิจจานุเบกษาทราบไว้ว่า ถึงแม้ทางใดๆ
จะส่งหนังสือมาให้พิมพ์ ถ้าเรียกทารกว่า นาย หรือ นางสาว ก็ให้แก้ไขในเมื่อจะนำ
ลงพิมพ์ ให้ใช้ว่า “เด็กชายชื่อนั้นๆ” หรือ “เด็กหญิงชื่อนั้นๆ” ตามพระราชนิมิตนี้
ได้ทราบข้อความแล้ว จึงได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติตามพระราชนิมิตสืบไปแล้ว แต่
คำนำนามเด็กนั้นสมควรจะกำหนดชื่เด็กก่อนอายุไว้ด้วย ฉะนั้นคิดว่าควรกำหนดผู้ที่มีอายุแต่ ๑๕ ปี
ลงมา ตามพระราชนิมิตในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำนามเด็ก พ.ศ. ๒๔๖๔ ที่ยก
เด็กนั้น เป็นบรรทัดฐานสืบไป

ถ้ามีโอกาสนั้นสมควร ขอเจ้าคุณได้นำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท.

ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

นเรศวรฤทธิ^{๕(๑)}

เสนาบดีกระทรวงมรุธาธร.

(๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ

ที่ ๒๑๔/๑๐๖๖๐

กระทรวงมหาดไทย

วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๕

เรียน มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

หนังสือของเจ้าคุณที่ ๑๖๕/๒๔๒๗ ลงวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๕
ดำเนินความตามกระแสพระบรมราชโองการ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ถือระเบียบต่อไป
ในเมื่อจะต้องกล่าวถึงทารกในหนังสือ หรือประกาศทางราชการแล้ว ควรใช้เรียกว่า
“เด็กชายชื่อนั้นๆ” “เด็กหญิงชื่อนั้นๆ” ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัตินั้น กระทรวง
มหาดไทยได้มีตราสั่งไปยังอุปราชแลสมุหเทศาภิบาลทุกมณฑลแล้ว

ต่อมามีบางมณฑลหาหรือว่า ที่จะให้ใช้เรียกเด็กชาย เด็กหญิง ตามพระราชบัญญ
ในหนังสือหรือประกาศทางราชการจะให้ถืออายุแต่เท่าใดถึงเท่าใดเป็นเกณฑ์ กระทรวง
มหาดไทยจะได้ตอบไปว่า ให้ถืออายุตั้งแต่ ๑๕ ปีลงมา โดยอาศัยหลักในประกาศว่า
ด้วยค่านำนามเด็ก พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นเกณฑ์ดังนี้ จะเป็นการสมควรประการใด ขอ
ประธานทราบ เพื่อจะได้เป็นทางปฏิบัติต่อไป.

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด
มหาอำมาตย์โท พระยาศรีธรรมมาชิราช
ลงนามแทนเสนาบดี.

ที่ ๓๑๘/๖๕๗๗

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๓ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๕๖๕

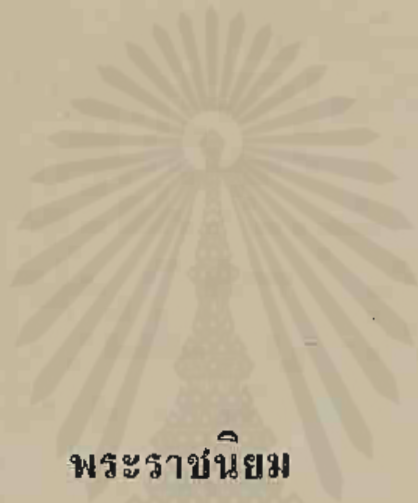
เรียน มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

ด้วยตามหนังสือเจ้าคุณที่ ๒๘๘/๒๕๒๙ ลงวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๕
กำหนดกระแสนพระบรมราชโองการในเรื่องเรียกเด็กชาย เด็กหญิง ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น
บัดนี้ ข้าพเจ้าทราบว่าได้มีพระราชบัญญัติว่า กำหนดอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ให้
เรียกว่าเด็ก ข้าพเจ้าขอทราบว่าได้มีพระราชบัญญัติในเรื่องนี้ประการใด ถ้าไม่ขัดข้อง
ขอได้โปรดให้ข้าพเจ้าได้รับสำเนาพระราชบัญญัตินั้น เพื่อจะได้ส่งให้ปฏิบัติการให้ถูกต้อง
ตามพระราชกระแส.

โดยโอกาสนี้ ขอแสดงความนับถืออย่างสูงมายังเจ้าคุณ

เจ้าพระยาอภัยราชา

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม.

พระราชนิพนธ์

เรื่องเครื่องแต่งกายหญิงบรรดาศักดิ์

ในงานพระศพพระราชวงศ์

แผนกพระราชพิธี

กระทรวงวัง

วันที่ ๓ มกราคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๗

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

การแต่งกายในการทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน แล ๑๐๐ วัน พระศพพระราชวงศ์ชั้นสูง ไว้พระศพในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นประเพณีมาแล้วแต่ก่อน ส่วนพระราชวงศ์ก็ทรงแต่งเครื่องดำแลขาวตามลำดับชั้นแลพระชนมายุ ข้าราชการที่เนื่องในราชสกุลแลราชินิกุลตลอดถึงพระญาติของพระศพฤกษ์ข้าหลวงเดิมในรัชกาลนั้น ก็แต่งเครื่องขาว ครั้นเมื่อมีการไว้พระศพนอกพระบรมมหาราชวัง แลมีหญิงบรรดาศักดิ์ คือผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มากขึ้น ก็เข้าในงานนั้นๆ ด้วย การแต่งกายจะอนุโลมตามฝ่ายชายบางคนก็ขัดข้อง เพราะยังไม่มีระเบียบ เคยได้ความลำบาก เช่นเมื่องานสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์^(๑) เป็นต้น ถึงแม้จะแต่งอย่างที่ถูก แต่แต่งเช่นนั้นไปในที่นั้นไม่ได้ก็มี ครั้นมาถึงบัดนี้ใกล้จะถึงงาน ๗ วันพระศพสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา^(๒) จึงมีผู้มาถามข้าพระพุทธเจ้าชุกชุมขึ้นว่า ควรแต่งอย่างไร เพื่อให้ต้องด้วยพระราชนิยม ด้วยผู้ทถามน้อยนอกเกณฑ์ผู้ที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแต่งเครื่องขาว แลก็เป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์คล้ายกับฝ่ายชายซึ่งเป็นข้าราชการผู้หนึ่ง ส่วนชายนั้นมีเครื่องแต่งแบบราชการ เช่นปรกติครึ่งยศ แลเต็มยศ ฝ่ายหญิงยังไม่มีระเบียบ โดยเหตุนี้จึงเป็นเครื่องลำบากของฝ่ายหญิง ข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า ถ้าโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตราลงไว้เป็นพระราชนิยมประการใดแล้ว การแต่งกายก็จะลงเป็นระเบียบกันหมดความที่ตั้งใจผิดกันทั้งฝ่ายเจ้าภาพของงานแลผู้ไปในงานนั้นๆ การจะควรประการใดขอพระราชทานเรียนพระราชปฏิบัติ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาธรรมา.

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์

(๒) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามาลินีนพดารา

นาม เจ้าพระยาธรรมธาดาธิบดี ที่.....ลงวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗

ใจความ เรียนพระราชปฏิบัติเรื่องเครื่องแต่งกายหญิงบรรดาศักดิ์ ในงานพระศพ พระราชวงศ์ชั้นสูง เพื่อให้เป็นระเบียบ.

ทูลเกล้าฯ ถวาย ๓ / ๑๐ / ๖๗

พระราชทานมา ๓ / ๑๐ / ๖๗

พระราชกระแส

หมายเหตุ

ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นญาตินั้นผู้ไม่มีญาติจริง แต่ส่วนผู้ที่มิใช่ ญาตินั้นชอบกลอยู่ ถ้าจะถือเอาแบบอย่างยุโรป ผู้ไปช่วยงานศพ, จะเป็นญาติหรือมิใช่ก็ตาม, คงแต่งคำทงนนั้น, ผิดกันแต่ญาติมัก มีผ้าคลุมหัว, ผู้มิใช่ญาติใส่หมวก ส่วนธรรมเนียมของเราถือกัน ว่าการแต่งคำหรือขาวแล้วแต่ด้วยของผู้ตาย เปรียบกับ้วยของผู้ไป ช่วยงาน, หรือถ้าเป็นข้าเป็นศิษย์ก็แต่งขาว; ผู้ที่มีได้เป็นญาติ จึงต้องรู้สึกลำบากในเรื่องแต่งตัวทุกๆ คราวมา ฝ่ายเราที่จะให้ บัญญัติในเรื่องนี้ก็ไม่ใช่ง่ายเหมือนกัน, เพราะถ้าจะบอกว่าให้ แต่งคำ เจ้าภาพอาจจะว่าจงห้องที่ตนเป็นญาติที่แก่กว่า, แต่ครั้น ว่าจะบอกให้แต่งขาว ผู้แต่งอาจถูกคำว่าประจบเจ้าภาพเกินไปได้ เมื่อใคร่ครวญดูโดยรอบคอบแล้วจึงเห็นว่า พอดีทางกลางอยู่, คือให้แต่งคำสวมเสื้อขาวหรือเสื้อสีเทา, คุณจะเป็นที่เรียบร้อยเหมาะ แก่กาลสมัยดี.

ราม ร.

ผู้ร่าง พระยาประพันธ์ ฯ
ผู้ตรวจ ธานี^(๑)

ผู้เขียน นายศิริ ปลื้มรวมเพชร
ผู้ทาน พระยาประพันธ์

ที่ ๑๗๓/๒๘๗๐

กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๗

เรียน ท่านเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี

ตามหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา ลงรับวันนี้ เรียนพระราชปฏิบัติเรื่อง เครื่องแต่งกายหญิงบรรดาศักดิ์ ในงานพระศพพระราชวงศ์ชั้นสูง เพื่อใช้เป็นระเบียบ นั้น มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นญาตินั้นๆ ไม่มีปัญหาจริง แต่ส่วนผู้มิใช่ญาตินั้นชอบกลอยู่ ถ้าจะถือเอาแบบอย่างยุโรป ผู้ไปช่วยงานศพ จะเป็น ญาติหรือมิใช่ก็ตาม คงแต่งคำทงนั้น ผิดกันแต่ญาติมักมีผ้าคลุมหัว; ผู้มิใช่ญาติใส่หมวก ส่วนธรรมเนียมของเราถือกันว่า การแต่งคำหรือขาวแล้วแต่้วยของผู้ตายเปรียบกับวัย ของผู้ไปช่วยงาน หรือถ้าเป็นข้าเป็นศิษย์ก็แต่งขาว; ผู้ทมิได้เป็นญาติจึงต้องรู้สึกลำบาก ในเรื่องแต่งตัวทุกๆ คราวมา ฝ่ายเราที่จะให้บัญญัติในเรื่องนี้ก็ไม่ใช่ง่ายเหมือนกัน เพราะถ้าจะบอกให้แต่งคำ เจ้าภาพอาจจะว่าจงหองที่ตนเป็นญาติที่แก่กว่า แต่ครั้น ว่าจะบอกให้แต่งขาว ผู้แต่งอาจถูกตำว่าประจบเจ้าภาพเกินไปก็ได้ เมื่อทรงใคร่ครวญดู โดยรอบคอบแล้ว จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า พอมิทางกลางอยู่ คือให้แต่งคำสวมเสื้อ ขาว หรือเสื้อสีเทา คู่จะเป็นที่เรียบร้อยเหมาะแก่กาลสมัยดี.

เจ้าพระยามหิธร.

(๑) พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

ศาลาस्थยสมาคม

กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๖๓

ขอเดชะ

ในการพระราชทานเลี้ยงที่ศาลาสหทัยสมาคม ณ วันที่ ๙ เดือนนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานเรียนพระราชปฏิบัติว่า จะควรแปลคำ "ศาลาสหทัยสมาคม" อย่างไร เพื่อจะได้ลงในข่าวในพระราชสำนัก.

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า ธานินวัต. (๑)

เห็นควรเรียกนามทับศัพท์ว่า "Sahadaya Samâgom Hall"

แล้ววงเล็บอธิบายไว้ว่า (Reception hall of the Ministry of the Royal Household.)
ตงน.

ราม ร.

(๑) พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

๕๒๓
พระทนต์จวมนรตยา

สำเนา ที่ ๒๒๑๙ รัับวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๕

กระทรวงวัง

วันที่ ๑๑ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๕

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ประธานกระเส
พระตำารซึ่งได้ทรงสอบคั่นนามพระที่นั่งพิมานรัตยา ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อม
ถวายทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท การจะควรประการใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อม.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ
(ลงนาม) ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระยาธรรมมาชิกรณ.

เรื่องสร้างปราสาทใหม่

ในพงศาวดาร หมอปลัดเด พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๐๖ ในฉบับเจ้าพระยาแต่ง
เมื่อ ๒๔๑๒ แต่ในฉบับพระราชหัตถเลขา พิมพ์ ๒๔๕๕ มีความอย่างเดียวกันทั้ง
๓ ฉบับว่าดังนี้

ลุดักราช ๑๑๕๑ (พ.ศ. ๒๓๓๒) มีระกา เอกศก วันอาทิตย์ เดือนเจ็ด
ขึ้นค่ำหนึ่ง (๒๔ พฤษภาคม) เวลาบ่ายสามโมงหกบาท ฝนตกอสันบาตลงต้องหน้ามูขเท็จ
พระที่นั่งอมรินทราภิเชกมहाปราสาท ติตเป็นเพลิงขึ้น ใหม่เครื่องบนพระมหาปราสาท
กับทั้งหลังคามุขทั้งสี่ทำลายลงสิ้น แล้วเพลิงลามไปติดใหม่พระปรัศชัยด้วยอีกหลังหนึ่ง
..... (กล่าวถึงการดับเพลิง) ..... แล้วตำรัสสั่งสมุหนายก
ให้จัดแจงการรื้อปราสาทเก่าเสีย สถาปนาปราสาทขึ้นใหม่ ย่อมเข้ากว่าองค์ก่อน แล
ปราสาทก่อนนั้นสูงใหญ่เท่าพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทกรุงเก่า มุขหน้ามุขหลังนั้นยาว
กว่ามุขข้าง แลมุขเบื้องหลังนั้นอยู่ที่ข้างใน ยาวไปจรดถึงพระปรัศชัยขวา กระทำปราสาท
องค์ใหม่ยกออกมาตั้งที่ข้างหน้าทางสน มุขทั้งสนนกันเสมอกันทั้งสี่ทิศ ใหญ่สูงเอาแต่เท่า
พระที่นั่งสุริยามรินทร์กรุงเก่า ยกปราสาทเสีย มิได้ใส่เหมือนองค์ก่อน แต่ที่มุมยอดทั้งสี่มุม
นั้นยกทวยเสีย ใส่รูปครุฑเข้าแทน แล้วให้สถาปนาพระที่นั่งขึ้นใหม่ที่ข้างใน ต่อมุมหลัง
เข้าไปอีกหลังหนึ่ง พอเสมอท้ายมุขปราสาทองค์เก่า พระราชทานนามว่าพระที่นั่งวิมาน
รัถยา แลพระปรัศคาศึกบุกทั้งสนเหมือนอย่างแต่ก่อน ครั้นการพระมหาปราสาทลงรัก
ปิดทองเสร็จแล้ว จึงพระราชทานนามปราสาทองค์ใหม่ชื่อ พระที่นั่งสุคติมหาปราสาท
หนังสือพงศาวดาร ๓ ฉบับนี้ เขียนชื่อพระวิมานต่างกันทั้ง ๓ ฉบับ คือ
ฉบับแรกเขียนว่า วิมานรัถยา ฉบับที่ ๒ เขียนว่า วิมานรัถยา ฉบับที่ ๓ เขียนว่า
อย่างคัมมาข้างต้นนี้ ตรงกับกระแสพระราชดำริ

รัตนัน^๕ มีความหมายว่า ถนน ภูเขา รัต คงไม่ถูก ไม่กินความกั๊บนาม
พระที่นั่งน^๕เลย

รัตนัน^๕ ก็ไม่มีศัพท์ที่จะแปลให้เข้าความกัน

รัตนัน^๕ มีความหมายว่า ราตรี ภูเขาเป็นที่รื่นรมย์ก็ได้ ได้ทูลหาหรือ
สมเด็จพระนริศร์^(๑) กราบส่งว่าได้ตริตรงมาแต่ก่อนแล้ว เห็นว่า รัตยา ถูกต้องตั้ง
กระแสนพระราชาวิเน.

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

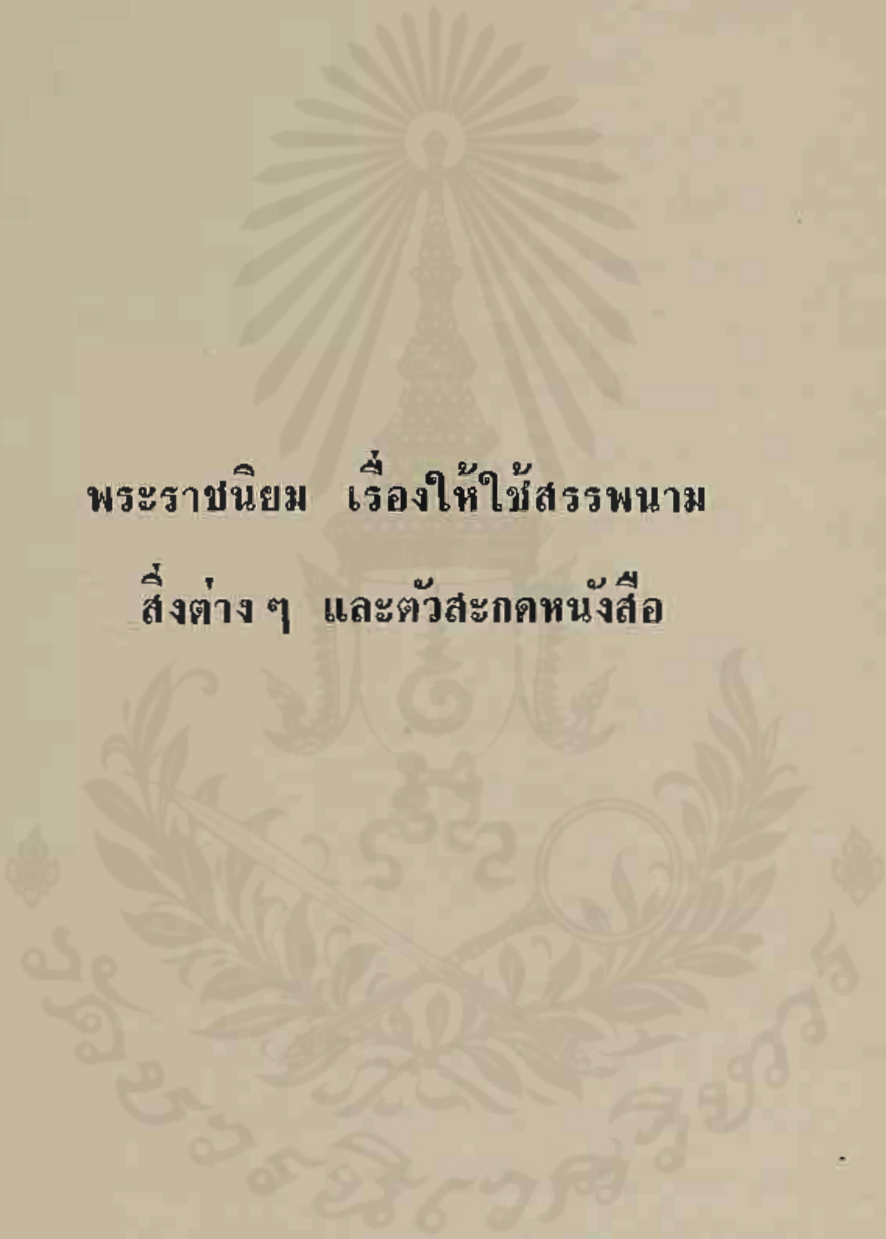
วันที่ ๑๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๖๕

เรียน ท่านเจ้าพระยาธรรมมาธิกรณาธิบดี

ตามหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณาตั้งวันที่ ๑๑ เดือนนี้ ทูลเกล้าฯ ถวาย
พระตำริของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ แลสมเด็จพระ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์^(๑) ในเรื่องนามพระที่นั่งพิมาน
รตยา มาขึ้น ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว โปรดเกล้าฯ ว่า ถ้าจะนั้นควรใช้
เรียกว่า “พระที่นั่งพิมานรตยา” ต่อไป.

พระยาจักรปาณี.

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

พระราชนิพนธ์ เรื่องให้ไว้สรรพนาม

สิ่งต่างๆ และตัวสะกดหนังสือ

สำเนาพระราชหัตถเลขา

วันที่ ๘ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐

ถึง พระยาไพศาล

จดหมายและระเบียบการได้อ่านตลอดแล้ว ในหมื่นนี้สิ่งงานติดๆ กันนัก จึง
พึงมีเวลาพิจารณาโดยละเอียด แลพึงจะมีโอกาสตอบมาบัดนี้

ข้อความที่บอกมาเรื่องมิสเตอร์สิเวลนั้น เป็นที่พอใจแล้ว หวังใจว่ามิสเตอร์
สิเวลจะอยู่มั่นคงไปได้นาน กับในระหว่างเวลาที่มิสเตอร์สิเวลเป็นอาจารย์อยู่ในโรงเรียน
มหาดเล็กนั้น จะควรอนุญาตให้ใช้เครื่องแต่งตัวอย่างมหาดเล็กได้กระมัง บางทีจะทำให้
เป็นเครื่องบำรุงน้ำใจอย่าง ๑ ถ้าเจ้าเห็นชอบด้วยแล้วจะได้มีคำสั่งอนุญาตให้ต่อไป แล
คงเป็นที่เข้าใจกันว่า ในเมื่อแต่งธรรมดา มิสเตอร์สิเวลไม่ต้องนุ่งผ้ากัณฐิฟอร์ม เพราะ
ได้มีอนุญาตให้แล้ว ให้ข้าราชการที่เป็นชาวยุโรปใช้กางเกงผ้าขาวขายาวแทนผ้าไหม
สีน้ำเงินได้ แต่งนุ่งกางเกงขาวเสื่อขาวติดคอแผ่นผ้า ตุ๊กจะเข้าที่ตี หมวกก็ใช้หมวก
กันแดดอย่างแบบที่ข้าราชการไทยๆ เราใช้อยู่แล้วนั่นเอง

หม่อมหลวงทศทิศที่จัดให้เข้ามาเป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่อยู่ก่อนนั้น เป็นкарดี
แล้ว จะได้ทำความคุ้นเคยไว้ ถ้าเมื่อได้เข้าทำการตามหน้าที่แล้ว ก็จะได้ตั้งให้เป็นหลวง
อภิบาลบรมพิศศักดิ์ ซึ่งเป็นชื่อก็คงชื่อนี้เป็นคู่กันกับหลวงอภิรักษ์ราชฤทธิของเดิม

ระเบียบการนั้นดีแล้ว แต่ขอแก้คำบ้าง คือคำเรียกเทอมว่า “เทอมวิสาขบูชา”
กับ “เทอมมาฆบูชา” ทั้ง ๒ นี้ ถ้าตัด “บูชา” ออกเสียจะกะทัดรัดกว่า แล “วิสาขะ”
กับ “มาฆะ” ก็เป็นคำที่คนโดยมากเรียกชื่อการบูชาทั้ง ๒ อย่างนั้นอยู่แล้ว คงจะเป็นที่
เข้าใจกันดี กับกางเกงชนิดที่เรียกได้ว่า “กางเกงจีน” นั้น อยากให้แก้เรียก “กางเกงไทย”
เรื่องชื่อกางเกงนี้ ได้โจษกันขึ้นเมื่อไปทะเลคราวที่แล้วมานเอง เวลานั้นข้ากำลังแก้แจ็ก
ด้วยเรื่องต่างๆ จึงกล่าวติเตียนอยู่ มีใครก็จำไม่ได้กล่าวขึ้นว่าไทยเราควรขบใจแจ็กอยู่
อย่าง ๑ ที่เราได้เอากางเกงของเขามาใช้นุ่งเป็นของสบายนัก ข้าจึงตอบว่า ในโบราณกาล
จะเป็นมาแล้วอย่างไรไม่ทราบ บางทีไทยจะได้จำอย่างกางเกงมาจากจีนจริง แต่ไทยเรา
ได้เคยนุ่งกางเกงมาช้านานแล้ว เมื่อเขมรมาเป็นนาย บังคับให้ไทยนุ่งผ้า ยังนุ่งทับกางเกง

เข้าไปอีกชั้น ๑ ทั้งปรากฏอยู่ในเครื่องต้นแลเครื่องละครจนทุกวันนี้ แลในปัจุบันนี้
กางเกงที่เรียกกันว่า “กางเกงจีน” นั้น ข้าไม่เห็นเจ็กใช้เลย เห็นแต่คนไทยนุ่ง กางเกง
ที่เจ็กใช้เห็นซาแคบ ๆ ทั้งนั้น เพราะเมืองเขาหนาวนุ่งกางเกงอย่างเรา ๆ นุ่งกันทนไม่ได้
ข้าจึงเห็นว่ากางเกงที่พวกเรา ๆ ใช้ นุ่งกันอยู่กับบ้านควรจะเรียกว่า “กางเกงไทย” มาก
กว่า “กางเกงจีน” กรมหลวงคำรง^(๑) รับรอง แลยังมีคำอธิบายอีกชั้น ๑ ว่า “กางเกง
ไทยคือกางเกงที่ถลกขาขึ้นถ้ายับสวาระได้” ซึ่งแปลเป็นชนที่ถลก ๆ แยกตรงอยู่

เรื่องเปิดโรงเรียนนั้น ในชั้นต้นควรมืองานแต่เล็กน้อย เพียงแต่สวดมนต์
เลี้ยงพระ แลควรเป็นการทำบุญของโรงเรียนเองก่อน ถ้าแม้ข้าจะไปในงานนั้นก็ไป
ไปช่วยส่วนตัว คล้าย ๆ งานขึ้นโรงทหารมหาดเล็กใหม่ ๆ เมื่อเร็ว ๆ นี้ แปลว่าไม่ต้อง
มีบัตรหมายอันใด ส่วนวันนั้นก็ให้เข้าปรึกษาหารือกับกรรมการตกลงกัน แล้วบอกให้
ทราบด้วย

อนึ่ง เห็นว่ากรมหลวงคำรง^(๑) เป็นผู้ที่มีความคิดในการศึกษาดีอยู่ จึงได้
ขอให้เป็นผู้ตรวจพิเศษ ( )^(๒) ของโรงเรียนมหาดเล็กด้วย
ได้บอกพระยาเทพให้ทราบแล้ว เขาจะได้บอกเจ้าแล้วหรือยังไม่ทราบ เห็นควรจะลง
พระนามไว้ในระเบียบการ แลถ้ายังมีได้แจ้งความในราชกิจจากรักรแจ้งความไปเสียด้วย

กับมีอยู่อีกข้อ ๑ ซึ่งข้าควรจะบอกเจ้าไว้ คือมีนักเรียนหลวงบางคนได้เคย
ฝึกหัดวิชาไซนอยู่แล้ว ถ้าจะทิ้งเสียก็ออกเสียเลย เพราะวิชานั้นมันจะสูญอยู่แล้ว ยังมี
ที่หวังอยู่แต่ในพวกนี้ เพราะฉะนั้นข้าอยากจะขอให้ให้มีโอกาสฝึกซ้อมต่อไปบ้างตาม
สมควร แลบางครั้งบางคราวถ้าจวน ๆ จะเล่นเอาจะต้องขอมาซ้อมผสมบ้าง การซ้อม
ผสมเช่นนี้บางทีก็ไม่ต้องอยู่ฝึกไปบ้าง แต่คงจะไม่มีบ่อนัก แลข้าเข้าใจว่าเด็ก ๆ ไม่ใคร่
จะรู้สึกอะไร เพราะเคยสังเกตมาแล้วว่า เวลาไร่มิใช่บทเขาก็แอบไปหลับไปงีบกันได้
ถ้าแม้จะต้องขาดในระเบียบเวลาไปบ้างก็คงจะมีแต่ในตอนเช้า ซึ่งเห็นจตไว้เป็นเวลา
สำหรับหัดทหารหรือหัดยิมนาสติกส์อยู่ในตัวแล้ว ผู้ที่ข้าจะขอมาฝึกซ้อมไซนเป็นพิเศษ

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ

(๒) ในต้นฉบับเว้นว่างไว้

เช่นกล่าวมาแล้วนั้น คงจะเป็นจำพวกนักเรียนหลวงทั้งสิ้น ซึ่งแปลว่าถ้าเสียเวลาเรียน
บ้างจะต้องอยู่ในโรงเรียนซ้ำไป แลเสียเงินค่าเรียนนานไปอีก ก็เป็นเงินของตัวเอง
ไม่ต้องเกรงใจใคร.

(พระบรมนามาภิไธย) วชิราวุธ

หนังสือต่างประเทศ ที่ ๒๖๐ ลงวันที่ ๑๔ มกร ๒๔๖๒ เรียนพระราช
ปฏิบัติในคำใช้แทน รติพิเศษ โปรตเกล้าฯ ให้ใช้ว่า สัตยาบัน.

ต้นเรื่องเก็บอยู่ทางสัญญาสันติภาพ เลข ๑๖/๕๕.

ยอขอพระบรมราชานุญาต

ทูลเกล้าฯ ถวายที่ ๑๓ / ๖ / ๖๔

พระราชทานออกมากที่ ๑๔ / ๖ / ๖๔

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

ขอเคาะ

๑. กรมขุนกำแพงเพชร^(๑) กราบถวายบังคมลาไปตรวจราชการบ่กษัไต้ ทั้งจะได้สนทนากับผู้จัดการรถไฟสายแหลมมลายูถึงการเดินรถด้วย เสด็จวันที่ ๑๕ เดือนนี้ กลับที่ ๑๒ ตุลาคม (ขุนศรี ย่อ)

อน.

๒. เสนาบดีมหาดไทยว่า ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดว่าง เพราะพระสุริยเดชถึงแก่กรรม ขอพระบรมราชานุญาตย้าย อ.ต. พระยาแก้วโกรพ ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงไปรับตำแหน่งนั้น ให้ ร.อ.อ. พระคณาสัยสุนทร นายอำเภอทุ่งสง เป็นผู้รับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง (หลวงจำนง ย่อ)

อน.

๓. เสนาบดีกลุมนาคมาว่า การค้าขายในจังหวัดระนองเจริญขึ้น เวลามีไปรษณีย์ขนาดนี้ตั้งอยู่แล้ว พ่อค้า ประชาชนร้องขอให้เปิดการรับส่งเงินทางโทรเลขขนาดนี้ขึ้นอีก เจ้าพระยาวงษาเห็นสมควรแล้ว จึงขอพระบรมราชานุญาตออกประกาศเปิดตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม (ขุนศรี ย่อ)

อน.

๔. เสนาบดีเกษตราว่า กระทรวงกลาโหมขอหวงห้ามป่าสำหรับตัดฟันสงวนไว้ใช้ในราชการทหารในเวลาฉุกเฉิน เช่น สำหรับใช้ในการเดินรถไฟขณะยตราทัพเป็นต้น ในชั้นนี้ขอยึดถือป่า ๒ แปลง เป็นระยะเวลา ๑๐ ปี เมื่อครบกำหนดแล้วจะส่ง

คำว่า "กรีกาทัพ" ที่ใช้ในร่างประกาศนี้ เห็นว่ายังไม่เหมาะ

(๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

เงินคืนเจ้าของเดิมยกถือที่อื่นต่อไป เพื่อให้เนื้อที่นั้นกลับเป็นประโยชน์ได้ในเบื้องต้น คือ แปลงที่ ๑ ป่าซึ่งอยู่ข้างทางรถไฟสายนครราชสีมา ตั้งแต่สถานีทับกวางถึงสถานีปากช่อง เฉพาะที่อยู่ทางทิศเหนือแห่งแนวทางรถไฟ นับแต่แนวทางรถไฟยื่นตรงไป ๓ กิโลเมตร แปลงที่ ๒ ป่าซึ่งอยู่ข้างทางรถไฟสายเหนือระหว่างสถานีบ้านใหม่ถึงสถานีพิบูลโลก เฉพาะที่อยู่ทางทิศตะวันออกแห่งทางแนวรถไฟ นับจากแนวทางรถไฟพันไป ๑ กิโลเมตร แล้ววัดย่นตรงไปอีก ๓ กิโลเมตร

เสนาบดีเกษมได้หารืออุปราชแลสมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยาแลพิบูลโลกกับนครราชสีมา ไม่มีขัดข้อง โดยกระทรวงกลาโหมยอมให้ราษฎรซึ่งได้เคยประกอบการเลี้ยงชีพอยู่ในเขตป่าเหล่านั้นได้รับความผ่อนผันบ้าง จึงได้ร่างประกาศกำหนดเขตหวงห้ามป่าไม้ไว้ใช้ในราชการทหารของกระทรวงกลาโหม แลได้ส่งร่างประกาศนี้ไปหารือกระทรวงกลาโหมฯ เห็นชอบด้วยแล้ว นำร่างนั้นมาขอพระบรมราชานุญาตออกประกาศในราชกิจจานุเบกษาสืบไป. (พระนิติศาสตร์ ย่อ)

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
(ลงพระนาม) ข้าพระพุทธเจ้า ชานนวิวัต.

เพราะคำกริยาได้นำมาใช้แปลว่า “ - - - - - ”(๑) เสียมากแล้ว ฉะนั้นเห็นว่าควรเปลี่ยนใช้ศัพท์ว่า “ยาตราทัพ” จะเหมาะสมกว่า ข้อความนอกนั้นดีแล้ว.

(ขอให้บอกไปยังเสนาธิการทหารบกทราบด้วย เรื่องแก้ไขศัพท์ “กริยาทัพ” เป็น “ยาตราทัพ”) (พระบรมนามาภิไธย)
ราม ร.

(๑) ในต้นฉบับเว้นว่างไว้

สำเนา

ที่ ๖๐/๑๒๖๕

กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๕

ขอพระราชทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต^(๑)

เนื่องจากการที่เสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตประกาศกำหนดเขตหวงห้ามป่าไม้ไว้ใช้ในราชการทหารของกระทรวงกลาโหมนั้น ได้ทออดพระเนตรเห็นคำว่า “กรืทาทัพ” ในร่างประกาศซึ่งทรงพระราชดำริว่าดูยังไม่เหมาะ เพราะคำกรืทาได้นำมาใช้แปลว่า....^(๒) เสียมากแล้ว ฉะนั้นควรเปลี่ยนใช้ศัพท์ว่า “ยาศราทัพ” จะเหมาะกว่า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญกระแสพระราชนิมิต^๕ ทูลมาให้ทรงทราบไว้ด้วยตามหน้าที่.

(ลงพระนาม) ข้าพระพุทธเจ้า ฐานันันวัต.

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

(๒) ในต้นฉบับเว้นว่างไว้

สำเนา วันที่ ๑๙๓๑ วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

ที่ ๕/๓๐๘๘

ที่ว่าการกรมเสนาธิการทหารบก

ในพระนคร

วันที่ ๒๓ กันยายน พระพุทธศักราช ๒๕๖๔

แจ้งความแก่ มหาเสวกเอก พระยาจักรีปาดิศรีตลิวิสูทธิ ราชเลขาธิการ ทราบ

หนังสือของท่านที่ ๖๐/๑๒๖๕ ลงวันที่ ๑๕ เดือนนี้ ว่ามีกระแสพระบรมราชโองการให้เปลี่ยนคำว่า “กรืทาทัพ” เป็น “ยาตราทัพ” นั้น ได้ทราบความแล้ว ตามที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มาทางนี้ เป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างเหลือสิ้น จักได้ประกาศให้บรรดาทหารบกเปลี่ยนใช้คำตามกระแสพระราชนิมิตนี้ทั้งนั้น.

(ลงพระนาม) บริพัฒน์^(๑)

เสนาธิการทหารบก.

(๑) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต

สำเนา ที่ ๓๖๘๓ รัับวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

กระทรวงวัง

วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช ๒๕๖๕

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ตามที่พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์^(๑) ทรงกำหนดการเปิดพระมหามงกุฎ ซึ่งติดประจำ ณ เสาเรือพระที่นั่งมหาจักรี มาด้วยในวันเสด็จพระราชดำเนินประพาสทะเล ในวันที่ ๑ มีนาคม นั้น เรือพระที่นั่งลำนี้ยังมิได้มีการสมโภช จึงได้รับพระราชทานกำหนดการสมโภชอย่างสังเขป เช่นขนานนามพระราชทานเรือพระที่นั่ง ขอพระราชทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายร่างต้นหมายทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ
(ลงนาม) ข้าพระพุทธเจ้า เจ้าพระธรรมราชาภิกรณ.

(๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

รับวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕

นาม เจ้าพระยาธรรมา ที่ ..... ลงวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕

ใจความ ทูลเกล้าฯ ถวายหมายกำหนดการสมโภชเรือพระที่นั่งมหาจักรี
อย่างสังเขป

พระราชกระแส	หมายเหตุ
ตามหมายที่ร่างมานั้น แทนคำว่า “เสด็จพระราชดำเนิน ประพาสทะเล” ให้ใช้ว่า “เสด็จออกทะเลเพื่อทอดพระเนตรการ ฝึกซ้อมในกองทัพเรือ”. ราม ร.	ทูลเกล้าฯ ถวายวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๖๕ พระ- ราชทานออกมาวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๖๕.

สำเนา

ที่ ๒๒๖/๒๖๔๔

กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๕

เรียน ท่านเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี

ตามหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณา ลงวันที่ ๑๒ เดือน^๕ ตุลาคม^๕ ๒๔๖๕ ถวาย
ร่างหมายกำหนดการสมโภชเรือพระที่นั่งมหาจักรีอย่างสังเขปในวันที่ ๑ มีนาคม^๕ นั้น
ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว โปรดเกล้าฯ ว่า ตามหมายที่ร่างมานั้นแทนคำที่ว่า
“เสด็จพระราชดำเนินประพาสทะเล” ให้ใช้ว่า “เสด็จออกทะเลเพื่อทอดพระเนตรการฝึก
ซ้อมในกองทัพเรือ”.

(ลงนาม) เจ้าพระยามหิธร.

รับวันที่.....พ.ศ. ๒๔๖.....

นาม พระองค์เจ้าไตรทศฯ(๑) ที่ ๒๕๒/๒๑๗๘๒ ลงวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๗

ใจความ เรื่องประธานาธิบดีเยอรมันดิ่งแก่กรรม ใต้ขอบแสดงความเสียใจ
ไปแล้ว

พระราชกระแเส

หมายเหตุ

ตอบไปทีแล้ว.

ราม ร.

ตำแหน่งอุปทูตในที่นี้เรียกว่า

Chargé d' affaires of the German
Empire.

(พระราชกระแเส)

คำว่า "German Empire" ในที่นี้
เขาแปลจากคำเยอรมัน "Deutesches
Reich" ประธานาธิบดีของเขาก็เรียกว่า
"Reich President" ตั้งนี้เป็นต้น
"Reich" เขาใช้ในที่หมายความว่า
"สหรัฐ" เท่านั้น ไม่ใช่หมายความว่า
"ราชอาณาจักร".

ร.

(๑) พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปทัย

สำเนา เรื่องร่างพระราชบัญญัติ “ยาเสพติดให้โทษ”

ที่ ๒๒๔/๖๕

ทูลเกล้าฯ ถวายที่ ๑๐ / ๙ / ๖๕

พระราชทานออกวันที่ ๑๑ / ๙ / ๖๕

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

ขอเคาะ

เสนาบดีมหาดไทย ทูลเกล้าฯ ถวายร่างพระราชบัญญัติ
ใหม่นี้มา โดยอ้างว่า เพื่อปฏิบัติให้การเป็นไปตามที่ได้ตกลงกัน
ในสัญญาระหว่างนานาประเทศว่าด้วยฝิ่น ซึ่งกรุงสยามได้รับรอง
ด้วยสัตยาบัน เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๕๗ แลเพื่ออนุโลม
ตามสัญญาแวร์ไซลย์ พ.ศ. ๒๔๖๒

ความมุ่งหมายคือ “การปราบปรามการใช้ยาเสพติดให้
โทษในทางที่ผิดนั้นให้สิ้นไปโดยลำดับ”

ในการร่างนี้มหาดไทยกับคลังได้ตั้งกรรมการร่างขึ้น แล้ว
ขอให้ยุติธรรมตรวจแก้ไขให้เข้าระเบียบตามบทกฎหมายอื่น ๆ ทั้ง
ได้ทำความติดต่อกับกระทรวงพระคลังแลต่างประเทศตลอดมา
จนตกลงเห็นพ้องกันว่าร่างนี้สมควรแล้ว

ว่าด้วยเชิงหนังสือ ยังมีที่ราคาอยู่ ๒ ข้อ แต่ไม่สำคัญ
คือ “Harmful Habit forming Drugs” ----- ที่ขนานไว้
เป็นนามแห่งพระราชบัญญัติในภาษาอังกฤษก็ “ยาเสพติดให้
โทษ” ในภาษาไทยก็ ออกจะยาวเป็น big mouthful อยู่หน่อย
แต่ก็ได้ผ่านเจ้าหน้าที่มาหลายกระทรวงแล้ว คงจะหาคำอื่นให้
ตรงความมุ่งหมายไม่ได้แล้ว

จริง นามพระราชบัญญัติออกจะเยิ่นเย้อ แต่
จะนึกหาอะไรเปลี่ยน
แทนก็นึกไม่ออก, จึง
เห็นควรต้องปล่อยไป.

ส่วนคำว่า “บัญญัติ”
นั้น ตามจริงนั่นเอง
ยังมีได้ยอมใช้ตามเขา
เลย, เพราะยังไม่มี
ใครเคยอธิบายให้
ทราบ ว่า เหตุไรจึง
จะถูกต้องยิ่งกว่า
“บัญญัติ” มาบัดนี้เธอ
ตั้งปัญหา มา ฉันจึง
พลิก Moneer Williams
ดู ได้ความว่า “Poneji=
an almanack, calandar,

27/07/2566

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

อนึ่งคำว่า “บัญชี” ในร่างนี้ ถ้าปล่อยไป จะเป็นอันว่า
ทรงพระราชดำริรับรองคำนั้นแล้วหรือไม่

พระราชบัญญัติ^๕ เสนาบดีมหาดไทยขอพระบรมราชานุญาตประกาศภายในเดือนธันวาคม^๕ เพื่อใช้ได้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม เป็นต้นไป

ได้ทูลเกล้าฯ ถวายร่างไทยแลอังกฤษมาด้วย.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
(ลงพระนาม) ข้าพระพุทธเจ้า ธานินทร์

register. ^๕ ^๘ จึงเห็นจะ
ต้องยอมว่า “บัญชี”
^๗ เป็นถูก.

ราม ร.

ที่ ๒๕๗/๖๕

ย่อแพนकिन

ทูลเกล้าฯ ถวาย ๙ / ๑๐ / ๖๕

พระราชทานออกมาที่ ๑๐ / ๑๐ / ๖๕

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

ขอทะเลาะ

๑. ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก ว่าตามที่โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินแก่ข้าราชการแพนकिनที่พระบรมมหาราชวัง สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวประจำปีตลอดมา บัดนี้พระยา ดำรงวิธีรำแจึงว่า เมื่อยังไม่ได้ย้ายหน้าที่ได้ซื้อสิ่งของใช้ส่วนตัว สิ้นไปเป็นเงิน ๕,๖๐๖ บาท ๑๐ สต. ขอพระมหากรุณาเงินราย นเพื่อใช้แก้จำหน ถ้าโปรดเกล้าฯ แล้ว ขอพระบรมราชานุญาต เบิกเงินรายนี้ในเงินท้ายที่นึ่งเป็นพิเศษให้แก่พระยาดำรงวิธีรำ (พระยาประสิทธิ์ ย่อ)

๑. อนุญาต.

แพนกินอากร

๒. รองเสนาบดีคลังว่า (๑) อำเภอกำปลาที่โอนมา ขึ้นจังหวัดอุตรดิตถ์ มณฑลพิษณุโลกนั้น การทำไร่ยายังไม่เจริญ เหมือนท้องที่อื่นในมณฑลเดียวกัน ซึ่งเก็บไร่ละ ๘ บาท จึงขอ พระบรมราชานุญาตออกประกาศกำหนดอัตราเก็บเงินภาษีค่าที่ไร่ ยาในท้องที่อำเภอกำปลา ไร่ละ ๔ บาทตามเดิม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕ ไป

๒. อนุญาต.

(๒) ว่าตามที่โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการเก็บเงินค่านา, ค่าสมปักสร อากรค่าน้ำ แก่ราษฎรในท้องที่อำเภอกอกควาย

(คำว่า "สมปักสร" นี้ เมื่อไรจะแก้ไขให้ถูก

จังหวัดอุทัยธานี แลอำเภออุ้มผาง จังหวัดกำแพงเพชร โดย
เหตุที่การหาเลี้ยงชีพขัดสนแลกันดาร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๖
แลนั้น บัณฑิตการหาเลี้ยงชีพของราษฎร ๒ อำเภอนั้นก็ยังไม่เจริญ
ขึ้น จึงขอพระบรมราชานุญาตยกเว้นการเก็บเงินภาษีเรือ โรง
ร้าน ภาษียาเพิ่มขึ้นอีก ๒ ประเภท เพื่อเป็นการบำรุง ตั้งแต่
พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นต้นไป.

กันเสียที? ที่ถูกควร
เป็น "สมพัทธ์", คือ
เงินที่เก็บประจำปี -
สำรวจ หรือ ส่วสุด
แปลว่าปี.

ร.ร.)

(๓) ว่าตามที่โปรดเกล้าฯ ให้ยกเว้นการเก็บเงินภาษี
อากรทุกประเภทแก่ราษฎรในตำบลบ้านลาน, ตำบลคลองพลู,
อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๗ แลนั้น
บัณฑิตการหาเลี้ยงชีพราษฎร ๒ ตำบลนั้นความเจริญขึ้น สมควรเก็บ
เงินภาษีอากรบางประเภทได้ จึงขอพระบรมราชานุญาตออก
ประกาศกำหนดการยกเว้นภาษีอากรเฉพาะแต่ค่านา ค่าสมพัทธ์
อากรค่าน้ำ ภาษีเรือ โรงร้าน แลภาษียา นอกจากนี้ให้จัดการ
เก็บภาษีอากรตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕ ไป.

แผนกงบประมาณ

๓. ว่ากระทรวงเกษตรว่า พระยารัษฎานุประดิษฐ์
พระยาตรุพันธ์พิทักษ์ ปลัดกรมป่าไม้ทั้ง ๒ นาย ได้เงินเดือน
๖๐๐ บาทเต็มอัตรา จะให้เข้าประจำตำแหน่งผู้บำรุงป่าไม้ ขอ
เพิ่มพิเศษคนหนึ่งเดือนละ ๑๐๐ บาท เป็นเดือนละ ๗๐๐ บาท
ทั้ง ๒ นาย ตั้งแต่เมษายน ๒๔๖๕ เป็นต้นไป.

๓. อนุญาต.

๔. กรมรถไฟแผ่นดินเห็นว่า หน้าที่เลขานุการแพนกกฏหมายกรมรถไฟแผ่นดิน มีหน้าที่มากขึ้น เพราะต้องทำการติดต่อกับต่างประเทศ กับต้องประกอบรักษาพระราชบัญญัติจัดวางการรถไฟแลทางหลวง ทั้งต้องมีหน้าที่ว่าความในศาลด้วย ขอขยายเงินเดือนเป็นอัตรา ๕๐๐ - ๔๐ - ๗๐๐ บาท ให้หม่อมเจ้าทองเชื้อธรรมชาติ เลขานุการแพนกกฏหมายได้เพิ่มเงินเดือนอีก ๑๐๐ บาท รวมเป็นเดือนละ ๗๐๐ บาท ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๖๕

ระเบียบการจ่ายเงินเดือนเสมอด้วย ๗๐๐ บาท จะต้องได้รับพระบรมราชานุญาตก่อน จึงนำความกราบบังคมทูลพระกรุณา.

๕. อนุญาต.

แพนกบ้านาญ

๕. ว่าเสนาบดีกระทรวงวังส่งประวัติ น.ต.อ. จมื่นไจสนิท นอกตำแหน่งประจำการกรมพระตำรวจหลวง ร.อ. มาขอให้คำนวณเบี้ยบ้านาญเลี้ยงชีพ ในฐานะยุบเลิกตำแหน่งกรมตำรวจพลพัด ได้ตรวจสอบแล้ว ควรได้รับพระราชทานเบี้ยบ้านาญในประเภททดแทนฐานยกเลิกตำแหน่ง เป็นเงินปีละ ๖๔๖ บาท ๔๖ สต. หรือเดือนละ ๕๓ บาท ๘๗ $\frac{๖}{๑๐}$ สต.

๕. อนุญาต.

๖. หลวงนรภักดีรัชฎากร คลังจังหวัดพังงา ชราภาพพลขอลาออกจากตำแหน่งรับพระราชทานเบี้ยบ้านาญเลี้ยงชีพ ได้ตรวจสอบแล้ว ควรได้รับพระราชทานในประเภทรับราชการ

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

นานหรือสูงอายุ เป็นเงินปีละ ๑,๑๘๔ บาท ๕๐ สต. หรือเดือนละ ๙๘ บาท ๗๐ สต. ตั้งแต่วันขาดจากหน้าที่ประจำการ เป็นต้นไป.

๖. อนุญาต.

๗. ว่ากระทรวงเกษตรส่งประวัติขุนอนุรักษ์สาตี นายทะเบียนที่ดินชั้น ๓ ซึ่งจะให้ออกจากตำแหน่งประจำการ เพราะชราอายุ ๖๖ ปี มาขอให้คำนวณเบี้ยบำนาญเลี้ยงชีพ ได้ตรวจสอบแล้ว ควรได้รับพระราชทานในประเภทสูงอายุ เป็นเงินปีละ ๕๗๐ บาท หรือเดือนละ ๔๗ บาท ๕๐ สต.

๗. อนุญาต.

๘. ขุนศักดิ์ชนานูบาล คลังจังหวัดสวรรคโลก ชราทพพลภาพ ขอลาออกจากตำแหน่งประจำการ รับพระราชทานเบี้ยบำนาญ ได้ตรวจสอบแล้ว ควรได้รับพระราชทานในประเภทสูงอายุ เป็นเงินปีละ ๕๗๓ บาท ๖๖ สต. หรือเดือนละ ๔๑ บาท ๑๓ $\frac{๕}{๖}$ สต. ตั้งแต่วันขาดจากตำแหน่ง เป็นต้นไป.

๘. อนุญาต.

แผนกเบียดหัวัด

๙. ขอพระบรมราชานุญาตจ่ายเงินเบียดหัวัดนายทหารกองหนุนชั้นใหม่ จำนวน พ.ศ. ๒๔๖๕ ตามที่กระทรวงทหารเรือขอมารวม ๒ นาย คือ

(๑) ให้ว่าที่นายเรือตรี หมื่นชาญกมลกิจ ปีละ ๔ งวดๆ ละ ๖๐ บาท เป็นเงิน ๒๔๐ บาท

(๒) ให้ น.ร.อ. สอน ฉายานนท์ ปีละ ๔ งวดๆ ละ ๑๓๕ บาท เป็นเงิน ๕๔๐ บาท

๙. อนุญาต.

แผนกตัดบัญชีเงินเป็นบุญ

๑๐. ขอพระบรมราชานุญาตตัดเงิน ๑,๐๐๑ บาท ๙๓ สต. เป็นบุญ รายที่อายุลับ (พัทธอญา) เมื่อครั้งเป็นพระตำมระง เรือนจำจังหวัดนครศรีธรรมราช ยักยกออกไปใช้เป็นประโยชน์ส่วนตัว คิดถึงที่สุด ศาลตัดสินจำคุกแลจำได้โทษแทนการใช้เงินแล้ว ไม่มีทางจะได้คืน.

๑๐. อนุญาต.

๑๑. ขอพระบรมราชานุญาตตัดเงิน ๑๒๐ บาทเป็นบุญ โดยเหตุที่ผู้ร้ายลักไปจากนายเคเวนต๊อด ผู้กำกับการกองรังวัด ทำแผนที่แบ่งแยกที่ดิน ซึ่งเบิกไปแลตั้งกองพักทำการอยู่ที่วัด หลวง จังหวัดปราจีนบุรี ได้สวนไม่ได้คนร้าย แลไม่ใช่ความ เลินเล่อของนายเคเวนต๊อด. (หลวงศรี. ย่อ)

๑๑. อนุญาต

ราม ร.

ควรมีคิวแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรวิรวงศ์ ขอเดชะ.

สำเนา

วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๖๕

เรียน เจ้าคุณ ทราบ

ต่อไปนี้ ข้าราชการสำนัก หรือราชกิจจา ถ้าจะกล่าวถึงคำว่า เสด็จประพาส
ควรเขียน ส สะกด ไม่ใช่ ศ.

แล้วแต่จะโปรด

(ลงนาม) งามรามพ.

ที่ ๕๔๓/๒๕๖๕

กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๑๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๕

ขอประทานกราบทูล พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กราบทูลว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป
ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ถ้าจะกล่าวถึงคำว่า เสด็จประพาส ควรเขียน ส สะกด
ไม่ใช่ ศ.

ข้าพระพุทธเจ้าจางวางตรี
ราชเสนา.

ข่าวในพระราชสำนักได้บอกพระมเด็มแล้ว.

ที่ ๑๒/๓๘๕๒

กระทรวงมรดก

วันที่ ๒๐ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๕๖๕

แจ้งความมายัง จางวางตรี พระยาราชาศาสนโสภณ ราชอาณาจักร

ตามหนังสือที่ ๕๔๓/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๑๗ เดือนนี้ ดำเนินกระแสพระบรม-
ราชโองการโปรดเกล้าฯ ไปว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ถ้าจะ
กล่าวถึงคำว่า เสด็จประพาส ควรเขียน ส สะกด ไม่ใช่ ศ นั้น ทราบความแล้ว จักได้
ปฏิบัติตามพระราชกระแสที่สืบไป.

เสนาบดีไม่เสด็จอยู่

พระยามหานามราช

จางวางตรี ปลัดพระมรดก

ลงนามแทน.

กรมราชเลขาธิการ

วันที่ ๘ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๒

ขอเศษผ้าล่องธูลีพระบาทปกเกล้าฯ

ศัพท์ในราชการบางศัพท์ที่จะต้องใช้ในหนังสือของกรมราชเลขาธิการยังมีได้ มีหลักพระราชนิยมให้เปลอย่างใด ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานเรียนพระราชปฏิบัติ คือ :-

๑. ศัพท์อังกฤษ เทียบยศ มหาอำมาตย์นายก
๒. นามภาษาอังกฤษของตรา มหาวิกรมกฤษฏ (มหาปรมาภรณ์ ใช้เต็มที่ว่า Knight Grand Cordon (Special Class) of The most Exalted Order of the White Elephant)
๓. นามภาษาอังกฤษแลอักษรย่อ (ไทย) ของตรา วัลละภรณ์

อนึ่ง ในหนังสือบางชนิดเช่นพระราชสาส์นตั้งทูต ต้องจารณัยตราของผู้จะเป็นทูต ตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติตราวัลละภรณ์มีว่า “ตราวัลละภรณ์ ในเมื่อระดับอกเสื่อรวมกับตราอื่น ๆ ให้ติดไว้ต่อจากตราปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษหรือตรา รามาธิบดี แต่ข้างหน้าตราอื่น ๆ ทั้งปวงนอกจากนี้” แต่ในเมื่อเวลาเขียนลำดับ ยังมีตราอื่น ๆ ซึ่งไม่ปรากฏชัดว่าอยู่หน้าหรือหลังวัลละภรณ์ (คือ ที่มีได้ติดในแถบ เช่น มหาปรมาภรณ์) ข้าพระพุทธเจ้าขอเรียนพระราชปฏิบัติว่า จะโปรดเกล้าฯ ให้เขียนลง ระหว่างตราใด

ลำดับมีดังนี้ :
มหาจักรีบรมราชวงศ์
นพรัตน์ราชวรภรณ์
ปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ
รัตนวรภรณ์
เสนางคปตี รามาธิบดีชั้นที่ ๑
มหาปรมาภรณ์

กัับการทรงเซ็นพระบรมนามาภิไธยในประกาศนียบัตรเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ต่างๆ นั้น เครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกกับมงกุฎกับเหรียญรัตนาภรณ์ ได้ทรงเซ็น
แต่ชั้น ๑ และ ๒ ส่วนชั้นอื่นๆ ใช้ประทับลายทรงเซ็นจำลอง บัดนี้มีประกาศนียบัตร
ของตรารามาธิบดีอีกพวกหนึ่งซึ่งได้ทูลเกล้าฯ ถวายชั้น ๑ และ ๒ มาทรงเซ็นแล้ว
ข้าพระพุทธเจ้าขอเรียนพระราชปฏิบัติว่า ตรารามาธิบดีนี้ จะทรงเซ็นทุกชั้นอย่างเช่น
ตราจุลจอมเกล้า หรือจะโปรดเกล้าฯ ประทับ ตั้งแต่ชั้น ๓ ลงไปอย่างเช่น ตราช้าง
เผือก มงกุฎ แลเหรียญรัตนาภรณ์.

ควรมีควารแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ
(ลงพระนาม) ข้าพระพุทธเจ้า ประวิตร.^(๑)

(๑) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี

สำเนา

รับวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒

นาม กรมหลวงปราจิณฯ ที่..... ลงวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒

ใจความ ขอพระราชทานเรียนพระราชปฏิบัติ เรื่องศัพท์บางศัพท์ที่จะต้องใช้ในหนังสือของกรมราชเลขาการ

พระราชกระเส	หมายเหตุ
<p>(๑) Principal grand councillor</p> <p>(๒) Knight grand cordon of the most noble Order of the Crown of Siam.</p> <p>(๓) (ก) The Vallabhâbhorn Order</p> <p>(ข) ว. ภ.</p> <p>(ค) ลำดับอยู่หน้าตรา ต.จ.ว. ขึ้นไป ๑ ชั้น</p> <p>(๔) เช่นทุกชั้น เพราะมีแจกน้อย.</p> <p>(พระบรมนามาภิไธย) รม. ร.</p>	

ความเห็น

เรื่องศัพท์ต่างๆ เนื่องด้วย "Faculty of Engineering"

๑. ศัพท์ "Faculty of Engineering" แปลไว้ว่า "คณะวิศวกรรมศาสตร์" นั้น
ดูยังไม่เหมาะ เพราะ ยันตร แปลว่า "สิ่งที่ประดิษฐ์หรือเดินได้" (Any Mechanical
contrivance, Engine, Machine, se Monier - Williams, Sanskrit Dictionary) - - -

ดูจะตรงกับ Mechanical Engineering" มากกว่า

๒. สำหรับ "Faculty of Engineering" ถ้าใช้ว่า "คณะวิศวกรรมศาสตร์"
ดูเหมือนจะขัดใจ เพราะนอกจากเป็นนามเทวดาผู้เป็นครูสารพัดช่าง ศัพท์ยังแปลได้พอฟัง
คือ "วิศว" - ทัวไป "กรรม" - งาน

๓. ศัพท์ "นวกรรม" คือ "Civil Engineer" ตรงทีเดียว

๔. "Architecture" - "สถาปัตยกรรม" "สถาปัตยกรรม" เป็นคัมภีร์
อนุวาทอัน ๑ ของพวกพราหมณ์ เป็นตำรับก่อสร้างเรือน

๕. "Electrical Engineering" แปลไว้ว่า "การช่างไฟฟ้า" พอใช้ได้ แต่
ศัพท์ว่า "การช่างอุโมงค์" สำหรับ "Mining Engineering" ดูยังไม่ใคร่เหมาะ ถ้าเรียก
ว่า "การช่างโลหะธาตุ" ดูจะขัดกว่า.

แผนกมหาวิทยาลัย

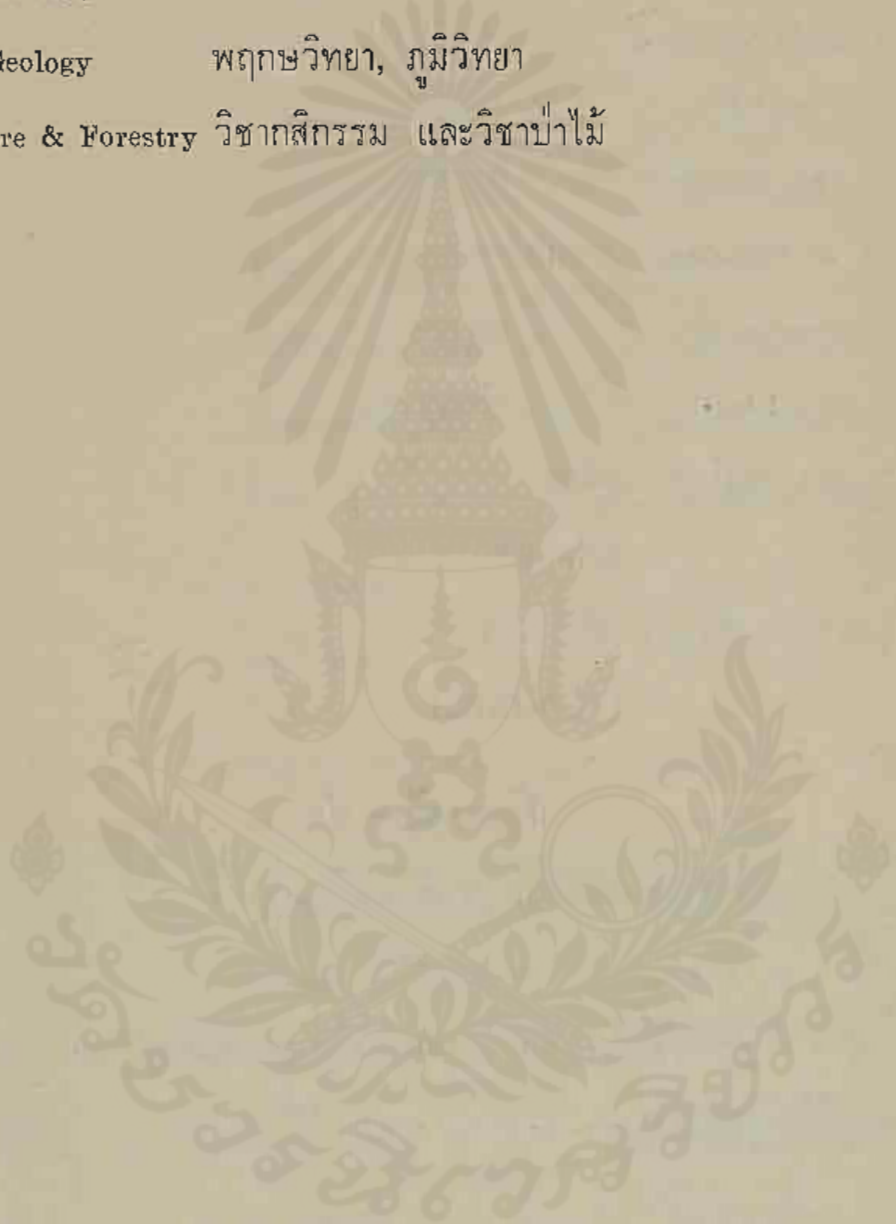
ศัพท์ที่ใช้อยู่

ศัพท์พระราชทาน

1. Faculty of Medicine คณะแพทยศาสตร์
  - Medicine & Surgery โสตศาศาสตร์และศัลยศาสตร์ ใช้ได้
  - Pharmacy ปรุงยา
  - Dentistry ทันตศาสตร์
  - Midwifery & Nursing สูติศาสตร์และพยาบาล
2. Faculty of Political Science คณะรัฐประศาสนศาสตร์
  - Laws and Politics กฎหมายและการเมือง ใช้ได้
  - Finance, Commerce, Economics การคลัง, พาณิชยกรรม . . . Economics - เศรษฐศาสตร์-
วิทยา (“เศรษฐศาสตร์” - มูล
แห่งเศรษฐกิจ)
3. Faculty of Engineering คณะวิศวกรรมศาสตร์
  - Civil Engineering การช่างก่อสร้าง
  - Mechanical Engineering การช่างกล คำอธิบายที่เขียนไว้ต่างหาก
  - Electrical Engineering การช่างไฟฟ้า
  - Mining Engineering การช่างอุโมงค์
  - Architecture นวกรรม
4. Faculty of Literature คณะอักษรศาสตร์
and Science และสภาพศาสตร์
  - หรือ Art and Science (อังกฤษ)
  - หรือ Liberal Arts (อเมริกัน)

27/07/2566

Languages, History	ภาษา, ประวัติศาสตร์
Geography, Philosophy	ภูมิศาสตร์, ศักดิ์ศาสตร์
Mathematics, Chemistry	คำนวณวิทยา, เคมีวิทยา
Physics, Zoology	ฟิสิกส์วิทยา, สัตววิทยา
Botany, Geology	พฤกษวิทยา, ภูมิวิทยา
Agriculture & Forestry	วิชาเกษตรกรรม และวิชาป่าไม้

แผนกโรงพยาบาล

ศัพท์ที่ใช้อยู่

ศัพท์พระราชทาน

Department of Medicine	แผนกโสตถกรรม
„ Surgery	„ ศัลยกรรม
„ Obstetric and Pediatric	„ สูติกรรม และทารกบริหาร
Department of Pathology	แผนกโรคניתาน
„ Pharmacy	„ ปรุงยา
„ Dentistry	„ ทันตกรรม
หญิงที่คลอดบุตร (อยู่ไฟ)	สูติกา
โรงคลอดบุตร	สูติกาการ
Midwife (แพทย์ผดุงครรภ์)	สูติกรรมิกา (ไม่ใช่แพทย์)

ปริญญามี ๒ ชั้น

๑. สอบไล่ได้ตามหลักสูตรเท่าที่ใช้อยู่ในเวลานี้
ได้ปริญญาชั้น ..... (๑)
๒. ได้ทำงานฝึกหัดแลแล้วเรียนต่อไปอีก ตามหลักสูตรของคณะ เข้าสอบไล่
ได้อีกครั้งหนึ่งได้ปริญญาชั้น ..... (๑)

(๑) ในต้นฉบับเว้นว่างไว้

เทียบตำแหน่งในกระทรวงวังเป็นภาษาต่างประเทศ

เสนาบดีกระทรวงวัง	Minister of the Royal Household.	Le Ministre de la Maison Royale.
ปลัดบัญชาการ กระทรวงวัง	Chief Secretary of the Ministry of the Royal Household.	Le Grand Secrétaire de la Ministère de la Maison Royale.
ปลัดบัญชี กระทรวงวัง	Comptroller of the Ministry of the Royal Household.	Le Chef de la Comptabilité de la Ministère de la Maison Royale.
สมุหะพระราช มณฑล	Grand Marshal of the Court.	Le Grand Maréchal de le Cour.
สมุหะพระตำรา ว	Captain - General of His Majesty's Royal Bodyguard of Gentlemen - at - Arms.	Le Capitaine - Général de la Garde du Corps Personnel de Sa Majesté.
สมุหะพระราชพิธี	Grand Master of Ceremonies.	Le Grand Maître des Cérémonies.
สมุหะพระนิติศาสตร์	His Majesty's Principal Legal Councillor.	Le Grand Conseiller Légal de Sa Majesté.

สำเนา

ย่อเรื่องร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษา

ที่ ๑๗๓/๖๔

ทูลเกล้าฯ ถวายที่ ๒๙ / ๕ / ๖๔

พระราชทานออกมาที่ ๓๐ / ๕ / ๖๔

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

ขอเดชะ

เรื่องร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดี ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องตรวจแล้วส่งความเห็นไปให้เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการอีกที โดยพระราชทานนัยะไว้ว่า เมื่อมีเวลาได้อ่านกันดูแล้ว แต่ถ้าความเห็นเป็นทางต่างๆ กัน ก็จะได้นำปรึกษาในประชุมเสนาบดีนั้น บัดนี้เสนาบดีศึกษาฯ ได้ตอบแก้ข้อทักท้วงของเสนาบดีนครบาล ฯลฯ มาแล้ว

ข้อสำคัญที่เสนาบดีนครบาลทักท้วงในชั้นต้น คือ

(๑) สงสัยในประโยชน์ของการที่จะบังคับพลเมืองให้เรียนหนังสือ แต่ถ้าต้องไปเรียนหมดจะเป็นการตัดทอนกำลังแลเปลี่ยนทรัพย์ของครอบครัว

(๒) เกรงว่าจะเป็นการปลุกการเล่าเรียนออกจากวัด เพราะเด็กต้องมาเข้าโรงเรียน ไม่ได้อยู่รับใช้พระ ทั้งจะหาเงินมาบำรุงสถานที่เล่าเรียนได้ยาก

(๓) สงสัยว่าถ้าจะตั้งโรงเรียนขึ้น ต่างว่าตำบลละโรงเรียนยังไม่สะดวกพอสำหรับการไปมา

(๔) ถ้าจะตั้งให้มากกว่านั้น สงสัยว่าจะเก็บเงินศึกษาพลีมาบำรุงไม่ได้พอ

(๕) กลัวจะเก็บเงินศึกษาพลีไม่ได้ตั้งคาด เพราะแม้แต่การเก็บรัชชูปการปีละ ๖ บาท ยังเป็นปัญหาเสียแล้วว่าเป็นผลสำเร็จแล้วหรือ

(๖) พระราชบัญญัตินี้จะทำให้เด็กเป็นคนจรจัด จะต้องเป็นภาระรัฐบาลจัดอีก (จะต้องหาเงินอีก)

เสนาบดีศึกษาตอบดังนี้

(๑) ฝ่ายนครบาลจะยังไม่เข้าใจคำว่า “ศึกษา” ตรงกันกับเจ้าหน้าที่ การศึกษาไม่ใช่เรียนหนังสืออย่างเดียว แต่เป็นการอบรมเด็กให้เป็นประโยชน์ตามอัธยาศัยของตน เพราะฉะนั้นไม่ใช่มุ่งหมายจะให้คนเป็นเสมียนรับราชการไปหมด ทั้งนี้เห็นว่าข้อที่ว่าตัดทอนกำลังแลเป็ลื่องทรัพย์ ก็เห็นว่ามีทางผ่อนอยู่แล้ว จะไม่เป็นเช่นนั้น

(๒) ไม่ปดึก เพราะที่มีมาแล้วโรงเรียนก็อยู่ในวัด พระศุกฤษ์นิตไม่รังเกียจ

(๓) มิได้ตั้งใจจะให้ตั้งแต่โรงเรียนเดียวในตำบล ๑ เพราะหลายโรงจำนวนนักเรียนก็คงที่เท่ากันอยู่

(๔) ถึงศึกษาพลีไม่พอบำรุงโรงเรียน ก็อาจใช้วิธีอื่นได้ เช่นราษฎรสมัครออกเอง

(๕) การเก็บศึกษาพลีคงไม่ยากเหมือนรัชชูปการ เพราะเอามาใช้ประจำตำบลที่เก็บ ไม่น่ารังเกียจ

(๖) เป็นเรื่องที่จะต้องมีการบัญญัติตราภิบาลอีก ส่วน ๑ ไม่เกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

ได้รับพระราชทานแนบร่างพระราชบัญญัติฉบับที่แก้ไขใหม่พร้อมทั้งร่างเก่า แลบันทึกข้อโต้แย้งระหว่างกระทรวงนครบาลกับกระทรวงศึกษามาด้วย

เห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการตอบมาถูกต้องแล้ว.

อนึ่ง เสนาบดีต่างประเทศทรงทักการแปลคำแบ่งท้องที่ว่าไม่เป็นระเบียบแน่นอน ทรงเห็นควรกำหนดลงให้เป็นแบบจะดี ดังนี้

มณฑล Province

จังหวัด Township

คำว่า Township เข้าใจว่าใช้แต่สำหรับหมู่บ้านใหญ่ ๆ หรือเมืองที่พึงจะเริ่มโตขึ้น).

อำเภอ District (กิ่งอำเภอ Sub-district)

ตำบล Village

หมู่บ้าน Hamlet

คำแบ่งท้องที่นี้ พระราชบัญญัติรถไฟก็ใช้ไปอีกอย่าง ๑ แต่ในร่างพระราชบัญญัติประถมศึกษา^๕ นายกีของอ้างว่า อนุโลมตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ (ซึ่งใช้ตามกระแสพระราชนิยม) ได้รับพระราชทานตรวจเรื่องตลอดไม่ปรากฏว่าบันทึกพระราชนิยมนี้ได้พระราชทานไปแห่งอื่น นอกจากมหาศไทย พระราชอาณาไม่พ้นเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่า ถ้าเจ้ากระทรวงต่าง ๆ ได้ทราบว่าเป็นพระราชนิยมแปลตั้ง^๖แล้ว คงไม่มีเหตุอะไรดีขึ้นไปกว่าในการที่จะทำให้วิธีแปลตามหลัก^๗เป็นระเบียบอันเป็น

เห็นว่าควรวางลงเป็นระเบียบดังนี้

หนังสือเรื่อง

พระราชกระแส

ตามหลักพระราชนิยมแปลดังนี้

มณฑล Circle

มณฑล - Circle

จังหวัด - Province

นคร - City

(คือเมืองหลวงของ
มณฑลเป็นต้น, แล
กรุง)

เมือง Province

(ภายหลังเปลี่ยนเมืองเป็น
จังหวัด คำว่าเมืองคงใช้
แต่สำหรับ Town)

เมือง - Town

อำเภอ District

อำเภอ - District

กิ่งอำเภอ Sub -
district

กิ่งอำเภอ - Sub -
district

ตำบล Township

ตำบล - Commune

หมู่บ้าน Village

หมู่บ้าน - Village

จงออกไปให้กระทรวง
ต่างๆ ทราบทั่วกัน.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ข้าพระพุทธเจ้า พระยาจักรปาณิศรศิลาวิสุทธ ขอบเดชะ.

(พระบรมนามาภิไธย)

ราม ร.

พระราชปณิคม แก่ตัวอักษรโรมัน นามเมือง และตำบล

Remarks

1. Don't know the origin of the name, but am inclined to think it may be Malay. Should leave it at "Krabi".

2. Originally written "กะบิลบุรี". Prince Damrong, not being aware of the fact that "Kapila" also means monkey, decreed that it should be written "กระป็นทรบุรี". Its original name was ก้านหนุมน". Am very much inclined to go back to the original spelling and write "Kabilburi", but I suppose the change is too late to make now

3. "Khao Chunthong".

4. Should be "Nagor Rajasimā, also commonly called Gorāj".

5. "Chandaburi" correct Pāli form.

6. Should like it to be "Jayād".

7. Should be "Jayabhumi"

8. Should be "Jayā".

9. "Chumsaeng"

10. "Tarang" is of course correct, but fear "Trang" has become so familiar that we shall have to let it go. It is one of those cases, common in most countries where a name has become so transformer through usage that it "Comes to stay". Cf Dubrae, which became transformed by degree to Dubar, Dober, and finally Dover.

11. Should be "Thungsong"

12. "Tharua" correct.

13. "Dhanyaburi" looks neater and also not in correct.
14. Should like it to be "Nagor Jaysri".
15. Should be "Padumadhani", since it was so named by King Rama II from the abundance of Lotus there.

16. "Palian".

17. "Phrabad".

18. I think the original name must have been "พจจ" (จจจ). Should therefore prefer to transliterate it as "Pangā".

19. Peninsular Pronunciation cannot be depended upon. I have heard the town called simply "เมืองจจจ". Should prefer to transliterate it "Badalung"

20. "Bishnulok" would be etymologically correct but looks unfamiliar, so it had better be "Bisnulok".

21. "โพนสะเม็ก" may be a corruption, but I rather think not. I am inclined to think it was named after the monastery of โพนสะเม็ก (a very common name) as the City of Westminster was named after the Minster. Therefore I should prefer it to be "Bodharam".

22. I think the name is most probably a corruption of the Malay word "Bukit" (hill) "Bhuket" is already familiar, so I think it would be best to leave it at that.

23. "Maeklong" correct.

24. Should certainly be "Viengchandana"

25. "Sungei Golok".

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานั้น (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
กระบี่	Krabi, Gerbi.	1. Krabi (หรือ Kabi)	ดูไม่น่าจะตั้งใจให้
กระบี่ กระบี่บุรี กระบี่นคร		Kraburi	ชื่อว่าเมืองลิง แต่ อาจเพี้ยนจากชื่อ อะไรในท้องถิ่นบ้าง กระบี่มั่ง.
กรุงเทพฯ ฯ กันตัง		2. K(r)abindraburi	เห็นควรใช้ว่า “กระบี่นครบุรี”.
กาญจนบุรี กาฬสินธุ์	Kanburi	Krungdeb Kantaug	
กำแพงเพชร		Kanchanaburi	
เกาะสีชัง		Kalasindhu	
แก่งคอย		Kambaengbejra	
ขอนแก่น		Koh Sichang	
ขุนตาล		Kaeng Koy	
เขาสุมทอง		Khonkaen	
เขาชะโมน		Khuntal	
เขาเตลา		3. Khao Jumthong	หรือ Chumthong เพราะ ช. ไทย ไม่ใช่ derivative
		Khao Thamōn	
		Khao Lao	

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
โขง คลองรังสิต โคราช	Korat	Khōng Klong Rangsit 4. Nagor Rājāsīmā	เห็นว่าเมื่อโคราช หรือ Korat ต่างก็ ไม่มีมูลอันใดที่ใกล้ เคียง หรือถ้าจะ เขียนว่าโคราชหรือ โคราคอย่างที่ว่า เป็นชื่อโบราณก็ไม่ ชินตา ดังนั้น ควร ใช้ชื่อราชการเสีย ทีเดียว.
งาว จันทบุรี		Ngao 5. Chandaburi	เพราะโดยปรกติ ไม่เห็นใช้ตัว "ร" ด้วย.
เจดีย์สามองค์ ฉะเชิงเทรา	Patriu	The Three Pagodas Chachoengsao.	ฉ. นั้นได้รับพระ- ราชทานใช้แต่ "h" เดียว.
ชลบุรี		Jolburi	

27/07/2566

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
ชองแค ชัยนาท ชัยภูมิ ไชยา		Chong Kae 6. Jainad Jaibhumi 7. Jayabhumi 8. Jaiya	Etymologically Superfluous, but I suppose it would not be possible to write "Jayā".
ชุมพร ชุมแสง		Jumbor 9. Jumsaeng	หรือ Chumsaeng, ชุม not being a Derivative
เชียงของ เชียงคาน เชียงราก เชียงราย เชียงแสน เชียงใหม่ ดอนเมือง คอยสุเทพ	Chiengsen	ChiengKhong ChiengKān Chiengrāk Chiengrai Chiengsaen Chiengmai Donmuang Doy Sudeb	

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานั้น (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
เต็นชัย ตะโก ตะกว่ห่ง ตะกว่ป่า ตรัง	Trang	Denjai Tako Takuathung Takuapa 10. Tarang	This name sounds more correct in 11 syllables "in the Ayudhya" days must have been so pronounced. Cf. maps in Fournereau's Siam Ancien.
ตราก ? (ตราค) ดันหยงมาส ตากไบ ไทรบุรี ท่งสง	Krat Kedah	Trāt Tanjongmas Takbai Kedah 11. Tung Song	"Thung" would be more conformable to the King's proposal of transliteration but the name

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
ท่าช้าง ท่าเรือ ท่าหลวง เทพา ธนบุรี ธัญบุรี	Tarna	Tha Chang 12. Tharna Thaluang Deba Dbonburi 13. Dhanâburi	seems so fixed some how. How- ever I should not mind "Thung". Cf. ทุ่งสง. This will probably not be accepted generally, in spite of Official adoption because "Dhanya" is so much more convenient.
นครชัยศรี นครนายก นครปฐม นครพนม		14. Nagor Jaisri N. Nayok N. Pathom N. Pnom	

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้ย่อ เวลาน (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
นครลำปาง		N. Lampang	
นครศรีธรรมราช		N. Sri Dharmaraj	
นครสวรรค์		N. Svarga	
นนทบุรี		Nondaburi	
นราธิวาส		Naradhivas	
น่าน		Nan	
หนองคาย		Nong Kai	
บางซื่อ		Bangsue	
บางสะพาน		BangSapan	
บ้านคานา		Bandara	
บ้านคอน		Bandon	
บ้านภักดิ์	B. Phaji	Ban Bhaji	
บ้านหมี่		Ban Mi	
บ้านเขมร		Ban Khmer	
บ้านโป่ง		Ban Pong	
เบตง		Betong	
บุรีรัมย์		Buriramya	
บางปะกง		Bang Pakong	
ประจวบคีรีขันธ์		Prachuab (Girikhandh)	
ปทุมธานี		15. Pradumdhani	
ปราจีนบุรี		Prachinburi	

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
ปราณ ปัตตานี ปะนาเระ ปะเหลียน		Pran Pattani Panarch 16.	Is it this, or ปะเหลียน ?
ปากน้ำโพ ปากเพรียว ปางต้นผึ้ง ปางดงเบซาร์ แปดริ้ว		Paknampo Pakprieu Pangtonphüing Padang Besar Patrin	Cf. ฉะเชิงเทรา above.
ปึง ฝาง พระประแดง		Ping Fang Phra Pradaeng	
พระพุทธบาท	Prabad	17. Phrabad	I do not think "Phrabad" can be rejected as wrong, and besides it has the advantage of familiar usage.
พังงา		18. Pangngā	

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
พัทลุง	Badalung	19. Pathung	The peninsula
พิษณุโลก		20. Bismulok	pronunciation of this word sounds to my ear as con- sisting of 2 not 3 Syllables.
พิมาย	Phimai	Bimai	(more correct
พิจิตร		Bichitra	Bishnulok, but
เพชรบูรณ์		Bejrabūrna	"Bismulok" looks
เพชรบุรี		Bejraburi	tidier).
แพร่		Prae	
โพธาราม	Bodharam	21. Bodhiram	I fancy having noticed the village folk pronouncing the 2nd Syllable very short, thus "โพธาราม" now Bōdhārām is not

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเพี้ยน	ความเห็น
ภูเก็๓ มั๓กะสัน มุ๓กดาหาร มหา๓ราชฐ๓ร์ มหา๓สารคาม มิน๓บุรี มุ๓ล แม๓กลอง	 Mckhlong	22. Bluket Makkasan Mukdahar Maharashtra Mahasaragam Minburi Mūl 23. Maeklong	grammatical, neither is “โพ๓ชะ- ราม” But could it not have origin- ally been “โพ๓ธิ- ราม” (The shady Bodhi)? from ๓ to ๓๓ would not be difficult to shaft. (whatever that means). I am not very insistent over the “Mae”, because it

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
<p>ยะลา</p> <p>ยม</p> <p>ร่อนพิบูลย์</p> <p>ร้อยเอ็ด</p> <p>ระแหง</p>	<p>Ron Pi Bun</p> <p>Raheng</p>	<p>Yala</p> <p>Yom</p> <p>Ron Bipulya</p> <p>Roy Et</p> <p>Rahaeng</p>	<p>is up against established usage. But at the same time it is so transliterated on-principle.</p> <p>It is hoped that this will not be used for the Siamese word “ตาก”, but confined to the Commune of ระแหง.</p>
<p>ระนอง</p> <p>ระยอง</p> <p>ราชคราม</p> <p>ราชบุรี</p>	<p>Renong</p>	<p>Ranong</p> <p>Rayong</p> <p>Rajagram</p> <p>Rajaburi</p>	

27/07/2566

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
ลพบุรี หลังสวน เลย ลำพูน หลวง วังกัฟง วัฒนา วันยาว เวียงจันทน์	 Vientiane (ผ. ศ.)	Lobhuri Langsuan Loey Lampun Luang Wang Pong Vadhana Wanyao 24. Vieng Chandana	 ตัวไทยควรเป็น เวียงจันทน์ เพราะ หนังสือเหนือต่างๆ เช่น <u>ชินกาลมาลินี</u> เวียงจันทน์ <u>ปุร</u> .
ศรีราชา สุโขทัย สกนนคร สงขลา สวรรคโลก สระบุรี สตูล สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร	 Setul	Sri Raja Sukhodaya Sakol Nagor Songkhla Svargalok Saraburi Satul Samudaprakar Samudasougram Samudasagor	

ชื่อไทย	อักษรโรมันที่เห็นใช้อยู่ เวลานี้ (เฉพาะที่เป็นปัญหา)	น่าจะเป็น	ความเห็น
สามเสน		SamSen	
สุพรรณบุรี		Subarnaburi	
สุราษฎร์ธานี		Surashtradhani	
สุรินทร์		Surindra	
สุโขทัย	Sungei Golok	25. Sangei Golok	
สีคิ้ว		Sikiu	
สิงห์บุรี		Singhaburi	
หัวตะเข้		Hua Charakhe	
หัวหิน		Huahin	
ห้วยทรายเหนือ		North Hueythrai	
ห้วยยอด		Huey Yod	
หาดใหญ่	Haadyai	Hadyai	
อรัญญประเทศ		Aranya Prades	
อยุธยา		Ayudhya	
อ่างหิน		Anghin	
อ่างทอง		Angthong	
อิสาน		Isan	
อุดร		Udor	
อุดรดิตถ์		Uttaradith	
อุทัยธานี		Udayadhani	
อุบล		Ubol	
อุตะเภ		Utabhao	

สารคดีเรื่องของคุณพ่อ

สารพัดเรื่องของคุณพ่อ

ข้าพเจ้าได้รวบรวมเรื่องต่างๆ ของคุณพ่อชั้น เพื่อที่จะสอดแทรกเหตุการณ์ในสมัยนั้น ซึ่งคนรุ่นหลังยังไม่ทราบ รวมทั้งประวัติความเป็นมาและเกร็ดความรู้เล็กๆ น้อยๆ เท่าที่จะพอนึกได้มาเล่าสู่กันฟัง ทั้งนี้ อาจจะเป็นเยื่อไปบ้าง หรือหากผิดพลาดอย่างไร ขอได้โปรดอภัยแก่ข้าพเจ้าผู้รู้น้อยด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ทวี สุขะวณิช

เราได้ถือเบาะประเพณีในการจัดงานศพกันมาว่า ควรจะจัดพิมพ์หนังสือแจกเป็นอนุสรณ์แก่ท่านที่มาเป็นเกียรติในงาน โดยเขียนเรื่องยกย่องเกียรติคุณงามความดีของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ตามสติกำลังของผู้ที่ดำรงวงศ์ตระกูลสืบต่อกันมา ฉะนั้น ในการพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อคราวนี้ ซึ่งนับว่ามีครั้งเดียวในชีวิต และเพื่อคุณพ่อ ซึ่งมีอยู่คนเดียวเท่านั้น เป็นการสนองบุญคุณท่านที่ได้ให้กำเนิดมาให้โลกนี้ และเป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทิต่อคุณพ่อผู้มีพระคุณสูงสุด ก็ควรจะได้จัดทำให้สมเกียรติที่คุณพ่อได้สร้างคุณงามความดีตลอดมา ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสเสนอเรื่องเก่าๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคุณพ่อเท่าที่จะจดจำได้ หรือเท่าที่ได้สอบถามจากท่านผู้รู้ในสมัยนั้น และเท่าที่จะค้นคว้าหามาได้จากเอกสารหลักฐานการบันทึกต่างๆ ที่คุณพ่อได้เขียนไว้ในเศษกระดาษที่ยังเหลือผู้กร่อนตามตู้และลิ้นชักโต๊ะของคุณพ่อมาเล่าสู่กันฟัง แม้บางเรื่องจะเป็นเรื่องส่วนตัว แต่ก็น่าจะมีสาระพอนำมาเป็นแค่มูลที่เป็นประโยชน์อยู่บ้างไม่มากนักเลย เกร็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้บางเรื่องก็เป็นเรื่องขำขันและแปลกสำหรับคนรุ่นเราในสมัยนี้

เมื่อเยาว์วัยและการสมรส ในสมัยนั้นบ้านเมืองยังด้อยพัฒนา ถนนหนทางไม่มีมากมายเหมือนเดี๋ยวนี้ การสัญจรไปมาค้าขายส่วนมากมักจะใช้ทางน้ำเป็นส่วนใหญ่ ตลาดที่สำคัญมักจะอยู่ตามริมคลองใหญ่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตามริมคลองบางกอกน้อย คลองบางหลวง คลองมอญ นับว่าเป็นทำเลการค้าที่สำคัญ บิ่ก็ตามารดาของคุณพ่อเป็นพ่อค้าแม่ค้าอยู่เรือนแพริมคลองบางกอกน้อย ค่าเครื่องทองรูปพรรณ และเครื่องชำ

เป็นที่รู้จักของบรรดาลูก้าทั่วไปตลอดย่านนี้ คุณย่าได้ติดต่อกับเข้าเฝ้าฯ ข่ายทองรูปพรรณ ให้สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เป็นประจำ ผู้ที่มีเงิน ในต่างจังหวัดก็มาค้าขายติดต่อกับคุณย่าอยู่เสมอ พระยาภักดีนฤตินทร์ (นิ่ม วงศา-โรจน์) เจ้าเมืองราชบุรีในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นบิดาของคุณแม่ เป็นผู้หนึ่งที่มาติดต่อกับ ซื่อขายเครื่องทองรูปพรรณกับคุณย่าเสมอเป็นที่คุ้นเคยกัน จนในที่สุดก็ได้มีการส่งขอ คุณแม่จากเจ้าคุณตาให้ทำการสมรสกับคุณพ่อ ซึ่งสมัยนั้นคุณพ่อมีอายุเพียง ๑๕ ปี คุณแม่ มีอายุ ๑๗ ปี

การที่ข้าราชการในพระราชสำนักจะสมรสสมัยนั้น จะต้องอยู่ในความควบคุม อย่างใกล้ชิด ทั้งนี้อาจจะเพื่อให้รักษาคำกตัญญูและเพื่อความเหมาะสมของข้าราชการใน ราชสำนัก จะต้องมีการบันทึกลงในสมุดประวัติรับราชการอย่างละเอียด นอกจากเหตุ ผลดังกล่าวแล้ว อาจจะเป็นเพื่อความปลอดภัยด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการทหาร ย่อมมีความสำคัญในเรื่องนี้อยู่มาก

การศึกษา คุณพ่อได้ศึกษาขั้นต้นจากที่อื่นมาก่อน ต่อมาได้เข้าศึกษา ณ โรงเรียนบ้านช่างพระ ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านพระยาโอวาทวรกิจ (แก่น เปรียญ) โดยพระยา โอวาทฯ เป็นอาจารย์สอนด้วยตนเอง สมัยนั้นสอนมูลบทบรรพกิจ สอบไล่ได้ชั้น ประโยค ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ ขณะนั้นใครเรียนหนังสือถึงชั้นนี้ก็ถือว่าสูงมากพอที่ จะประกอบการทำมาหากินได้อย่างสะดวกแล้ว ถ้าใครรู้จักมักคุ้นกับเจ้านายพระองค์ใด พอที่จะฝากฝังให้เข้ารับราชการได้ ก็มักจะฝากกัน

อุปสมบท ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร โดยมีสมเด็จพระ มหาสมณเจ้า กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสทรงเป็นพระอุปัชฌายจารย์ ๑ พรรษา โดย พระยาโอวาทวรกิจเป็นผู้ชักนำ

รับราชการ หลังจากเรียนจบชั้นประโยค ๒ แล้ว ในฐานะที่คุณย่ารู้จักเจ้า นายหลายพระองค์ จึงได้นำคุณพ่อไปฝากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรินทร์ ให้เข้ารับราชการเป็นเสมียนในกรมราชเลขาณูการ ตั้งแต่คุณพ่อมีอายุได้ ๑๕ ปี เคยเล่า

ให้ฟังว่าสมยนั้นคุณพ่ออย่างนี้แก่อ้อยเท่าไม่ถึงพัน อาศัยที่คุณพ่อได้รับการศึกษาอบรมมาจากสำนักทศิ จึงมีความมุ่งมั่นแน่วแน่เพียรพยายามปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความคล่องแคล่วและเข้มแข็ง ถือความจงรักภักดีกตัญญูรู้คุณผู้ใหญ่เป็นสำคัญ จนผู้ใหญ่และเจ้านายผู้บังคับบัญชาได้เห็นคุณความดีและความสามารถของคุณพ่อ จึงช่วยอุ้มชูให้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่ด้วยดีตลอดมา

ข้าราชการกรมราชเลขาณุกการ ถือว่าเป็นข้าราชการในพระราชสำนัก สถานที่ทำงานต้องโยกย้ายติดตามองค์พระมหากษัตริย์ไปหลายแห่งสุดแต่พระราชอัธยาศัย ครั้งแรกตั้งอยู่ที่ชั้นกลางของพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท แล้วย้ายมาอยู่ที่ตึกด้านหลังพระที่นั่งอนันตสมาคม (ที่เป็นสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาปัจจุบัน) ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่ศาลาลูกขุนใน (ที่เป็นสำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินปัจจุบัน ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับกระทรวงการคลัง) กรมนี้ภายหลังได้ปรับปรุงแยกออกเป็น ๒ กรม คือกรมราชเลขาณุกการในพระองค์ ทำหน้าที่เฉพาะที่เกี่ยวกับพระราชภาระส่วนพระองค์ กับกรมราชเลขาธิการ ซึ่งแบ่งส่วนราชการออกเป็น ๓ กรม คือ กรมบัญชาการ กรมกฤษฎีกา กับกรมพระอาลักษณ์ นอกจากนั้นเป็นกอง คือ กองสารบรรณ กองการต่างประเทศ (ทำหน้าที่เลขาธิการคณะองคมนตรีด้วย) กับกองเก็บ โดยเฉพาะกองสารบรรณคุณพ่อเป็นผู้บังคับบัญชา พระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระสมมตอมรพันธ์ กรมหลวงปราจิณกิติปัตติ ทรงดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการตามลำดับ จนถึงเจ้าพระยามหิธร เป็นราชเลขาธิการคนสุดท้าย ก่อนที่จะยุบเลิกกรมนี้ กรมราชเลขาธิการมีฐานะเทียบเท่ากระทรวง ภายหลังที่กระทรวงมูรธาทร (กระทรวงวัง) ได้ยุบเลิกไปตามพระบรมราชโองการ และเป็นที่ยรวมของราชการแผ่นดินทุกกระทรวงทบวงกรม เนื่องจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชภาระบังคับบัญชากระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ กรมนี้จึงมีหน้าที่ประสานงานระหว่างกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ที่จะต้องนำหนังสือขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุมัติหรือทูลเกล้าฯ ถวายรายงานข้อราชการต่าง ๆ เพื่อทรงทราบ จะต้องผ่านกรมราชเลขาธิการนี้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีเอกสารราชการหลายหลากชนิดเก็บรักษาไว้ในกรมนี้เป็นอันมาก บรรดาเอกสารราชการที่เก็บรักษาไว้ ณ กรมราชเลขาธิการนี้

ได้เก็บรักษาไว้ทุกรัชกาล บางเรื่องเป็นเอกสารตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ละเรื่องแต่ละฉบับมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ พระราชพงศาวดาร วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทย ตลอดจนหลักฐานการทำความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นับจำนวนหลายพันเล่มสมุดไทย ต่อมาได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยุบกรมราชเลขาธิการเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๔๗๕ งานในหน้าที่กรมราชเลขาธิการจึงโอนมาเป็นหน้าที่ของกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ภายหลังจากได้เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๒ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเห็นว่า เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมจัดทำประวัติศาสตร์ของชาติไทย จึงได้ส่งเอกสารราชการที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ ไปเก็บรักษาไว้ที่กรมศิลปากร และเนื่องจากต้นฉบับเดิมเป็นสมุดไทย เป็นกระดาษเพลา กระดาษสา นับวันจะผุกร่อนเปื่อยขาดไปตามกาลเวลา กรมศิลปากรจึงเห็นสมควรจัดพิมพ์เอกสารเหล่านี้ขึ้นไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พระราชพงศาวดาร และหลักฐานทางวัฒนธรรมประเพณีของชาติไทยสืบไป ซึ่งได้จัดพิมพ์ไปแล้วเป็นจำนวนมาก

คุณพ่อได้รับราชการอยู่ในกรมนี้ตั้งแต่ตำแหน่งเสมียนพนักงานขึ้นมา จนเป็นนายเวร ปลัดกรม เจ้ากรม และผู้ช่วยแผนกสารบรรณตามลำดับ การที่เรียกตำแหน่งนี้ว่า “ผู้ช่วย” ก็เพื่อให้แตกต่างเจ้ากรม ถือเสมือนว่าเป็นตำแหน่งที่ใกล้เคียงกับผู้ช่วยราชเลขาธิการ คุณพ่อได้วางรากฐานงานสารบรรณ ทำให้บุคคลรุ่นหลังถือเป็นหลักในการปรับปรุงกำหนดขึ้น เป็นวิชาการแขนงหนึ่งของระเบียบข้าราชการพลเรือนมาจนทุกวันนี้ ความสามารถในการปฏิบัติราชการของคุณพ่อเป็นที่พอพระทัยของท่านราชเลขาธิการในสมัยนั้น จึงได้ขอพระราชทานเลื่อนยศบรรดาศักดิ์ให้อย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาตั้งแต่อายุได้เพียง ๓๔ ปี เท่านั้น นับว่าเร็วกว่าผู้อื่นใดในตระกูลนี้ คุณพ่อได้ปฏิบัติราชการมา ๓ รัชกาล คือในสมัยรัชกาลที่ ๕-๖-๗ ทุกสมัยคุณพ่อได้เข้าเฝ้าฯ สอนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างใกล้ชิด เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมไม่ว่าที่ใด กรมนี้จะต้องจัดเวรเจ้าหน้าที่ตามเสด็จฯ ไปประจำอยู่ใกล้ชิดพระองค์ท่านเพื่อรับสนองพระบรมราชโองการได้ทันที่ว่างที เมื่อ

เสด็จฯ ประพาสต่างประเทศ เช่น ประเทศชวา และสิงคโปร์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ คุณพ่อ
ก็จะถูกสั่งให้ตามเสด็จฯ ไปด้วย หรือเวลาเสด็จฯ แปรพระราชฐานไปจังหวัดใด คุณพ่อ
ก็มักจะต้องตามเสด็จฯ ไปด้วยแทบทุกครั้ง เช่น สมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงพวยพระทัยเสด็จฯ
พระราชวังบางปะอิน สมัยรัชกาลที่ ๖ เสด็จฯ พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม
หาดเจ้าสำราญ มฤคทายวัน เพชรบุรี คุณพ่อก็ต้องตามเสด็จฯ ไปด้วยทุกปี โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ ๖ คุณพ่อได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ รับสนองพระบรมราชโองการ
อย่างใกล้ชิดมากที่สุด ทุกคราวที่มีการไปซ้อมรบของกองเสือป่าซึ่งส่วนมากไปพักแรมที่
บริเวณจังหวัดนครปฐม และราชบุรี บางครั้งเคยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ
เพื่ออ่านหนังสือราชการบ้าง อ่านบทพระราชนิพนธ์ที่พระองค์ท่านทรงนิพนธ์ขึ้นบ้าง
เช่น บทพระราชนิพนธ์เรื่องนิทราชาคริต เวณิสวานิช เป็นต้น บางครั้งได้รับสนอง
พระบรมราชโองการถึงวิธีการจัดพิมพ์บทพระราชนิพนธ์เล่มนั้น ๆ ว่า ตอนนั้นให้พิมพ์
อย่างนั้นอย่างนี้ ตอนนั้นให้ใช้ตัวพิมพ์สีนั้นสีนี้ หรือรายละเอียดบางอย่างสุดแต่พระ-
ราชอัธยาศัย ในโอกาสเดียวกันก็ทรงสั่งสอนการปฏิบัติราชการให้คุณพ่ออย่างใกล้ชิด
เสมือนเป็นพระราชปราชญ์กับศิษย์ด้วยความสนิทสนม เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย
จนได้รับพระราชทานตราจุลจอมเกล้าฯ ซึ่งในสมัยนั้นมีเพียงไม่กี่คนที่ได้รับพระราช-
ทาน และการพระราชทานก็โปรดเกล้าฯ ตามพระราชอัธยาศัย มิได้มีผู้หนึ่งผู้ใดกราบ
บังคมทูลขอพระราชทานให้ หากแต่พระองค์ท่านทรงมีพระราชดำริขึ้นเอง นอกจากนั้น
คุณพ่อยังได้รับพระราชทานที่ดินให้อยู่อาศัยอีกแปลงหนึ่งที่ตำบลประแจจีน พญาไท คือ
ที่ริมถนนเพชรบุรี ซึ่งลูกๆ ได้อาศัยพระบารมีร่มเกล้าฯ อยู่จนทุกวันนี้ ลูกๆ ทุกคน
ได้ตั้งปณิธานกันไว้ว่าจะไม่ยอมขายให้ตกทอดไปเป็นของผู้อื่น นอกจากจะรักษาไว้
สำหรับวงศ์ตระกูลเป็นมรดกตกทอดชั่วลูกหลานสืบไปตลอดกาล และต่างสำนึกในพระ-
มหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นต่อพระองค์ท่านผู้ทรงเปี่ยมด้วยพระบารมีล้นเกล้าฯ ที่ทำให้
พวกเราได้มีที่ดินทำกินและอยู่อาศัยมาได้จนบัดนี้

ต่อมาเมื่อได้มีพระราชบัญญัติขนานนามสกุลชน พระยามรเศรษฐ์สมบัติ ซึ่ง เป็น
พี่ชายใหญ่ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานนามสกุล พระองค์ท่าน

ก็ได้ทรงดำริตั้งให้เองว่า “คู่ชะวนิช” เป็นนามสกุลพระราชทานโดยให้ความหมายไว้ว่า เป็นพ่อค้าที่มาจากสุโขทัย ทรงได้ทรงระบุมานำในต้นเรื่องที่กราบบังคมทูลด้วยว่า ให้พระยาประพันธ์คำรัสลักษณ์ด้วย ทรง แสดงว่าคุณพ่อเป็นที่ทรงรู้จักของพระองค์ท่านอย่างดี

เมื่อมีพระราชพิธีสำคัญครั้งใด ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินแทบทุกพระราชพิธี เช่น การเสด็จพระราชดำเนินขบวนพยุหยาตราในการเฉลิมฉลองพระนครครบ ๑๕๐ ปีก็ดี ขบวนกฐินพยุหยาตราก็ดี พระองค์ท่านจะทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้คุณพ่อมาเข้าพิธีเดินคู่เคียงในขบวนพยุหยาตราคู่กับเจ้าคุณลุง (พระยามเรศร์สมบัติ) บ้าง คู่กับผู้อื่นบ้างแทบทุกครั้ง ซึ่งถือว่าเป็นเกียรติยศยิ่งในสมัยนั้น แม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ รัชกาลที่ ๗ เมื่อทรงขึ้นเสวยราชย์ก็ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สำนักพระราชวังเชิญคุณพ่อเข้าเฝ้าฯ เพื่อร่วมโต๊ะเสวยด้วยผู้หนึ่งในจำนวนเพียง ๑๒ ท่านเท่านั้น

คุณพ่อรับราชการที่กรมนี้โดยอยู่เวรบาย ตั้งแต่เริ่มรับราชการจนออกจากราชการ คืองานกองสารบรรณ กรมราชเลขาธิการ แบ่งการทำงานออกเป็น ๒ เวลา คือ ระหว่าง ๙.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. รอบหนึ่ง เรียกว่า เวรเช้า ถึงเวลา ๑๕.๐๐ น. ก็มีเวรบายมารับช่วงงานต่อไปจนถึงเวลา ๒๑.๐๐ น. ต่อจากนั้นก็จะมีเวรนอนมารับงานต่อไป โดยจัดข้าราชการตั้งแต่ชั้นปลัดกรมถึงเสมียนหมื่นเวียนกันมาอยู่เวรนอนตลอดมาจนถึงเช้าวันรุ่งขึ้นก็มอบงานให้เวรเช้าดำเนินการต่อไป การที่คุณพ่อได้รับมอบหมายให้ควบคุมงานเวรบายจนถึงกลางคืนก็เนื่องจากคุณพ่อเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หนังสือราชการที่ทูลเกล้าฯ ถวายมักจะออกมาในระหว่างเวรบายนี้ทุกวัน เมื่อมีหนังสือทูลเกล้าฯ ถวายและมีพระราชกระแสอย่างใดออกมา มักจะเป็นเรื่องด่วน จำเป็นจะต้องปฏิบัติตามพระราชกระแสรับสั่งทันทีทันใด เพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จำเป็นต้องจัดข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ให้อยู่เวรบาย เพื่อจะได้รับสนองพระบรมราชโองการได้ โดยมีต้องปรึกษาหารือผู้บังคับบัญชา ส่วนเวรเช้าหรือเวลากลางวันนั้นตามปกติมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อื่น ๆ ประจำหน้าที่อยู่หลายท่านแล้ว

การไปทำงานของคุณพ่อแทบทุกวันชอบเดิน แล้วก็ไปขึ้นรถรางต่อที่สี่แยก
ปทุมวันถึงหลักเมือง การเดินไปทำงานของคุณพ่อ นอกจากจะเป็นการประหยัดแล้วยัง
เป็นการออกกำลังกายไปด้วยในตัว ทำให้คุณพ่อมีสุขภาพอนามัยดี ไม่เคยเจ็บป่วยกับใคร
จะมีบ้างก็ปวดหัวตัวร้อนเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น เท่าที่จำได้เพราะข้าพเจ้าเคยไปทำงาน
พร้อมกับคุณพ่อ ๆ ไม่เคยนั่งรถรางชั้นหนึ่ง (ตอนหน้ามีเบาะหุ้มผ้าขาวรองนั่ง) เลย
ขณะนั้นถนนเพชรบุรียังไม่เปิดประจำทางเหมือนทุกวันนี้ มีแต่รถขาวของนายเล็ที่อยู่
สายเดียว นาน ๆ จึงจะมาสักคันหนึ่งและก็วิ่งไปไม่ถึงวังหลวง จึงมักจะเดินออกจากบ้าน
เพชรบุรีถึงสี่แยกปทุมวัน แล้วขึ้นรถราง ๓ สตางค์ถึงยศเส ต่อรถรางสายรอบเมืองจาก
ยศเสถึงหลักเมืองอีก ๖ สตางค์ แล้วเดินเลียบกำแพงวัดพระแก้วเข้าประตูวิเศษไชยศรี
ไปทำงานเช่นนี้ทุกวัน ขากลับเวลากลางคืนก็ไปมาเช่นนี้ เวลาฝนตกต้องกางร่มเดินตาก
ฝนมา แม้จะเป็นเวลาหลายทุ่มแล้ว ไฟฟ้าถนนไม่มีก็เดินอยู่เช่นนี้ทุกวันโดยไม่ต้องเกรง
กลัวคนร้ายอย่างทุกวันนี้ เพราะบ้านเมืองสงบเรียบร้อยดี จำได้ว่าสมัยหนึ่งคุณพ่อเคยมี
รถม้าหรือที่เรียกว่ารถกบ ใครเคยไปลำปางขึ้นรถม้าที่ลำปางมีสภาพอย่างไร รถม้าของ
คุณพ่อก็เช่นนั้น มีแขกคนหนึ่งเป็นสารภี ต่อมาเห็นคนอื่นเขานั่งรถยนต์ ก็ลองซื้อใช้
กับเขาบ้าง แต่สภาพรถเป็นอย่างไร อย่าให้บอกเลย รถยนต์ในภาพยนตร์ตลกซาลี
แซ็ปปลีนอย่างไร รถคุณพ่อก็อย่างนั้น ยังแถมซื้อรถมอเตอร์ไซด์คาร์พ่วงข้างไว้ส่ง
ลูก ๆ ไปโรงเรียนอีกคันหนึ่ง โดยใช้สารภีแขกเลื่อนฐานะจากคนขับรถม้า มาเป็นคน
ขับรถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ ตามลำดับ รถมอเตอร์ไซด์คันนี้มีพ่วงข้างทำด้วยหวายถัก
ลูก ๆ เคยถามคุณพ่อว่าจะซื้อรถให้ลูก ๆ ซื้ดีกว่าไม่ได้หรือ คุณพ่อว่าอย่างนี้ดีกว่า
เพราะถ้าไปชนกับใครเข้า ตะกร้าหวายจะยุบ แล้วก็คันออกให้ตั้งเต็มได้ ไม่ต้องเสีย
ค่าซ่อมสีอย่างตัวถังเหล็ก รถมอเตอร์ไซด์คันนี้บรรทุกได้หลายคน นั่งท้ายหนึ่งคน ใน
ตะกร้าบนที่นั่งสองคน นั่งกับพนักวางเท้าอีกหนึ่งคน ซึ่งข้าพเจ้ามักจะรับหน้าที่นี้ เพราะ
ตัวเล็กกว่าเขา นี่แหละรถของพ่อลูกมากต้องเป็นอย่างนี้ อย่าว่าแต่รถยนต์ รถมอเตอร์-
ไซด์เลย เรือยนต์คุณพ่อก็เคยซื้อมาวิ่งเล่น เป็นเครื่องกลางลำขนาดเล็ก เท่าเรือบต
หรือเรือใบที่นิยมเล่นกันในสมัยนี้ เรือลำนี้เห็นว่าทันสมัยหน่อย ส่วนฝั้จกรนั้นยังไม่เคย

วิ่งชนหน้าเรือจ้างได้เลย แต่ความสามารถของมันนั้นเหลือหลาย เคยข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปเที่ยวในคลองบางกอกน้อย คลองบางหลวง คลองมอญและคลองอื่น ๆ เสียนับครั้งไม่ถ้วนแล้ว แต่เวลาไปเที่ยวกับคุณพ่อจะต้องมีผู้ช่วย ๒ คน คือพี่ชายข้าพเจ้าทำหน้าที่หมุนสตาร์ทเครื่อง ซึ่งมักจะทำให้หัวแม่มือบวมปวดแทบทุกครั้งทีไป เนื่องจากพอหมุนแล้วมือที่ถือข้อเหวี่ยงมักจะไปฟาดกับไม้ตงเครื่องทุกที ผู้ช่วยอีกคนหนึ่งคือข้าพเจ้าพอเรือวิ่งไม่ค่อยไหว ก็เป็นที่แน่ใจว่าสวะเข้าไปพันมัดติดอยู่กับใบพัดเรือ จะต้องจอดเรือเข้าข้างตลิ่ง แล้วข้าพเจ้าจะต้องทำหน้าที่ล่องไปใต้ท้องเรือตอนท้ายดึงเอาสวะออกมาทีละชิ้น ๆ จนกว่าจะหมดแล้วจึงจะเดินทางต่อไปได้ การไปเที่ยวเรือกับคุณพ่อแม้จะลำบากเหลือแสน แต่พวกเราเด็ก ๆ ก็ชอบไปและสนุกสนานไปตามประสาคนสมัยนั้น เพราะเราไม่มีที่เที่ยวเตร่มากมายอย่างทุกวันนี้

งานอดิเรก คุณพ่อชอบทำงานอดิเรกเล็ก ๆ น้อย ๆ พอทำได้แล้วก็ทิ้ง เสียเงินทองในการซื้อหาสิ่งของมามิใช่น้อย เช่น เล่นเครื่องถ่ายภาพ ก็สร้างห้องล้างและอัดรูปเอง ซอกักกระทกมาหัดทอผ้าเอง ทำเครื่องกลั่นน้ำหอมจากดอกไม้ เช่น ดอกชมนาค เป็นต้น ชอบซื้อเครื่องดนตรีไทยมาเล่น ซื้อเครื่องฉายภาพยนตร์มาฉายให้ลูกดูเล่น ทำยาไทยเป็นเม็ดใส่ขวดไว้รับประทานเป็นประจำ เช่น ยาหอมอินทจักร และอื่น ๆ แต่แทบทุกอย่างคุณพ่อเล่นไม่จริงจัง พอเบื่อแล้วก็ทิ้ง ตอนหลังคิดทำสวนเป็นการใหญ่ โดยไปซื้อที่นาตำบลคลองตันจากนายเลิศไว้ ๒๐ กว่าไร่ จ้างคนขุดที่นาขึ้นเป็นร่องสวนปลูกกล้วย อ้อย และพืชผลอย่างอื่น ๆ อีกมาก ไปทำสวนที่นั่นทุกวันเสาร์อาทิตย์ ในที่สุดสู้กับธรรมชาติไม่ไหว เพราะน้ำท่วมพืชผลตายหมด เลยต้องทิ้งร้าง ให้เจ้ากทำต่อไป และได้เก็บรักษาไว้จนกระทั่งบัดนี้ราคาที่ดินที่ซื้อสมัยนั้นตารางวาละ ๑ บาท กลายเป็นตารางวาละหลายพันบาท ทำให้ลูก ๆ ใ้ใช้ทำมาหากินกันมาจนทุกวันนี้ นับว่าการทำงานอดิเรกของคุณพ่อชิ้นนี้มีประโยชน์มากกว่าอย่างอื่น ๆ

การกุศล คุณพ่อเป็นผู้ที่ใจบุญ ไม่ชอบทำบาป แต่ก็ไม่ได้ถึงกับสละทรัพย์สิ้นเงินทองเป็นจำนวนมากมาสร้างบุญบารมีอย่างท่านผู้ใจบุญอื่น ๆ กระทำกัน เพราะคุณพ่อมิใช่คนร่ำรวยอะไรนัก กระนั้นก็ดี ก็ได้มีการไปทอดกฐินตามวัดวาอารามต่าง ๆ

อยู่บ้าง รวมทั้งการทอดกฐินพระราชทานที่ได้โปรดเกล้าฯ ให้คุณพ่อเป็นผู้ทอดที่วัดต่าง ๆ เช่น วัดราชสิทธาราม วัดกัญจนสิงหาสน์ จังหวัดธนบุรี และวัดสามพระยา บางขุนพรหม เป็นต้น

รวบรวมตำรายา คุณพ่อรักสุขภาพพอนามยเป็นอย่างมากตั้งแต่หนุ่มจนแก่ จะเห็นได้ว่าพอตื่นนอนเช้าคุณพ่อจะออกกำลังยืดเส้นยืดสายยกแข้งขาขึ้น ๆ ลง ๆ บนเตียงนอนสักพักหนึ่งก่อนที่จะลุกจากที่นอนแบบเดียวกับเล่นกายบริหารทุกวันเป็นกิจวัตร หรือมีจะหนักก็จะต้องไปเดินออกกำลังหรือมอร์นิ่งวอร์คตามถนนหนทาง จนกระทั่งในระยะหลังนี้เดินไปไหนไม่ไหวแล้วจึงงัดเดิน อีกประการหนึ่ง การที่คุณพ่อยังมีอายุยืนอาจจะเป็นเพราะรับประทานยาอายุวัฒนะตำรับต่าง ๆ หลายอย่าง ใครบอกตำรายาจะจดไว้ และจัดทำชอุมารับประทานเป็นประจำทุกเช้าเย็น ตัวอย่างที่คุณพ่อจดไว้ เท่าที่ค้นหามาได้ คือ

(๑) ยาอายุวัฒนะ ได้จากเจ้าคุณลุง (พระยาอมเรศร์สมบัติ)

- เปลือกทั้งก่อน
- เปลือกตะโกนา
- เมล็ดร่อย
- บรเพ็ด
- หัวหมู
- พริกไทย

หนักอย่างละ ๔ บาท บดให้ละเอียดเป็นผง ผสมน้ำผึ้ง รับประทานวันละเท่าเมล็ดพุทรา

(๒) ยาบำรุง ได้จากจีนเสด็จ ยสเส

- เก๋ากี้
- ช้าตี
- แดงกวย
- โทงถั่วบัว
- โสมคน หรือโสมเกาหลีหันบาง ๆ
- อบเชยฉนวน

หนักอย่างละ ๒ สลึง ต้มรับประทานเช้าเย็น

(๓) ยาแก้มุตกิต

- จีนแดง   หนัก ๒ บาท   - พริกเทศ   หนัก ๒ บาท
- จีนขาว   ,, ๒ บาท   - พริกไทยดำ   ,, ๒ บาท
- ไพล   ,, ๔ บาท   - กั้นชา   ,, ๑ บาท

- หัวเห็ดหมู	หน้า ๔ บาท	- น้ำตาลทรายแดง	หน้า ๒ บาท
- รากชะพลู	„ ๔ บาท	- สารส้ม	„ ๑ บาท
- จิง	„ ๔ บาท	- ดินประสิว	„ ๒ บาท

ตำรับประธานเข้าเย็น

(๔) ยาแก้ลมทั้งปวง ลมป่วงเท้า ป่วงเลือดลมจุกหน้าอก ร้อนท้อง ร้อนหลัง แก้ลมเดินไม่สะดวกในร่างกาย แก้เส้นพิการ

- ลูกสลอต	หน้า ๑ บาท	- ลูกจันทน์	หน้า ๑ บาท
- ลูกจิงจ้อ	„ ๑ บาท	- สมอไทย	„ ๑ บาท
- โกฎีสอ	„ ๑ บาท	- น้ำประสานทอง	„ ๑ บาท
- สนเทศ	„ ๑ บาท	- เกลือคว่ำ	„ ๑ บาท

เอาทุกอย่างทำให้เป็นผง ละลายน้ำร้อนรับประทาน

(๕) ยาบำรุงโลหิตให้งาม

- เทียนแดง	หน้า ๑ บาท	- ดอกพิศุล	หน้า ๒ บาท
- เทียนดำ	„ ๑ บาท	- เทียนข้าวเปลือก	„ ๒ บาท
- เทียนขาว	„ ๑ บาท	- เทียนตาตักเตน	„ ๑ บาท
- อบเชย	„ ๑ บาท	- โกฎีสอ	„ ๑ บาท
- ชะลูด	„ ๑ บาท	- โกฎีหัวบัว	„ ๒ บาท
- ว่านน้ำ	„ ๑ บาท	- โกฎีเขมา	„ ๑ บาท
- กำจัน	„ ๒ บาท	- โกฎีเขียง	„ ๒ บาท
- กำฝอย	„ ๕ บาท	- โกฎีจุฬาลัมพา	„ ๑ บาท
- แผลกหอม	„ ๘ บาท	- จันแดง	„ ๑ บาท
- ใบบัวหลวง	„ ๔ บาท	- จันขาว	„ ๑ บาท
- ดอกสารภี	„ ๔ บาท	- กานพลู	„ ๑ บาท
- ดอกบุนนาค	„ ๒ บาท	- เมล็ดผักชีรวง	„ ๑ บาท
- สมุนละเว้ง	„ ๑ บาท	- แก่นสน	„ ๑ บาท

เอาทุกอย่างตำรับประธานเข้าเย็น

(๖) ยาแก้ผมหงอกคัน

ใช้ลูกลูกยอสุกบิบใส่ผม เช่นเดียวกับใช้สบู่ฟอกผม ทั้งไว้สัก ๕ นาที แล้วสระผมด้วยสบู่ ทำเช่นนี้สัก ๓ เดือน ผมจะดำและหายหงอก

(๗) ยากวาดคอแก้ไอ

ใช้ขมิ้นชันฝนกับน้ำมะนาวและเกลือ กวาดคอ

เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของตำรายาแผนโบราณที่คุณพ่อสนใจถึงกับจดลงสมุดไว้ทำรับประทานเป็นประจำ แต่ข้าพเจ้าไม่รับรองว่าตัวยาบางอย่างจะถูกต้องตามนี้หรือไม่ เพราะบางอย่างคุณพ่อเขียนไม่ชัดเจนตามที่เข้าใจ และตัวยาบางอย่างก็สงสัยว่าจะเป็นอันตรายได้ เช่น ลูกสลอต หรือน้ำประสานทอง เหล่านี้ถ้าใครจะใช้ควรจะสอบถามแพทย์ก่อนเป็นที่ โดยเฉพาะตำรายาที่คุณพ่อสนใจเป็นพิเศษ คือตำราของพระยาแพทยพงศา เวลาลูกหลานป่วยเจ็บก็ได้อาศัยตำราเล่มนี้เป็นส่วนใหญ่ ตลอดชีวิตคุณพ่อ เคยเห็นคุณพ่อหาหมอเมื่อครั้งข้าพเจ้ายังเด็กอยู่เพียงครั้งเดียว คือเคยไปรักษาที่พระเวชสิทธิ์พิลาศ ถนนรองเมือง ต่อจากนั้นก็ไม่เคยเห็นไปหาแพทย์ที่ไหน นอกจากในระยะหลังๆ นี้ได้ไปหานายแพทย์พิชิต เหล่าสุนทร กรมชลประทาน และนายแพทย์บุญเลี้ยง ตามไท เท่านั้น การไปนอนโรงพยาบาลก็มีอยู่ครั้งเดียวในบั้นปลายของชีวิตเท่านั้น

อาหารการกิน มีน้อยครั้งที่สุดที่คุณพ่อจะไปรับประทานอาหารตามภัตตาคารอย่างพวกเราสบาย ส่วนมากคุณพ่อชอบรับประทานอาหารที่บ้าน จะด้วยเหตุผลอย่างไรไม่ทราบ แต่ที่แน่นอนที่สุดก็คือ เพื่อประหยัดเงินไว้เลี้ยงครอบครัว เพราะคุณพ่อสำนึกตนอยู่เสมอว่ามีได้เป็นคนร่ำรวยทรัพย์สินเงินทองเหมือนบางคน การใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยโดยไม่สมควรนั้น คุณพ่อไม่ชอบ จึงมักจะให้คุณแม่และลูกๆ ทำอาหารรับประทานกันเองตามมีตามเกิด อาหารที่ชอบมากที่สุดเห็นจะเป็นขนมจีนน้ำพริก วันหยุดราชการมักจะขับรถยนต์ไปซื้อขนมจีนน้ำพริกของ “แม่หย่า” ซึ่งขายในเรือลำบนเล็ก ๆ ริมคลองบางกอกน้อย เช่นเดียวกับที่เรานิยมไปรับประทานถ้วยเดียวโกซัณฑ์รังสิตกัน

ได้ค้นพบเศษกระดาษที่ผูกพ้อจตุรเครื่องประกอบอาหารบางอย่างไว้ คือ

(๑) น้ำมันเนื้อสะเต๊ะ

- พริกแห้ง ๕ เม็ด
- เครื่องเทศ ลูกผักชีหยาบ หรือเครื่องแกงผง
- มะพร้าว ๑ ชีต (เกี่ยวกระทิก) - กลูกกระทิกเย็บกับเกลือ
- หัวหอมเผา ๕ หัว
- ตะไคร้
- หัวกระทิกเผา ๕ กลีบ
- ลูกผักชี ขมิ้นผง กะปิ เล็กน้อย
- ถั่วลิสงโขลกต่างหาก
- น้ำตาลปีบ ให้มีรสหวานออกหน้า

เอาทุกอย่างต้มกับน้ำมันมะพร้าว และหางกระทิก

(๒) โรตีสายไหม

ใช้แป้งหมี่หนัก ๑ กก. ครึ่ง คั้นในน้ำมันถั่วก่อนขูดเบียร์หนัก ๑ ชั่ง คั่วจนเป็นสีแดงคล้ายหม้อใหม่ แบ่งใช้ ๓ คราว กับน้ำตาลทรายขาวคราวละหนัก ๑ ชั่ง น้ำตาลทรายขาวที่จะใช้หนัก ๑ ชั่ง ใส่พอน้ำท่วม เกี่ยวจนเป็นสีเหลืองอ่อนๆ แล้วยกลง เทใส่ถาดที่ทาน้ำมันล่อน้ำ แล้วใช้มีดคอยแคะลอกไปมาจนจับน้ำตาลได้

(๓) ขนมถ้วยฟู (ตามคำแนะนำของคุณนายทรัพย์ ราชบุรี)

ใช้แป้งข้าวเจ้าอย่างดี ๑ ทะนาน ร่อนละเอียด

ลูกแป้งข้าวหมากหวาน ๑๒ ลูก

ดินทะเลคำละเอียด ๑๒ ถ้วยตะไล

สารส้มสะตุ หนัก ๑ สลึง

เอาทุกอย่างผสมนวดเข้ากันให้ดี แล้วใช้แบ่งปั้นเป็น ๑๒ ก้อนตากแห้งไว้ใช้ เวลาทำใช้แบ่งข้าวเหนียว ๑ ทะนาน ลูกแป้งที่ทำไว้ ๑ ลูก ใส่น้ำตาลตามต้องการ ผสมน้ำขึ้นพอควร แล้วใส่โถตากแดดไว้ประมาณครึ่งวันพอดี ใส่ถ้วยหนึ่ง แล้วใช้ได้

เครื่องประกอบอาหารตามที่กล่าวนี้ได้คัดจากลายมือคุณพ่อบ้านที่กไว้ เป็นการประกอบอาหารตามวิธีการสมัยนั้น การที่จะใช้ถ้วยตวงขนาดนั้นหรือขนาดนี้ไม่มีในสมัยนั้นจึงใช้เป็นทะนานบ้าง เป็นถ้วยตะไลบ้าง

ความละเอียดรอบคอบ เมื่อพูดถึงเรื่องนี้ เห็นจะหาตัวจับยาก ทั้งเรื่อง ส่วนตัวและเรื่องราชการ ซึ่งพวกเราในสมัยนั้นคิดว่าคงจะมีน้อยคนนักที่ทำเช่นนั้น

การปฏิบัติราชการ - ทำราชการที่ร่วมทำงานอยู่ในสำนักเดียวกับคุณพ่อจะ พุดเป็นเสียงเดียวกันว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความละเอียดรอบคอบอย่างที่สุด หรืออาจจะมาก เกินไปก็ได้ จะเห็นได้ว่าหนังสือราชการที่ผ่านสายตาและอยู่ในความรับผิดชอบของคุณพ่อ ทุกฉบับจะไม่เคยพบข้อผิดพลาดเลย ถ้าฉบับใดมีลายมือคุณพ่อเซ็นแล้ว รับรองได้ว่า จะ ไม่มีตัวผิดพลาดเลย ตลอดจนวรรคตอนและความสวยงามของการพิมพ์หนังสือ รวมทั้ง การเขียนพระราชหัตถเลขาจะแลดูสะอาดเรียบร้อยเป็นที่พอใจของผู้บังคับบัญชา รอยลบ ชุติแก้คำผิดต่างๆ แทบจะมองไม่เห็นเลย เพราะท่านดูแล้วดูอีก อย่างที่กองนิติธรรม สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี พิมพ์ต้นฉบับกฎหมาย จะต้องระบุไว้ที่หน้าปกพระราช- บัญญัติทุกฉบับว่า ได้ทานสามครั้งสามหนแล้ว ซึ่งผิดกับสมัยนี้ ทงๆ ที่มีการลงนาม คนทานอย่างเรียบร้อย แต่ก็ยังปรากฏตัวผิดพลาดอยู่เสมอ

เวลาคุณพ่อทำงานซึ่งตามกำหนดจะเลิกประมาณ ๓ ทุ่ม ก่อนจะกลับบ้าน คุณพ่อจะต้องสอดส่องดูตามโต๊ะโต๊ะเก้าอี้ในห้องทำงาน ตามชอกกั้นในห้องทุกแห่งทุกมุม ว่าจะมีหนังสือราชการปลิวไปตกหล่นอยู่ที่ใดบ้าง ตลอดจนในแฟ้มกระดาษซับที่เสนอ ท่านราชเลขาธิการหรือแฟ้มที่จะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายทุกฉบับ คุณพ่อจะต้องดูแล้วดูอีก ว่าเรียบร้อยดีหรือไม่ จะมีสิ่งใดควรแนบหรือควรชี้แจงเพิ่มเติมอย่างไร หรือแฟ้มเปล่า ที่เจ้าหน้าที่เอาหนังสือราชการออกหมดแล้ว คุณพ่อจะต้องหยิบมาตรวจอีกทุกแฟ้มว่า จะมีหนังสือราชการฉบับใดหลงเหลือติดอยู่ในแฟ้มนั้นอีกหรือไม่ คุณพ่อทำอยู่เช่นนั้น ทุกวันก่อนที่จะกลับบ้าน และตรวจดูว่าจะมีก้นบุหรี่รวมทั้งพันไฟทั่วไปหมด เพื่อป้องกัน การเกิดเพลิงไหม้ขึ้นได้ ถ้าเห็นอะไรตกหล่น แม้แต่ลวดเสียบสักรัดตัวเกี่ยวก็จะก้มลงเก็บ ใส่กล่องให้เรียบร้อย หลังจากมอบหมายงานให้เวรนอนส่งเสียกันจนเป็นที่เรียบร้อยแน่ใจ ว่าจะไม่มီးอะไรบกพร่องแล้ว จึงจะกลับจากที่ทำงาน ดังนั้นการที่คุณพ่อจะกลับบ้านตรง เวลา ๓ ทุ่มนั้นดูเหมือนจะไม่เคยปรากฏ ในสมัยนั้นซึ่งเป็นตอนท้ายของรัชกาลที่ ๗ ซึ่ง ข้าพเจ้าทำงานอยู่กับคุณพ่อด้วยคนหนึ่ง ง่วงแล้วง่วงอีก เพราะจะต้องรอกลับพร้อมคุณพ่อ จนใครๆ กลับหมดแล้ว คุณพ่อจึงจะกลับบ้านเป็นคนสุดท้าย

งานส่วนตัว - คุณพ่อก็มีความละเอียดรอบคอบเช่นเดียวกัน เช่นเมื่อรับเงินเดือนมา คุณพ่อเคยเขียนไว้เสมือนเป็นการวางระเบียบส่วนตัวของคุณพ่อไว้ว่า “เงินเดือนออกต่อๆ ไปคิดแบ่งจ่ายเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งใช้ส่วนตัว อีกส่วนหนึ่งให้แม่เต็ม (ลูกสาวคนโตซึ่งทำหน้าที่แม่บ้านแทนคุณแม่ เพราะคุณแม่ชอบเข้าสวนและทำครัว) เป็นค่ากินอยู่ในบ้านเบ็ดเสร็จทุกคนส่วนหนึ่ง ให้คุณหญิงอีกส่วนหนึ่ง”

การซ่อมบ้านเรือน ก็มีบัญชีการใช้จ่ายเงินไว้ เช่นการซ่อมบ้านเลขที่ ๓๓๗ ได้ทำบัญชีไว้ว่า

- ค่าซื้อเรือนเก่า	๒,๕๐๐ บาท	ค่าตাপูใหญ่	๑๐ บาท
- ค่าโอนไฟฟ้า	๒๐๐ บาท	ค่าดินสอ ๒ กราว	๖ บาท
- ค่าแรงถึงวันที่ ๗ กพ.		ค่าแรงทำบ่อน้ำ	๑๓๓ บาท
(ให้หลวงธรา ๔ วัน ๖๐ บาท		ค่าซีเมนต์	๔๘๐ บาท
ให้ตาแก่ ๒ วัน ๒๐ บาท รวม ๘๐ บาท)		ค่าทราย ๒ คิว	๑๒๐ บาท
- ค่าตাপู	๑๘ บาท	ค่าอิฐหัก ๒ คิว	๑๘๐ บาท
- ค่าถังส้วมและที่ล้างซาม	๑๒๕ บาท	ค่าอิฐแผ่น	๑๗๐ บาท
- ค่ากุญแจเรือน	๒ บาท	ค่าขนส่ง	๒๐ บาท
- ค่าซอร์บขอสับ	๓๐ บาท	ค่าเหล็กตาข่าย	๑๐๐ บาท
- ค่าแรงหลวงธราถึงวันที่ ๑๐ กพ. ๔๕ บาท	รวมเป็นเงิน		<u>๔,๒๕๕ บาท</u>

เรื่องอื่นๆ ที่คุณพ่อใช้จ่ายเงินไปก็มีบัญชีเช่นเดียวกันนี้ เช่น ค่าซ่อมเรือ จะต้องเสียค่าตাপูทองเหลือง ค่าน้ำมัน ค่าแรง ค่าแมกนีโต อย่างละเท่าใด เป็นต้น หรือเมื่อมีใครมาขอกู้เงิน แม้จะเป็นเงินเล็กๆ น้อยๆ คุณพ่อจะต้องจดลงบัญชีไว้เสมอ แม้แต่ลูกหลานหรือคนในบ้านยืมไป คุณพ่อก็กจะลงบัญชีไว้เช่นกันทุกราย แต่บัญชีของคุณพ่อมักจะเป็นเศษกระดาษชิ้นเล็กชิ้นน้อย คนอื่นดูไม่รู้เรื่อง นอกจากคุณพ่อคนเดียว เงินก็ส่วนมากมักจะไม่ค่อยได้คืน มีอยู่บ้างที่ได้รับชำระคืนมา คุณพ่อก็กจะลงบัญชีหักแล้วคงเหลือไว้เรียบร้อย

โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องการเสียภาษีทุกอย่าง คุณพ่อมีความสนใจและเป็นห่วงใยมากที่สุด จะทำบัญชีไว้เป็นประจำที่คิดว่าถึงวันเดือนใด หรือภายในวันที่เท่าใด จะต้องไปยื่นเสียภาษีอะไร ที่ไหน เช่น ภงด. ภาษีโรงเรือน ภาษีที่ดิน หรือภาษีบำรุงท้องที่ จะต้องไปยื่นเมื่อใด ไปชำระเมื่อใด ไปเสร็จรับเงินเรื่องภาษี พร้อมทั้งหลักฐานการยื่นแบบประเมินภาษีทุกอย่าง คุณพ่อจะเก็บไว้อย่างเรียบร้อยจนกระทั่งเหลืองเบ้อยแล้วเบ้อยอีกก็ยังไม่ยอมทิ้ง นับว่าคุณพ่อปฏิบัติหน้าที่เป็นพลเมืองดีคนหนึ่ง และมีความเกรงกลัวเคารพกฎหมายของบ้านเมืองอย่างที่สุด การไปยื่นภาษี หรือการไปชำระเงินค่าภาษีต่างๆ เหล่านี้ คุณพ่อมักจะไปยื่นเองและชำระด้วยตนเอง การที่ไปยื่นเองนั้นก็เพื่อว่าหากมีการลงรายการผิดพลาด เมื่อเจ้าหน้าที่ทักท้วงจะได้แก้ไขกันได้ถูกต้อง การลงรายการภาษีของคุณพ่อไม่เคยมีการผิดพลาดและไม่เคยหลบเลี่ยงภาษีแม้แต่บาทเดียว การไปติดต่อเรื่องเสียภาษีของคุณพ่อไม่ได้ไปติดต่อด้วยตนเองจนกระทั่งไปอำเภอไม่ไหวแล้วจึงได้มอบให้ข้าพเจ้าจัดการแทน เงินบำนาญของคุณพ่อที่ข้าพเจ้ารับมาให้ทุกเดือนและบรรจุของเขียนยอดเงินบำนาญประจำเดือนแต่ละเดือน คุณพ่อจะเก็บไว้เป็นหลักฐาน เพื่อการตรวจสอบ

เวลาคุณพ่อไปตามเสด็จ ฯ หรือไปต่างจังหวัด จะต้องทำบัญชีสิ่งของที่เตรียมติดตัวไปว่าจะมีอะไรไปบ้าง เช่น เอากางเกงไปกี่ตัว เสื้อชั้นในกี่ตัว ผ้าขนหนู ผ้าเช็ดหน้า ผ้าขาวมากี่ผืน แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ที่ขูดลิ้น แหนบและมีดโกนหนวด ขั้วผึ้ง ฉายเข็มเย็บผ้าสำหรับซ่อมแซมเวลาเสื่อผ้าขาด เข็มชนิด ขวดน้ำ กระดาษฟาง ยาต่างๆ เครื่องอาหารกระป๋อง หนังสืออ่านเล่น มีด กาแฟ นาตาล ส้อมช้อน จานชาม บุหรี่ ไม้ขีดไฟ ฯลฯ และเวลาไปก็จะสั่งให้ใครเป็นผู้ดูแลหน้าต้นไม่วเวลาคุณพ่อไม่อยู่ เหล่านี้เป็นต้น ความละเอียดรอบคอบของคุณพ่อเป็นทักกล่าวขวัญกันสืบมาจนบัดนี้

สนใจงานเกษตร แม้คุณพ่อจะมีอาชีพในทางรับราชการก็จริง แต่ได้ตระหนักอยู่เสมอว่าวันหนึ่งจะต้องออกจากราชการ และเมื่อต้องออกจากราชการแล้วจะทำอะไรกิน จะหารายได้ที่ไหนมาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นในระหว่างที่คุณพ่อยังทำราชการอยู่

จึงได้ไปหาซื้อที่นาไว้แปลงหนึ่งจากนายเล็ด ที่ตำบลคลองตัน ริมคลองแสนแสบ ตาราง
วาระ ๑ บาท ประมาณ ๒๐ ไร่เศษ เมื่อซื้อที่นาแปลงนั้นมาแล้วก็เริ่มหล่อเสาคอนกรีต
เองเป็นจำนวนนับร้อยๆ ต้น จึงลวกหนามทำรั้วรอบเนื้อที่ โดยเฉพาะรั้วก็เป็นเงิน
ไม่ใช่เงินน้อย เมื่อทำรั้วเสร็จก็เริ่มจ้างเจ๊กขุดท้องร่อง ปลูกอ้อย กล้วย และต้นแครอบเนื้อที่
คุณแม่และลูกๆ ได้ไปช่วยคุณพ่อทำสวนเกินทุกวันเสาร์อาทิตย์เป็นเวลาหลายปี จนเป็น
รูปเป็นร่างขึ้นมา ซึ่งบริเวณนั้นคือหลังสถานีคลองตันในปัจจุบันไม่มีใครทำสวนเลย มีแต่
ทุ่งนา และไร้ฝักของคนต่างตำบล คุณพ่อเป็นคนไทยคนเดียวที่ไปบุกเบิกพื้นที่นาชนแบบ
สวน ลงทุนไปนับไม่ถ้วน พอหน้าฝนน้ำท่วม พวกเราก็ไปช่วยกับตีบระหัดวิดน้ำออก
จากไร่ กว่าจะหมดแทบตาย ในที่สุดไร่สวนก็ค่อยๆ ล่มตายไปที่ละเล็กทีละน้อย เพราะ
ทำสวนตามแบบสมัยดั้งเดิม ไม่มีวิธีการอย่างในสมัยปัจจุบันนี้ ไม่มีการใช้ปุ๋ย ไม่มีเครื่อง
สูบน้ำ ไม่มีเครื่องพ่นยาปราบศัตรูพืช ไม่มีเครื่องนทุ่นแรงอย่างที่รัฐบาลช่วยเกษตรกร
ในทุกวันนี้ เราทำกันไปตามประสาคนไม่มีความรู้

อย่างไรก็ตามคุณพ่อก็มีได้ละความพยายาม ได้พยายามอ่านตำรับตำราจาก
หนังสือ "กสิกรรม" ที่กรมกสิกรรมพิมพ์จำหน่าย คุณพ่อรับหนังสือนี้เป็นประจำ ถึงกับจด
ไว้กับลิ้มว่า พอถึงต้นเดือนมกราคมทุกปีจะต้องไปชำระเงินค่ารับหนังสือกสิกรรม ชำระชาติ
มิได้ช่วยคุณพ่อเลย พอถึงคราวน้ำท่วมที่โตต้นผลหมากรากไม้ที่คุณแม่คุณพ่อปลูกไว้
ก็ตายหมด ตายแล้วก็ปลูกใหม่อีก ทำอยู่เช่นนั้น จนหมดกำลังใจที่คิดจะเป็นเกษตรกร
ในที่สุดก็ต้องทิ้งร้าง และปล่อยให้เจ๊กปลูกผักขายไปในบริเวณที่ของคุณพ่อ ต่อมาทาง
ราชการได้ออกกฎหมายขยายเขตทางรถไฟสายตะวันออก จึงถูกเวนคืนที่ดินสองข้างทาง
รถไฟไปหลายร้อยตารางวา อีกไม่กี่ปีต่อมาก็ถูกเวนคืนสร้างถนนเพชรบุรีตัดใหม่อีก
หลายร้อยตารางวาเป็นครั้งที่สอง แต่ตอนนั้นเห็นจะเรียกว่าโชคดี เพราะทำให้ที่ดินแปลง
นี้มีราคาขึ้น เนื่องจากมีถนนสายใหญ่ผ่านที่นาของเรา จนเวลานที่ดินแปลงนี้เต็มซอไว้
ตารางวาระ ๑ บาท กลายเป็นหลายพันบาทแล้ว คุณพ่อจึงได้แบ่งให้ลูกไปคนละเล็ก
คนละน้อยก่อนที่จะถึงแก่นิจจกรรม ทำให้ลูกได้ผลประโยชน์จากที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์สิน
เดิมที่ซอไว้หลายสิบปีมาแล้ว และสามารถรักษาอยู่ได้โดยไม่ขายไปเสียอย่างว่าราชการ

บ้านนาบุญ^{๖๘} เพราะความยากจน นับว่าเป็นพระเดชพระคุณของคุณพ่ออย่างมาก ปัจจุบัน
นทุ่งนาหรือเรือกวานบริเวณ^{๖๙}นี้ได้กลายสภาพเป็นอาคารพาณิชย์ไปแล้วเป็นส่วนมากตาม
ความเจริญของบ้านเมือง

สนใจฟังข่าวสารบ้านเมือง จากการที่^{๗๐}คุณพ่อได้อุทิศชีวิตส่วนใหญ่ทุ่มเทให้
แก่ราชการบ้านเมืองและประเทศชาติ เมื่อออกจากราชการมาแล้ว คุณพ่อก็ได้สนใจ
ผลการปฏิบัติงานของหน่วยราชการต่าง ๆ ได้ติดตามสัปดาห์รับฟังข่าวสารการเมือง และ
ฟังวิทยุกับโทรทัศน์ โดยเฉพาะรายการข่าวราชการจะต้องฟังทุกวัน จึงมีความรอบรู้ทัน
สมัยตลอดมา แม้จะออกจากราชการมานาน แต่ก็ได้ติดตามข่าวอยู่ตลอดเวลา เรื่องใด
ที่คุณพ่อสนใจแต่ไม่ทราบเรื่องละเอียดก็มักจะสอบถามจากลูก ๆ เสมอว่า การที่ทาง
ราชการประกาศข่าวเรื่องนั้น ๆ ทางราชการมีความประสงค์อย่างไร ทำแล้วจะได้ผลแก่
ประเทศชาติและประชาชนอย่างไร ลูก ๆ ได้พยายามชี้แจงนโยบายของทางราชการให้
คุณพ่อเข้าใจอยู่เสมอมา

ความจงรักภักดีและซื่อสัตย์ โดยที่คุณพ่ออยู่ใกล้ชิดองค์พระมหากษัตริย์
ตลอดมาทุกรัชกาล จึงยังมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ท่านมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ข้าพเจ้าเกิด
มาได้เคยเห็นคุณพ่อน้ำตาไหลอยู่เพียงครั้งเดียวเท่านั้น คือเมื่อทราบข่าวพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าฯ เสด็จสวรรคต แม้ลูกเต้าจะตายไป คุณพ่อก็ยังไม่เคยถึงกับน้ำตาไหล
เพราะคุณพ่อได้ศึกษาข้อธรรมะมาพอสมควร สามารถที่จะหักห้ามจิตใจมิให้โศกสลด
จนเกินไปได้เพราะชีวิตเป็นของไม่เที่ยง แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เสด็จ
สวรรคต คุณพ่อบอกว่าไม่สามารถจะหักห้ามได้ ไม่ทราบว่ามีส่วนใดที่ทำให้เป็นเช่นนั้น
ส่วนเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบ เพราะยังไม่เกิดและไม่ได้ถามคุณพ่อ
แต่ที่แน่นอนที่สุดก็คือ ทุกครั้งที่^{๗๑}คุณพ่อเดินทางผ่านพระบรมรูปทรงม้า คุณพ่อจะต้อง
เปิดหมวกหยุดพนมมือไหว้ท่านทุกครั้ง

ส่วนเรื่องความซื่อสัตย์นั้น เห็นจะไม่ต้องพูด เพราะเรื่องคอร์รัปชันในสมัย
ของท่านแทบจะไม่เคยได้ยินเลย ไม่เหมือนในปัจจุบัน เรื่องการสร้างบาปอีกประการหนึ่ง

ที่คุณพ่อถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตนั้นลูก ๆ ไม่เคยเห็นคุณพ่อทำ แม้แต่จะตกปลาเล่นก็ไม่มี บินผาหน้าไม้ไม่เคยยิง การที่จะทำว่าใคร พุดจากระทบกระเทียบเปรียบเปรยก็ไม่เคยมี แม้ผู้ใดจะทำให้เจ็บใจสักเท่าใด ใครจะกดโก่งสักเพียงใด ก็สามารถวางอารมณ์เฉยอยู่ได้ ไม่ทราบว่าคุณพ่อมีอำนาจจิตอย่างไรจึงบังคับได้เช่นนั้น

ความดีของคุณพ่อนั้น เท่าที่หาหลักฐานได้มีอยู่ฉบับหนึ่ง เมื่อสมัยคุณพ่อเป็นขุนรจितวรรดเวมล ปลัดกรม ขณะนั้นมีอายุ ๒๑ ปี หลักฐานที่หาได้คือลายพระหัตถ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งราชเลขาณูการสมัยนั้น กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ว่า

กรมราชเลขาณูการ

วันที่ ๒๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๔

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า ฯ

ขุนรจितวรรดเวมล รับราชการสนองพระเดชพระคุณในกรมราชเลขาณูการ ทำการแคล้วคล่องทันใจ ได้ราชการดี ไม่มีระแวงผิด สมควรรับพระราชทานบำเหน็จความชอบ ขุนรจितวรรดเวมลยังมิได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อย่างหนึ่งอย่างใด ถ้าจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎสยาม ชั้นที่ ๕ ก็เป็นการสมควร

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ
(ลงพระนาม) ข้าพระพุทธเจ้า สมมตอมรพันธ์

หลังจากนั้นคุณพ่อก็ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามที่เสด็จในกรม ฯ กราบบังคมทูลไป และได้รับพระราชทานทั้งตำแหน่งหน้าที่และเครื่องราชอิสริยาภรณ์อื่น ๆ สูงขึ้นตามลำดับมาแทบทุกปี บางปีได้รับพระราชทานหลายอย่าง นับว่าคุณพ่อมีความสามารถในการปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณดีเกินอยู่ไม่น้อย

ลึกลับใจ คุณพ่อได้บันทึกเป็นคติเตือนใจไว้ด้วยลายมือของท่านเอง ด้วยตัวดินสอดำเก่าๆ พอจับใจความได้ดังนี้

เทคนิคในการติดต่อกับผู้อื่น - อย่าแหงนรังแตง การติเตียนดูต่ำ เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ควรคิดแก้ไขตนเองเสมอว่ามีข้อบกพร่องในตัวเองอยู่ไม่น้อย ดีกว่า ขงจื้อว่า อย่าติคนอื่นที่กองเกลื่อนอยู่บนบันไดประตูบ้านคนอื่น เพราะประตูบ้านเราก็มีเหมือนกัน การติไร้ประโยชน์ ผู้ถูกติย่อมจะไม่ยอมรับผิด ยิ่งกว่านั้นยังทำให้เขาเจ็บใจ ผูกใจโกรธจงเอาใจเขาใส่ใจเรา

เคล็ดในการติดต่อกับผู้อื่น เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงเป็นแม่ทัพถึงชีวิตคราวยุทธหัตถี ซึ่งตามเสด็จไม่ทัน สมเด็จพระวันรัตได้ทูลขอยกอภิเษกหารัชชวรยศเหมือนชนะหมู่ มารโศกเศียวอย่างพระพุทธรูปเจ้าทำให้ถูกพระอัยยาศัยทรงหายพระพิโรธยกโทษให้ การกระทำของมนุษย์ทุกอย่างที่เราต้องการมี ๘ อย่าง ๑. สุขภาพ ๒. อาหาร ๓. นอน ๔. เงิน ๕. ชาติหน้า ๖. กามารมณ์ ๗. การอยู่ดีกินดีของบุตร ๘. ความรู้สึกเป็นคนที่สำคัญ เทลคาเนติกกล่าวว่าคนเราถึงกับยอมเป็นยอมบ้าเพื่อให้รู้สึกเป็นคนที่สำคัญแล้ว เมื่อเรารู้จักใช้เทคนิคผสมเซย์ให้ผู้ฟังรู้สึกเป็นคนที่สำคัญขึ้นได้ เขาก็ต้องชอบใจและพอใจเรา ถ้าเราขอให้เขาทำอะไรเขาก็ยินดีที่จะสนองการขอร้องของเรา จงค้นหาคุณค่าความดีในคนอื่นเพื่อสรรเสริญด้วยจริงใจ คนใดสามารถเข้าไปนั่งในหัวใจของคนอื่นจนรู้ว่าจิตใจเขาต้องการอะไรแล้ว คนๆ นั้นไม่ต้องกลัวชีวิตอนาคตเลย

+ + + + +

ก่อนที่คุณพ่อจะถึงแก่อนิจกรรมสัปดาห์ ๓-๔ ปี ได้มอบเงินให้ข้าพเจ้านำไปฝากธนาคารจำนวนหนึ่งเพื่อไว้เป็นค่าทำศพของคุณพ่อ ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้นำไปฝากไว้ตามความประสงค์และได้ดอกเบี้ยเรื่อยมา นับว่าเพียงพอที่จะจัดงานของคุณพ่อได้ แสดงว่าคุณพ่อยังเป็นห่วงว่าลูกๆ จะเดือดร้อนในเรื่องไม่มีเงินค่าทำศพ จึงได้หาเตรียมไว้ช่วยตัวเองจำนวนหนึ่ง และเมื่อใกล้ๆ จะหมดลม ก็เคยปรารภว่า ลูกมีเงินที่จะซื้อโลงบรรจุศพ

พ่อแล้วหรือ ตอนนั้นแสดงให้เห็นจิตใจของคุณพ่อรู้ว่าเห็นจะไม่รอดแน่ และห่วงในเรื่องการจ้างงานศพอยู่มาก ดังนั้นลูกๆ จึงได้พยายามที่จะจัดการสนองพระเดชพระคุณให้อย่างสมเกียรติ

อนึ่ง หลังจากที่คุณพ่อลาโลกไปแล้วไปแล้วไม่กี่วัน ข้าพเจ้าได้เห็นคุณพ่อ กับคุณแม่ไปเที่ยวหัวหิน ซึ่งเป็นสถานที่ที่คุณพ่อชอบมากแห่งหนึ่ง พักอยู่ที่บังกะโล รู้สึกว่าคุณพ่อดีมีความสุขดี แสดงว่าคุณพ่อกับคุณแม่คงจะได้พบกันแล้วบนสถานที่อันมีความสุขตามความศรัทธาคำนำของเรา ฉะนั้น หากดวงวิญญาณของคุณพ่อซึ่งถ้าจะมีวิถีทางใดที่ท่านจะล่วงรู้ได้ ก็ขอได้โปรดทราบด้วยว่าลูกหลานทุกคนระลึกถึงพระเดชพระคุณของคุณพ่อ และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั่วพิภพได้โปรดพิทักษ์รักษาและเสริมส่งให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงได้ไปเสวยสุข ณ เมืองบนสรวงสวรรค์ ประสพแต่อริคุณมณูญผล ตามควรแก่ปกติวิสัยในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

แต่คุณพ่อ

ฉบับ ๑๖

หากรรณหุดสุขทุกข่มหันต์
ชวันมดมนอนธกาล
ด้วยร่มโพธิ์ทองไพศาล
มาควนดัลลัษวิ
แม่คุณพ่ออายุมากม
ลูกก็เปล้าเปลียวเดยวตาย
ทกวันเมื่อลูกหงหลาย
พบพ่อเบนทรมเยน
ลูกไคซ์ดข้องลำเคญ
อบรมลูกอยู่อาจัน
ห้ามขาดการเป็นหนสน
ประหยัดไว้ในยามชรา
ให้เรียนศิลปวิทยา
สย้ลูกมุงทางไค
ให้คบเพื่อนฝูงเอาไว้
จะเป็นผู้รอบรูต
ยามเพื่อนตคยากทว
จงช่วยเพื่อนตามกำลัง
ทำงานให้ชอเสยงดง
ให้ลูกขยันอดทน
ถือสตัยชออยู่กับตน
เพื่องานก้าวหน้าไปไกล
ให้ศลธรรมประจำใจ
ในงานทรมอบมา

ตุจรวัดปลัน
อู่เกล้าลูกนาน
เกอบจะรอยบ
ทำงานเหน้อยกาย
ท่านให้ความเห็น
ใช้เพียงพอกิน
ตามแต่อัชฌา-
เข้าสังคมได้
อย่าพลละละหน
ท่านพราสอนสั่ง
ศึกษาคัดค้น
และเอาใจใส่

ให้ลูกมีกตเวทิตา	เมตตากรุณา
อย่าเห็นแก่ตัวมีวเม	
พระธรรมแห่งพระพุทธเจ้า	อบรมกล่อมเกลา
ให้ลูกรับมาทำตาม	
เหมือนพ่อซึ่งพยายาม	กระทำแต่ความ
ดเยี่ยมจบสนชว	
อีกพ่อจงรักภักดี	องค์พระภูมิ
จักรจอมเกล้าชาวไทย	
ราชกิจหนักเบาเพียงใด	พ่อเอาใจใส่
จนได้ไกลชีวิตบาทยุคล	
รู้การระผ่อนปรน	เข้าใจวางตน
เป็นที่รักใคร่นิยม	
ของผู้ได้ร่วมสมาคม	ล้วนต่างชื่นชม
ในอธยาศัยอันงาม	
รักเกียรติมิให้ใครหยาม	ครองชีพด้วยความ
สุจริตและทันเหตุการณ์	
สนใจการเมืองข่าวสาส์น	ก่อเกื้อเอาการ
ไผหาความรู้รอบตัว	
ปกครองผู้คนครอบครัว	รอบคอบถ้วนทั่ว
ด้วยความละเอียดลออตา	
พระคุณพ่อสุดพรรณนา	สุดสิ้นดินฟ้า
ลูกขอกราบก้มประนมกร	
วิญญานพ่อสถิตสถาพร	ยังแดนอมร
เสวยสุขยิ่งด้วยกรรมดี	
อีกอำนาจกตเวทิต	ลูกทุกคนที่
แม่กุศลแด่พอนรินทร์.	

คิดถึงคุณปู่

หลังจากที่หทัยได้รับทราบข่าวการจากไปชนิดที่ไม่มีวันกลับมาของคุณปู่ ตามจดหมายของคุณพ่อแล้วหทัยรู้สึกเศร้าใจมาก เพราะหทัยเคยอยู่ใกล้ชิดกับคุณปู่มาตั้งแต่เด็กจนกระทั่งจากมาเรียนที่นี้ ระหว่างที่คุณปู่เจ็บป่วย หทัยก็ไม่มีโอกาสมาช่วยพยาบาลหรือเฝ้าไข้แต่อย่างใดเลย ทำให้หทัยไม่มีโอกาสที่จะตอบสนองคุณความดีของคุณปู่ในวาระสุดท้ายได้เลยแม้แต่น้อย เพราะหทัยเองก็จากมาอยู่เสียในต่างแดนไกลเกินกว่าที่จะบินไปมาได้ง่ายๆ

จึงขอถือโอกาสในการพระราชทานเพลิงศพคราวนี้ แสดงความโศกสลดใจอย่างยิ่งที่คุณปู่ซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่ที่สุดที่เหลืออยู่ในสกุล “ศุขะวณิช” ขณะนี้ ต้องจากพวกเราไปไกลแสนไกล อย่างที่ไม่สามารถจะตามกันพบได้ในโลกนี้ อยากรู้ก็ หทัยยังคิดอยู่เสมอว่า สักวันหนึ่ง คุณปู่คงจะมาเยี่ยมกรายให้หลานได้พบเห็นเป็นบุญตาบ้าง แม้แต่เพียงเงาก็ยังดี หรือแม้แต่กลิ่นธูปควันเทียนก็ได้ หรือถ้าไม่มีโอกาสได้เห็น ขอให้ได้ยินแต่เพียงเสียงฝีเท้าของคุณปู่บ้าง ก็พอใจแล้ว เพื่อให้หทัยได้กราบไหว้หรือกราบหัวคุณปู่บ้าง

หทัยเคยได้ยินพระท่านว่า เมื่อมีการเกิด ก็ต้องมีการตาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ข้อนี้เองที่เป็นเครื่องปลอบใจให้คลายความเศร้าใจไปได้บ้าง ในชีวิตหทัย ได้เห็นคุณปู่มา ๒๐ กว่าปี ความดีของคุณปู่เป็นทั้งประจักษ์แก่สายตาหทัยเป็นอย่างดี หลังจากนั้น และในระหว่างที่คุณปู่อยู่ในราชการคุณปู่คงจะได้ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติและพระมหากษัตริย์อีกมากมาย ซึ่งหทัยเองก็ไม่ทราบ หวังว่าคุณพ่อคงจะได้เขียนอะไรไว้ให้พวกเรา หลาน ๆ ได้อ่านได้ทราบกันไว้ประกอบสติปัญญาบ้างไม่มากนักน้อย

โอกาสนี้ ท้ายขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ทั้งปวง
ได้โปรดช่วยคุ้มครอง และนำทางให้ดวงวิญญาณของคุณปู่จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพโดย
สมบูรณ์จงทุกประการ.

ท้าย สุชะวณิช

BRUXELLES, BELGIQUE.

26 Oct. 1968

คุณปู่ที่เคารพรัก

หลานไม่มีโอกาสได้มาในงานศพคุณย่าครั้งหนึ่งแล้ว บัดนี้ถึงวาระงานคุณปู่ ก็ไม่ได้มาเช่นเดียวกันอีก แม้คุณพ่อจะได้พยายามเลื่อนกำหนดออกไปเพื่อให้ทันหลาน กลับบ้าน ก็ยังไม่สามารถจะมาได้เพราะขาดการเรียนทางนี้ไม่ได้

ในวาระสุดท้ายของชีวิตคุณปู่ ซึ่งหลานไม่มีโอกาสได้มาแสดงความเสียใจ หรือสนองพระเดชพระคุณท่านอย่างใกล้ชิด แต่หลานก็ยังระลึกถึงความรักและความเมตตากรุณาที่คุณปู่เคยมีต่อหลานและทุก ๆ คนเป็นอย่างดีในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่

ในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับบุคคลทุกคนซึ่งไม่อาจจะหลีกเลี่ยงไปได้ แต่ไม่แน่ว่าใครจะไปในลักษณะอย่างไร และจะไปช้าหรือเร็วกว่ากันเท่า่นั้น ส่วนความดีของคุณปู่ นั้น เป็นสิ่งที่แน่นอน ซึ่งบอกให้พวกเราทราบ เพื่อจะได้เป็นแบบอย่างสอนให้พวกเราช่วยกันรักษาไว้ซึ่งชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลสืบต่อไปมิให้เสื่อมลง

สุดท้ายนี้ หลาน ๆ ขอให้หลานนิสงส์ที่คุณปู่ได้สร้างสรรค์ไว้ในชีวิตของท่านตลอดมา ได้ช่วยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณปู่ดำเนินไปในทางแห่งความสุขในสวรรค์ชั้นนิมานต์ตลอดไป.

ใบศรี คู่ชะวนิช

QUEZON CITY, PHILIPPINES.
28 Oct. 1968

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สานทองถิ่น การทหารปกครอง ถนนพหลโยธิน พระนคร โทร. ๗๑๔๖๔
นายางษ์ ปรวิเชียร ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๒

ปก โดย พรตพิมล สุชะวณิช
รูปเล่ม โดย ทวี สุชะวณิช